

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Εισαγωγή – μετάφραση – ερμηνευτικά σχόλια
Θανάσης Σαμαράς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΡΟΣ

- a "Οτι μὲν ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πεπόνθατε ὑπὸ τῶν ἐμῶν κατηγορῶν, οὐκ οἶδα· ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτὸς ὑπ' αὐτῶν ὀλίγου ἐμαυτοῦ ἐπελαθόμην, οὕτω πιθανῶς ἔλεγον. καίτοι ἀληθές γε ὡς ἔπος εἰπεῖν οὐδὲν εἰρήκασιν. μάλιστα
5 δὲ αὐτῶν ἐν ἐθαύμασα τῶν πολλῶν ὧν ἐφεύσαντο, τοῦτο ἐν ᾧ ἔλεγον ὡς χρῆν ὑμᾶς εὐλαβεῖσθαι μὴ ὑπ' ἐμοῦ ἐξα-
b πατηθῆτε ὡς δεινοῦ ὄντος λέγειν. τὸ γὰρ μὴ αἰσχυνοῦσθαι ὅτι αὐτίκα ὑπ' ἐμοῦ ἐξελεγχθήσονται ἔργῳ, ἐπειδὴν μὴδ' ὀπωστιοῦν φαίνωμαι δεινὸς λέγειν, τοῦτό μοι ἔδοξεν
5 αὐτῶν ἀναισχυντότατον εἶναι, εἰ μὴ ἄρα δεινὸν καλοῦσιν οὗτοι λέγειν τὸν τάληθῆ λέγοντα· εἰ μὲν γὰρ τοῦτο λέγου-
σιν, ὁμολογοῖν ἂν ἔγωγε οὐ κατὰ τούτους εἶναι ῥήτωρ. οὗτοι μὲν οὖν, ὥσπερ ἐγὼ λέγω, ἢ τι ἢ οὐδὲν ἀληθές εἰρήκασιν, ὑμεῖς δέ μου ἀκούσεσθε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν—
οὐ μέντοι μὰ Δία, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κεκαλλιεπημένους
c γε λόγους, ὥσπερ οἱ τούτων, ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασιν οὐδὲ κεκοσμημένους, ἀλλ' ἀκούσεσθε εἰκῆ λεγόμενα τοῖς ἐπι-
τυχοῦσιν ὀνόμασιν—πιστεύω γὰρ δίκαια εἶναι ἃ λέγω—
5 καὶ μηδεὶς ὑμῶν προσδοκησάτω ἄλλως· οὐδὲ γὰρ ἂν δῆπου πρόποι, ὦ ἄνδρες, τῆδε τῆ ἡλικία ὥσπερ μειρακίῳ

Δεν ξέρω, Αθηναῖοι, τι πάθατε ἀπὸ τους κατηγοροῦς μου. Εδῶ και ἐγὼ ο ἴδιος παραλίγο να ξεχάσω ποιος εἶμαι· με τόση αληθοφάνεια μιλούσαν. Και ὁμως, για να χρησιμοποιήσω αὐτή την ἐκφραση, δεν εἶπαν τίποτε αληθινό. Και ἓνα ἀπὸ τα πολλά φέματά τους με ἐξέπληξε περισσότερο: ἔλεγαν ὅτι πρέπει να προσέχετε να μην εξαπατηθεῖτε ἀπὸ μένα, επειδὴ εἶμαι δεινὸς ῥήτορας. Το ὅτι δεν ντράπηκαν να το πουν αὐτό, ἐνῶ ἀμέσως θα ἀποδείξω ἐμπραχτα ὅτι λένε φέματα, ἀφοῦ σε καμία περίπτωση δε θα φανῶ ικανὸς ῥήτορας, αὐτό μου φάνηκε η μεγαλύτερη ξεδιαντροπία τους· ἐκτός βέβαια ἀν ονομάζουν δεινὸ ῥήτορα αὐτόν που λείει την ἀλήθεια. Ἀν αὐτό ἐννοοῦν, θα ομολογοῦσα βέβαια και ἐγὼ ὅτι εἶμαι ῥήτορας, ἀλλὰ ὄχι των ἰδίων ἀπόψεων με αὐτούς. Γιατί αὐτοί, ὅπως υποστηρίζω ἐγὼ, ἢ ἐλάχιστα πράγματα που να εἶναι ἀληθινά ἢ τίποτε ἀληθινό δεν εἶπαν. Ἀπὸ μένα ὁμως θα ἀκούσετε ὅλη την ἀλήθεια—ὄχι, μα το Δία, Αθηναῖοι, λόγους καλοδουλεμένους και στα ῥήματα και στα ουσιαστικά, ὅπως οἱ δικοὶ τους, οὔτε φορτωμένους με στολίδια, ἀλλὰ θα ἀκούσετε ὅποιες λέξεις μου ἐρχο-
νται στο μυαλό χωρὶς κανένα σχέδιο—πιστεύω ὅτι εἶναι δίκαια αὐτά που λέω—και κανέννας σας ἀς μην περιμέ-
νει κάτι διαφορετικό. Γιατί δεν εἶναι καθόλου σωστό, ἐνῶ

πλάττοντι λόγους εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι. καὶ μέντοι καὶ πάνυ, ὧ
 ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο ὑμῶν δέομαι καὶ παρίεμαι· ἐὰν
 διὰ τῶν αὐτῶν λόγων ἀκούητέ μου ἀπολογουμένου δι'
 ὧνπερ εἴωθα λέγειν καὶ ἐν ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν τραπεζῶν, ἵνα
 10 ὑμῶν πολλοὶ ἀκηχόασι, καὶ ἄλλοθι, μῆτε θαυμάζωσιν μῆτε
 d θορυβεῖν τούτου ἔνεκα. ἔχει γὰρ οὕτως· νῦν ἐγὼ πρῶτον
 ἐπὶ δικαστήριον ἀναβέβηκα, ἔτη γεγονῶς ἑβδομήκοντα·
 ἀτεχνῶς οὖν ξένως ἔχω τῆς ἐνθάδε λέξεως. ὥσπερ οὖν ἄν,
 εἰ τῶ ὄντι ξένος ἐτύγχανον ὦν, συνεγιγνώσχετε δήπου ἄν
 5 μοι εἰ ἐν ἐκείνῃ τῇ φωνῇ τε καὶ τῶ τρόπῳ ἔλεγον ἐν οἷσπερ
 18 ἐτεθράμμην, καὶ δὴ καὶ νῦν τοῦτο ὑμῶν δέομαι δίκαιον, ὥς
 γέ μοι δοκῶ, τὸν μὲν τρόπον τῆς λέξεως ἐὰν—ἴσως μὲν
 γὰρ χειρόων, ἴσως δὲ βελτίων ἂν εἴη—αὐτὸ δὲ τοῦτο
 σκοπεῖν καὶ τούτῳ τὸν νοῦν προσέχειν, εἰ δίκαια λέγω ἢ
 5 μὴ· δικαστοῦ μὲν γὰρ αὕτη ἀρετὴ, ῥήτορος δὲ τάληθῆ
 λέγειν.
 Πρῶτον μὲν οὖν δίκαιός εἰμι ἀπολογησασθαι, ὧ ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι, πρὸς τὰ πρῶτά μου ψευδῆ κατηγορημένα καὶ
 τοὺς πρώτους κατηγοροὺς, ἔπειτα δὲ πρὸς τὰ ὕστερον καὶ
 b τοὺς ὑστέρους. ἐμοῦ γὰρ πολλοὶ κατήγοροι γεγονάσι πρὸς
 ὑμᾶς καὶ πάλαι πολλὰ ἤδη ἔτη καὶ οὐδὲν ἀληθὲς λέγοντες,
 οὓς ἐγὼ μᾶλλον φοβοῦμαι ἢ τοὺς ἀμφὶ Ἄνυτον, καίπερ

εἶναι κάποιος σε αὐτὴν τὴν ηλικία, να ἔρχεται μπροστά
 σας καὶ να πλάθει λόγους σαν παιδαρέλι. Περισσότερο
 ὅμως ἀπὸ ὅλα, Ἀθηναῖοι, αὐτὸ σας ζητῶ καὶ για αὐτὸ
 σας παρακαλῶ: αν με ακούσετε να απολογούμαι με τα
 ἴδια λόγια με τα οποία συνηθίζω να μιλάω καὶ στην
 αγορά κοντὰ στα τραπέζια των δανειστῶν, ὅπου πολλοὶ
 ἀπὸ σας με ακούσατε, καὶ αλλοῦ, οὔτε να απορήσετε
 οὔτε να με αποδοκιμάσετε, γιατί το ζήτημα ἔχει ως
 ἐξῆς: ενώ ἔχω γίνεῖ ἑβδομήντα χρονῶν, πρώτη φορά
 εμφανίζομαι μπροστά σε δικαστήριο· μου εἶναι λοιπὸν
 πραγματικὰ ἀγνωστος ο τρόπος που μιλάνε ἐδῶ. Ὅπως
 λοιπὸν, αν ἤμουν κάποιος ξένος, θα μου το συγχωρού-
 σατε, αν μιλούσα με τον τρόπο καὶ την προφορά με την
 οποία ανατράφηκα, ἔτσι καὶ τώρα σας θέτω αὐτὸ το δί-
 καιο αἴτημα, ὅπως ἐγὼ νομίζω: να μην ασχοληθεῖτε με
 τον τρόπο της ομιλίας μου—ἴσως αὐτὸς να εἶναι χειρό-
 τερος, ἴσως καὶ καλύτερος—ἀλλὰ να εξετάσετε πολὺ κα-
 λά καὶ να δώσετε μεγάλη προσοχή στο ἐξῆς, αν λέω ὀρθὰ
 πράγματα ἢ ὄχι. Γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ μέγιστη ἀρετὴ του
 δικαστή, ενώ του ῥήτορα εἶναι να λείπει τὴν ἀλήθεια.

Δικαιούμαι λοιπὸν να ἀπολογηθῶ, Ἀθηναῖοι, πρώτα
 ως προς τις πρώτες ψευδεῖς κατηγορίες σε βάρος μου
 καὶ τους πρώτους κατηγοροὺς καὶ ὕστερα ως προς τις
 μετέπειτα κατηγορίες καὶ τους μετέπειτα κατηγοροὺς.
 Γιατί πολλοὶ με κατηγόρησαν σε σας ἀπὸ παλιά, ἐπὶ πολ-
 λά χρόνια, χωρὶς να λένε τίποτε το ἀληθινὸ καὶ ἐγὼ φο-
 βάμαι περισσότερο αὐτοὺς παρά ὅσους περιστοιχίζου τον
 Ἄνυτο⁵, αν καὶ βέβαια καὶ αὐτοὶ μου προκαλοῦν φόβο.

ὄντας καὶ τούτους δεινούς· ἀλλ' ἐκεῖνοι δεινότεροι, ὧ
 5 ἄνδρες, οἱ ὑμῶν τοὺς πολλοὺς ἐκ παιδῶν παραλαμ-
 βάνοντες ἔπειθόν τε καὶ κατηγοροῦν ἐμοῦ μᾶλλον οὐδὲν
 ἀληθές, ὡς ἔστιν τις Σωκράτης σοφὸς ἀνὴρ, τὰ τε μετέωρα
 φροντιστῆς καὶ τὰ ὑπὸ γῆς πάντα ἀνεζητηκῶς καὶ τὸν
 c ἤττω λόγον κρείττω ποιῶν. οὗτοι, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
 <οἱ> ταύτην τὴν φήμην κατασχεδάσαντες, οἱ δεινοὶ εἰσὶν
 μου κατήγοροι· οἱ γὰρ ἀκούοντες ἠγοῦνται τοὺς ταῦτα
 ζητοῦντας οὐδὲ θεοὺς νομίζειν. ἔπειτὰ εἰσὶν οὗτοι οἱ κατή-
 5 γοροι πολλοὶ καὶ πολὺν χρόνον ἤδη κατηγορηκότες, ἔτι δὲ
 καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ λέγοντες πρὸς ὑμᾶς ἐν ἧ' ἂν μάλιστα
 ἐπιστεύσατε, παῖδες ὄντες ἔνιοι ὑμῶν καὶ μειράκια,
 ἀτεχνῶς ἐρήμην κατηγοροῦντες ἀπολογουμένου οὐδενός.
 ὃ δὲ πάντων ἀλογώτατον, ὅτι οὐδὲ τὰ ὀνόματα οἷόν τε
 d αὐτῶν εἰδέναι καὶ εἰπεῖν, πλὴν εἴ τις κωμωδοποιὸς τυγχά-
 νει ὧν. ὅσοι δὲ φθόνῳ καὶ διαβολῇ χρώμενοι ὑμᾶς ἀνέπει-
 θον, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ πεπεισμένοι ἄλλους πείθοντες, οὗτοι
 πάντες ἀπορώτατοί εἰσιν· οὐδὲ γὰρ ἀναβιβάσασθαι οἷόν τ'
 5 ἐστὶν αὐτῶν ἐνταυθοῖ οὐδ' ἐλέγξαι οὐδένα, ἀλλ' ἀνάγκη
 ἀτεχνῶς ὥσπερ σκιαμαχεῖν ἀπολογούμενόν τε καὶ ἐλέγ-
 χειν μηδενὸς ἀποκρινομένου. ἀξιώσατε οὖν καὶ ὑμεῖς,

Ἀλλά εἶναι πιο επικίνδυνοι οἱ πρώτοι κατήγοροι, γιατί
 τους περισσότερους ἀπὸ σας τους ἐπαιρναν ἀπὸ παιδιὰ
 καὶ τους ἐπειθαν, κατηγορώντας με, με ἀπόλυτα ψευδεῖς
 κατηγορίες, ὅτι ὑπάρχει κάποιος Σωκράτης, σοφὸς ἀν-
 θρωπος, που εξετάζει τὰ ουράνια φαινόμενα καὶ ερευνά
 ὅλα ὅσα ὑπάρχουν κάτω ἀπὸ τὴ γῆ καὶ κάνει τὸ πιο
 αδύναμο ἐπιχείρημα ἰσχυρότερο. Αὐτοί, Ἀθηναῖοι, που
 διέδωσαν αὐτὴ τὴ φήμη εἶναι οἱ φοβεροὶ μου κατήγοροι·
 γιατί αὐτοὶ που τὰ ἀκούν αὐτὰ νομίζουν ὅτι ὅσοι εξετά-
 ζουν τέτοια ζητήματα δεν πιστεύουν καὶ στους θεοὺς.
 Ἐκτὸς αὐτοῦ, εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ οἱ κατήγοροι καὶ ἔχουν
 ἤδη ἐπὶ πολὺ καιρὸ ἐκτοξεύσει τις κατηγορίες τους· σας
 τὰ ἔλεγαν μάλιστα αὐτὰ ὅταν βρισκόσασταν σε τέτοια
 ἡλικία που τὰ πιστέφατε ἀπόλυτα, καθὼς κάποιοι εἴσα-
 σταν παιδιὰ καὶ ἐφηβοί. Γιατί κατηγοροῦσαν πραγματι-
 κά ἐρήμην τοῦ κατηγορουμένου καὶ χωρὶς νὰ ἀπολογεῖ-
 ται κανεὶς. Καὶ τὸ πιο παράλογο ἀπὸ ὅλα εἶναι ὅτι δεν
 εἶναι δυνατό νὰ γνωρίζω καὶ νὰ ἀναφέρω οὔτε τὰ ὀνό-
 ματά τους, ἐκτὸς ἀν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς συμβαίνει νὰ
 εἶναι κωμικὸς ποιητῆς. Ὅσοι ὁμως σας ἐπειθαν χρησι-
 μοποιώντας φθόνον καὶ συκοφαντίες, καὶ, ὄντας καὶ οἱ ἴδιοι
 πεπεισμένοι, ἐπειθαν καὶ ἄλλους, αὐτοὶ εἶναι πιο δύσκολο
 νὰ ἀντιμετωπισθοῦν. Γιατί δεν εἶναι δυνατό νὰ φέρω κα-
 νέναν ἀπὸ αὐτοὺς ἐδῶ μπροστὰ σας, οὔτε νὰ δείξω τὰ
 φέματά τους υποβάλλοντάς τους ἐρωτήσεις, ἀλλὰ εἶμαι
 ἀναγκασμένος πραγματικὰ νὰ πολεμῶ με φανταστικούς

- ὥσπερ ἐγὼ λέγω, διττούς μου τοὺς κατηγοροὺς γεγονέναι, ἑτέρους μὲν τοὺς ἄρτι κατηγορήσαντας, ἑτέρους δὲ
- e τοὺς πάλαι οὖς ἐγὼ λέγω, καὶ οἰήθητε δεῖν πρὸς ἐκείνους πρῶτόν με ἀπολογήσασθαι· καὶ γὰρ ὑμεῖς ἐκείνων πρότερον ἠκούσατε κατηγορούντων καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ τῶνδε τῶν ὕστερον.
- 5 Εἶεν· ἀπολογητέον δὴ, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ἐπιχειρητέον ὑμῶν ἐξελεῖσθαι τὴν διαβολὴν ἣν ὑμεῖς ἐν πολλῶ χρόνῳ ἔσχετε ταύτην ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ. βουλομένη μὲν οὖν ἂν τοῦτο οὕτως γενέσθαι, εἴ τι ἄμεινον καὶ ὑμῖν καὶ ἐμοί, καὶ πλέον τί με ποιῆσαι ἀπολογούμενον· οἶμαι δὲ
- 19 αὐτὸ χαλεπὸν εἶναι, καὶ οὐ πάνυ με λανθάνει οἷόν ἐστιν. ὅμως τοῦτο μὲν ἴτω ὅπῃ τῷ θεῷ φίλον, τῷ δὲ νόμῳ πειστέον καὶ ἀπολογητέον.
- Ἀναλάβωμεν οὖν ἐξ ἀρχῆς τίς ἡ κατηγορία ἐστὶν ἐξ ἧς ἡ
- b ἐμὴ διαβολὴ γέγονεν, ἣ δὴ καὶ πιστεύων Μέλητος με ἐγράφατο τὴν γραφὴν ταύτην. εἶεν· τί δὴ λέγοντες διέβαλλον οἱ διαβάλλοντες; ὥσπερ οὖν κατηγορῶν τὴν ἀντινομίαν δεῖ ἀναγνῶναι αὐτῶν· «Σωκράτης ἀδικεῖ καὶ
- 5 περιεργάζεται ζητῶν τὰ τε ὑπὸ γῆς καὶ οὐράνια καὶ τὸν

αντιπάλους καὶ νὰ υποβάλλω τις κατηγορίες τους σὲ ἔλεγχο χωρὶς νὰ ἀπαντᾷ κανεὶς. Δεχθεῖτε λοιπὸν καὶ εσεῖς ὅτι, ὅπως ἐγὼ υποστηρίζω, οἱ κατήγοροί μου ἀνήκουν σὲ δύο κατηγορίες—ἄλλοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ με κατηγορήσαν πρόσφατα καὶ ἄλλοι οἱ παλιοὶ κατήγοροι στοὺς οἰοῦσιν ἀναφέρθηκα—καὶ συμφωνεῖστε ὅτι πρέπει νὰ ἀπολογηθῶ πρῶτα πρὸς αὐτούς· γιὰτί καὶ εσεῖς αὐτοὺς ἀκούσατε πρῶτους νὰ με κατηγοροῦν καὶ πολὺ ἐντονότερα ἀπὸ τούτους ἐδῶ τοὺς τελευταίους.

Ἄς εἶναι ὁμως. Πρέπει νὰ ἀπολογηθῶ, Ἀθηναῖοι, καὶ νὰ ἐπιχειρήσω, μέσα σὲ τόσο λίγο χρόνο, νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ μυαλό σας τὴ συκοφαντικὴ εἰκόνα ποὺ σας δημιουργήθηκε μέσα σὲ μεγάλο χρονικὸ διάστημα. Θὰ ἤθελα λοιπὸν αὐτὸ νὰ γίνῃ με τρόπο ποὺ θὰ ωφελοῦσε κάπως καὶ εσᾶς καὶ ἐμένα καὶ νὰ πετύχω κάτι με τὴν ἀπολογία μου. Ξέρω ὁμως ὅτι εἶναι δύσκολο καὶ ἔχω ἐπίγνωση τῆς δυσκολίας. Ὅμως ἂς γίνῃ ὅ,τι θέλει ὁ θεός· πρέπει νὰ υπακούσω στὸ νόμο καὶ νὰ ἀπολογηθῶ.

Ἄς ξεκινήσουμε λοιπὸν καὶ ἂς ἐξετάσουμε ποῖα εἶναι ἡ κατηγορία ἀπὸ τὴν οἰοῦσιν προήλθε ἡ συκοφαντία ἐναντίον μου, σὲ τὴν οἰοῦσιν ἀποδίδοντας πίστη καὶ ὁ Μέλητος υπέβαλε τὴν καταγγελία του. Ἄς ἀρχίσουμε: λέγοντας τι με διέβαλλον οἱ συκοφάντες; Πρέπει νὰ ‘διαβάσει’ κανεὶς τὴν κατηγορία τους σὰ νὰ ἦταν καὶ αὐτοὶ ἐπίσημοι κατήγοροι: ‘Ὁ Σωκράτης παραβαίνει τοὺς νόμους, γιὰτί χάνει τὸ χρόνο του ἐρευνῶντας αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν κά-

- c ἤττω λόγον κρείττω ποιῶν καὶ ἄλλους ταῦτα ταῦτα διδάσκων.» τοιαύτη τίς ἐστίν· ταῦτα γὰρ ἑώρατε καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀριστοφάνους κωμῳδίᾳ, Σωκράτη τινὰ ἔχει περιφερόμενον, φάσκοντά τε ἀεροβατεῖν καὶ ἄλλην πολλὴν
 5 φλυαρίαν φλυαροῦντα, ὧν ἐγὼ οὐδὲν οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν περὶ ἐπαίῳ. καὶ οὐχ ὡς ἀτιμάζων λέγω τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην, εἴ τις περὶ τῶν τοιούτων σοφός ἐστιν—μή πως ἐγὼ ὑπὸ Μελήτου τσοαύτας δίκαας φεύγοιμι—ἀλλὰ γὰρ ἐμοὶ τούτων, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
 d οὐδὲν μέτεστιν. μάρτυρας δὲ αὐτοὺς ὑμῶν τοὺς πολλοὺς παρέχομαι, καὶ ἀξιῶ ὑμᾶς ἀλλήλους διδάσκειν τε καὶ φράζειν, ὅσοι ἐμοῦ πώποτε ἀκηκόατε διαλεγομένου—πολλοὶ δὲ ὑμῶν οἱ τοιοῦτοὶ εἰσιν— φράζετε οὖν ἀλλήλοις εἰ
 5 πώποτε ἢ σμικρὸν ἢ μέγα ἤκουσέ τις ὑμῶν ἐμοῦ περὶ τῶν τοιούτων διαλεγομένου, καὶ ἐκ τούτου γινώσεσθε ὅτι τοιαῦτ' ἐστὶ καὶ τᾶλλα περὶ ἐμοῦ ἃ οἱ πολλοὶ λέγουσιν. Ἀλλὰ γὰρ οὔτε τούτων οὐδὲν ἐστίν, οὐδέ γ' εἴ τις ἀκηκόατε ὡς ἐγὼ παιδεύειν ἐπιχειρῶ ἀνθρώπους καὶ
 e χρήματα πράττομαι, οὐδὲ τοῦτο ἀληθές, ἐπεὶ καὶ τοῦτό γέ μοι δοκεῖ καλὸν εἶναι, εἴ τις οἴός τ' εἴη παιδεύειν ἀνθρώπους ὡσπερ Γοργίας τε ὁ Λεοντίνος καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ Ἰππίας ὁ Ἡλεῖος. τούτων γὰρ ἕκαστος, ὧ ἄνδρες, οἴός

τω ἀπὸ τῆ γῆ καὶ στον οὐρανὸ καὶ κάνει το πιο αδύναμο ἐπιχείρημα πιο ισχυρὸ καὶ τα διδάσκει αὐτὰ καὶ σε ἄλλους'. Κάπως ἐτσι εἶναι ἡ κατηγορία. Αὐτὰ βέβαια τα εἶδατε καὶ οἱ ἴδιοι στὴν κωμῳδία τοῦ Ἀριστοφάνη. Ἐκεῖ υπήρχε κάποιος Σωκράτης που περιφερόταν χωρὶς λόγο, λέγοντας ὅτι περπατᾷ στὸν ἀέρα καὶ ἄλλες ανοησίες για πράγματα για τα οποία ἐγὼ δεν ξέρω τίποτε, οὔτε σημαντικό οὔτε καὶ ἀσήμαντο. Αὐτὸ δεν το λέω ἐπειδὴ δεν ἔχω σε ἐκτίμηση αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴ γνώση, ἀν ὑπάρχει κάποιος που να εἶναι σοφὸς σε αὐτὰ τα πράγματα—το λέω μη τυχόν ὁ Μέλητος μου προσάψει τέτοιες κατηγορίες. Εὐλιχρινὰ ὁμως, Ἀθηναῖοι, ἐγὼ δεν ξέρω τίποτε για αὐτὰ. Κι ἔχω μάρτυρες για ὅσα λέω τους περισσότερους ἀπὸ σας τους ἴδιους καὶ σας ζητῶ, ὅσοι με ἀκούσατε κάποτε να συζητᾶω—καὶ πολλοὶ ὄντως με ἀκούσατε—να διαφωτίσετε καὶ τους ἄλλους καὶ να τους πείτε ἀν ποτέ με ἀκουσε κανεὶς σας να συζητᾶω τέτοια ζητήματα εἴτε σύντομα εἴτε σε μᾶκρος. Ἀπὸ αὐτὸ θα καταλάβετε ὅτι τέτοιες φευτιές εἶναι καὶ τα ἄλλα που λένε οἱ πολλοὶ για μένα.

Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δεν ἰσχύει, οὔτε εἶναι ἀλήθεια, ἀν ἀκούσατε ποτέ ἀπὸ κανέναν, ὅτι ἐγὼ ἐπιχειρῶ να ἐκπαιδεύω ἀνθρώπους καὶ παίρνω χρήματα για αὐτό. Γιατί καὶ αὐτὸ μου φαίνεται ωραῖο ἔργο, ἀν ὑπάρχει κανεὶς που να εἶναι ικανὸς να ἐκπαιδεύει ἀνθρώπους, ὅπως ὁ Γοργίας ὁ Λεοντίνος καὶ ὁ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ ὁ Ἰππί-

- 5 τ' ἐστὶν ἰὼν εἰς ἐκάστην τῶν πόλεων τοὺς νέους, οἷς ἔξεστι
 τῶν ἑαυτῶν πολιτῶν προῖκα συνεῖναι ὧ ἂν βούλωνται,
 20 τούτους πείθουσι τὰς ἐκείνων συνουσίας ἀπολιπόντας
 σφίσιν συνεῖναι χρήματα διδόντας καὶ χάριν προσειδέναι.
 ἐπεὶ καὶ ἄλλος ἀνὴρ ἐστὶ Πάριος ἐνθάδε σοφὸς ὃν ἐγὼ
 ἠσθόμην ἐπιδημοῦντα· ἔτυχον γὰρ προσελθὼν ἀνδρὶ ὃς
 5 τετέλεκε χρήματα σοφισταῖς πλείω ἢ σύμπαντες οἱ ἄλλοι,
 Καλλία τῷ Ἰππονίχου· τοῦτον οὖν ἀνηρόμην—ἐστὸν γὰρ
 αὐτῷ δύο υἱεῖ— ὦ Καλλία,» ἦν δ' ἐγώ, «εἰ μὲν σου τὸ υἱεῖ
 πῶλῳ ἢ μὸσχῳ ἐγενέσθην, εἴχομεν ἂν αὐτοῖν ἐπιστάτην
 λαβεῖν καὶ μισθώσασθαι ὃς ἔμελλεν αὐτῷ καλῶ τε
 b καὶ γαθῶ ποιήσειν τὴν προσήκουσαν ἀρετὴν· ἦν δ' ἂν οὗτος
 ἢ τῶν ἵππικῶν τις ἢ τῶν γεωργικῶν· νῦν δ' ἐπειδὴ
 ἀνθρώπῳ ἐστὸν, τίνα αὐτοῖν ἐν νῶ ἔχεις ἐπιστάτην λαβεῖν;
 τίς τῆς τοιαύτης ἀρετῆς, τῆς ἀνθρωπίνης τε καὶ πολιτικῆς,
 ἐπιστήμων ἐστίν; οἶμαι γὰρ σε ἐσχέφθαι διὰ τὴν τῶν υἱῶν
 5 κτησῖν. ἐστὶν τις,» ἔφη ἐγώ, «ἢ οὐ;» «Πάνυ γε,» ἦ δ' ὅς.
 «Τίς,» ἦν δ' ἐγώ, «καὶ ποδαπός, καὶ πόσου διδάσκει;»
 «Εὐήνος,» ἔφη, «ὧ Σώκρατες, Πάριος, πέντε μνῶν.» καὶ

ας ο Ηλείος . Πραγματικά, ο καθένας από αυτούς, Αθηναίοι, είναι ικανός να πάει σε μία οποιαδήποτε πόλη και να πείσει τους νέους, αυτούς που μπορούν να συναναστραφούν όποιον συμπολίτη τους θέλουν χωρίς πληρωμή, να εγκαταλείψουν τη συντροφιά των συμπολιτών τους και να συναναστρέφονται αυτόν, να του δίνουν χρήματα και να του χρωστούν και χάρη αποπάνω . Υπάρχει μάλιστα και ένας άλλος άνδρας εδώ, ένας σοφός από την Πάρο, για τον οποίο εγώ έμαθα ότι βρίσκεται στην πόλη· και έτυχε να επισκεφθώ έναν άνθρωπο που έχει πληρώσει μόνος του στους σοφιστές περισσότερα χρήματα από ό,τι όλοι οι άλλοι μαζί, τον Καλλία, το γιο του Ιππόνιχου . Τον ρώτησα λοιπόν—γιατί έχει δύο γιους. ‘Καλλία, αν οι γιοι σου ήταν πουλάρια ή μοσχάρια, θα είχαμε τη δυνατότητα να μισθώσουμε για αυτά έναν επιστάτη, ο οποίος θα τα έκανε πάρα πολύ καλά ως προς την ικανότητα που προσιδιάζει στα πουλάρια ή τα μοσχάρια· και αυτός θα ήταν κάποιος ιπποτρόφος ή κάποιος γεωργός. Τώρα όμως που είναι άνθρωποι, ποιον έχεις στο μυαλό σου να προσλάβεις για να επιβλέπει την εκπαίδευσή τους; Ποιος κατέχει πραγματικά την ικανότητα που ταιριάζει στους ανθρώπους, την πολιτική αρετή; Φαντάζομαι ότι το έχεις σκεφτεί αυτό, επειδή έχεις γιους. Υπάρχει κανείς ή όχι;’ ‘Βέβαια’, είπε. ‘Ποιος’, τον ρώτησα, ‘και από πού και πόσα παίρνει;’ ‘Ο Εύηνος από την Πάρο, Σωκράτη, και παίρνει πέντε

ἐγὼ τὸν Εὐήνον ἐμακάρισα εἰ ὡς ἀληθῶς ἔχει ταύτην τὴν
 c τέχνην καὶ οὕτως ἐμμελῶς διδάσκει. ἐγὼ γοῦν καὶ αὐτὸς
 ἐκαλλυνόμεν τε καὶ ἡβρυνόμεν ἂν εἰ ἠπιστάμην ταῦτα·
 ἀλλ' οὐ γὰρ ἐπίσταμαι, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι.
 Ὑπολάβοι ἂν οὖν τις ὑμῶν ἴσως· «Ἄλλ', ὧ Σώκρατες, τὸ
 5 σὸν τί ἐστι πρᾶγμα; πόθεν αἰ διαβολαί σοι αὐταὶ γεγό-
 νασιν; οὐ γὰρ δήπου σοῦ γε οὐδὲν τῶν ἄλλων περιττότερον
 πραγματευομένου ἔπειτα τοσαύτη φήμη τε καὶ λόγος
 γέγονεν, εἰ μὴ τι ἔπραττες ἄλλοῖον ἢ οἱ πολλοί. λέγε οὖν
 d ἡμῖν τί ἐστίν, ἵνα μὴ ἡμεῖς περὶ σοῦ αὐτοσχεδιάζωμεν.»
 ταυτί μοι δοκεῖ δίκαια λέγειν ὁ λέγων, καὶ γὰρ ὑμῖν πειρά-
 σμαι ἀποδείξαι τί ποτ' ἐστὶν τοῦτο ὃ ἐμοὶ πεποιήκεν τό τε
 ὄνομα καὶ τὴν διαβολήν. ἀκούετε δὴ καὶ ἴσως μὲν δόξω
 5 τισὶν ὑμῶν παιζειν· εὐ μέντοι ἴστε, πᾶσαν ὑμῖν τὴν
 ἀλήθειαν ἐρῶ. ἐγὼ γάρ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δι' οὐδὲν ἄλλ'
 ἢ διὰ σοφίαν τινὰ τοῦτο τὸ ὄνομα ἔσχηκα. ποῖαν δὴ σοφίαν
 ταύτην; ἢ περ ἐστὶν ἴσως ἀνθρώπινη σοφία. τῷ ὄντι γὰρ
 κινδυνεύω ταύτην εἶναι σοφός· οὗτοι δὲ τάχ' ἂν, οὓς ἄρτι
 e ἔλεγον, μείζω τινὰ ἢ κατ' ἀνθρώπον σοφίαν σοφοὶ εἶεν ἢ

μνες'. Και εγώ τον καλοτύχισα τον Εὐήνο, αν ὄντως
 βέβαια κατέχει αυτή την τέχνη και τη διδάσκει με τόσο
 λογικά διδάκτρα· γιατί και εγώ ο ίδιος θα καμάρωνα
 και θα περηφανευόμουν αν τα γνώριζα αυτά. Αλλά δεν
 τα γνωρίζω, Αθηναῖοι.

Θα μπορούσε ἴσως κάποιος από σας να πάρει το λόγο
 και να πει: Ἀλλά, Σωκράτη, τι είναι αυτό που συμβαίνει
 με σένα; Από πού προήλθαν αυτές οι συκοφαντίες ενα-
 ντίον σου; Γιατί βέβαια δε θα αποκτούσες τόσο κακή φή-
 μη και δε θα λέγονταν τόσα πράγματα για σένα, αν δεν
 έκανες τίποτε περισσότερο από ὅ,τι οι ἄλλοι ἄνθρωποι
 εκτός και αν πράγματι έκανες κάτι αλλιῶτικο από τους
 πολλούς . Πες μας, λοιπόν, ποια είναι η δουλειά σου,
 για να μη λέει ο καθένας από μας ὅ,τι θέλει για σένα'.
 Μου φαίνεται ὅτι θα είχε δίκιο ὅποιος θα τα έλεγε αυτά,
 και εγώ θα προσπαθῆσω να δείξω τι είναι τέλος πάντων
 αυτό που οδήγησε και στη φήμη και στις συκοφαντίες σε
 βάρος μου. Ακούστε λοιπόν. Κι ἴσως μάλιστα να φανεί
 σε ορισμένους από σας ὅτι δε μιλάω σοβαρά. Να ξέρετε
 ὅμως ὅτι θα σας πω ὅλη την ἀλήθεια. Εγώ λοιπόν, Αθη-
 ναῖοι, δεν απέκτησα το κακό μου ὄνομα για κανένα ἄλ-
 λο λόγο, παρά μόνο εξαιτίας κάποιας σοφίας. Ποια σοφία
 είναι αυτή; Ἴσως να είναι ἀνθρώπινη σοφία. Γιατί πραγ-
 ματικά φαίνεται ὅτι ως προς αυτή τη σοφία εἶμαι σοφός.
 Αυτοί ὅμως, στους οποίους αναφέρθηκα προηγουμένως,
 είναι σοφοί με μία σοφία που ξεπερνάει τα ἀνθρώπινα

- οὐκ ἔχω τί λέγω· οὐ γὰρ δὴ ἔγωγε αὐτὴν ἐπίσταμαι, ἀλλ' ὅστις φησὶ ψεύδεται· τε καὶ ἐπὶ διαβολῇ τῇ ἐμῇ λέγει. καὶ μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ θορυβήσητε, μηδ' εἰς δόξω τι
- 5 ὑμῖν μέγα λέγειν· οὐ γὰρ ἐμὸν ἐρῶ τὸν λόγον ὃν ἂν λέγω, ἀλλ' εἰς ἀξιοχρεῶν ὑμῖν τὸν λέγοντα ἀνοίσω. τῆς γὰρ ἐμῆς, εἰ δὴ τίς ἐστὶν σοφία καὶ οἴα, μάρτυρα ὑμῖν παρέξομαι τὸν θεὸν τὸν ἐν Δελφοῖς. Χαιρεφῶντα γὰρ ἴστε πού. οὗτος ἐμός
- 21 τε ἐταῖρος ἦν ἐκ νέου καὶ ὑμῶν τῶ πληθὲ ἐταῖρός τε καὶ συνέφυγε τὴν φυγὴν ταύτην καὶ μεθ' ὑμῶν κατήλθε. καὶ ἴστε δὴ οἴος ἦν Χαιρεφῶν, ὡς σφοδρὸς ἐφ' ὅτι ὀρμήσειεν. καὶ δὴ ποτε καὶ εἰς Δελφοὺς ἐλθὼν ἐτόλμησε τοῦτο
- 5 μαντεύσασθαι—καί, ὅπερ λέγω, μὴ θορυβεῖτε, ὦ ἄνδρες—ἤρετο γὰρ δὴ εἴ τις ἐμοῦ εἶη σοφώτερος. ἀνεῖλεν οὖν ἡ Πυθία μηδένα σοφώτερον εἶναι. καὶ τούτων περὶ ὁ ἀδελφὸς ὑμῖν αὐτοῦ οὕτωσι μαρτυρήσει, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τετελεύτηκεν.
- b Σκέψασθε δὴ ὧν ἕνεκα ταῦτα λέγω· μέλλω γὰρ ὑμᾶς διδάξειν ὅθεν μοι ἡ διαβολὴ γέγονεν. ταῦτα γὰρ ἐγὼ ἀκούσας ἐνεθυμούμην οὕτωςί· «Τί ποτε λέγει ὁ θεός, καὶ

μέτρα, ἢ αλλιῶς δεν ξέρω τι να πω. Γιατί ἐγὼ τουλάχιστον δεν την κατέχω αὐτὴ τῆ σοφία, καὶ ὅποιος το λέει αὐτό λέει ψέματα καὶ το κάνει για να με συκοφαντήσει. Μὴ με αποδοκιμάσετε, Αθηναῖοι, ἀκόμη καὶ αν σας φανεῖ ὅτι λέω μεγάλα λόγια. Γιατί ἡ ἱστορία που θα σας πω δεν εἶναι δική μου, ἀλλὰ θα την αποδώσω σε κάποιον που εσεῖς τον θεωρεῖτε ἀξιόπιστο. Πράγματι, για τη δική μου σοφία, αν ἔχω κάποια, καὶ τι εἶδους εἶναι, θα σας φέρω μάρτυρα το θεό των Δελφῶν. Τον Χαιρεφῶντα τον ξέρετε, αν δεν κάνω λάθος. Ἦταν σύντροφός μου ἀπὸ τα νεανικά μας χρόνια καὶ σύντροφος δικός σας, των δημοκρατικῶν. Ἐφυγε μαζί σας στην πρόσφατη ἐξορία καὶ μαζί σας ξαναγύρισε. Ξέρετε τι ἄνθρωπος ἦταν ο Χαιρεφῶντας, πόσο ὀρμητικὸς σε ὅ,τι καταπιανόταν. Κάποτε πήγε στους Δελφοὺς καὶ τόλμησε να ζητήσει χρησμό για αὐτό—καὶ μὴ κάνετε θόρυβο, Αθηναῖοι—για το αν υπάρχει κανεῖς σοφώτερος ἀπὸ μένα. Ἀπάντησε λοιπὸν ἡ Πυθία ὅτι κανένας δεν εἶναι σοφώτερος. Κι ἐπειδὴ ο Χαιρεφῶντας πέθανε, αὐτά θα σας τα επιβεβαιώσει αὐτός ἐδῶ, ο ἀδελφός του.

Σκεφτεῖτε λοιπὸν για ποιο λόγο τα λέω αὐτά· γιατί τώρα θα σας ἐξηγήσω ἀπὸ πού προήλθε ἡ συκοφαντία ἐναντίον μου. Ὄταν τα ἀκουσα αὐτά, μου περνούσαν ἀπὸ το νου οἱ ἐξῆς σκέψεις: Ἐννοεῖ ο θεός καὶ τι υπαινίσσεται; Ἀφοῦ ἐγὼ ξέρω καλὰ ὅτι δεν εἶμαι σοφός σε κανένα θέμα, οὔτε ἀσήμαντο οὔτε σημαντικό. Τι ἐννοεῖ λοι-

τί ποτε αίνιττεται; ἐγὼ γὰρ δὴ οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν
 5 σύνοιδα ἑμαυτῷ σοφὸς ὢν· τί οὖν ποτε λέγει φάσκων ἐμὲ
 σοφώτατον εἶναι; οὐ γὰρ δήπου ψεύδεται γε· οὐ γὰρ θέμις
 αὐτῷ.» καὶ πολὺν μὲν χρόνον ἠπόρουν τί ποτε λέγει· ἔπειτα
 μόγις πάνυ ἐπὶ ζήτησιν αὐτοῦ τοιαύτην τινὰ ἐτραπόμην.
 ἦλθον ἐπὶ τινὰ τῶν δοκούντων σοφῶν εἶναι, ὡς ἐνταῦθα
 c εἴπερ που ἐλέγξων τὸ μαντεῖον καὶ ἀποφανῶν τῷ χρησμῷ
 ὅτι «Οὗτοςί ἐμοῦ σοφώτερός ἐστι, σὺ δ' ἐμὲ ἔφησθα.»
 διασκοπῶν οὖν τοῦτον —ὀνόματι γὰρ οὐδὲν δέομαι λέγειν,
 ἦν δέ τις τῶν πολιτικῶν πρὸς ὃν ἐγὼ σκοπῶν τοιοῦτόν τι
 5 ἔπαθον, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι— καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ,
 ἔδοξέ μοι οὗτος ὁ ἀνὴρ δοκεῖν μὲν εἶναι σοφὸς ἄλλοις τε
 πολλοῖς ἀνθρώποις καὶ μάλιστα ἑαυτῷ, εἶναι δ' οὐ·
 κάπειτα ἐπειρώμην αὐτῷ δεικνύναι ὅτι οἷοιτο μὲν εἶναι
 d σοφός, εἴη δ' οὐ. ἐντεῦθεν οὖν τούτῳ τε ἀπηχθόμην καὶ
 πολλοῖς τῶν παρόντων· πρὸς ἑμαυτὸν δ' οὖν ἀπιὼν ἐλογι-
 ζόμην ὅτι τούτου μὲν τοῦ ἀνθρώπου ἐγὼ σοφώτερός εἰμι·
 κινδυνεύει μὲν γὰρ ἡμῶν οὐδέτερος οὐδὲν καλὸν κάγαθὸν
 5 εἰδέναι, ἀλλ' οὗτος μὲν οἶεταί τι εἰδέναι οὐκ εἰδώς, ἐγὼ δέ,

πόν όταν λέει ὅτι εἶμαι ὁ σοφότερος ἀπὸ ὅλους; Γιατί
 δεν μπορεῖ βέβαια νὰ λέει φέματα. Δεν του εἶναι επιτρε-
 πτό'. Για πολὺ καιρὸ λοιπὸν αναρωτιόμουν τι εννοεῖ ὁ
 θεός. Ὑστερα, με πολλοὺς δισταγμοὺς, στράφηκα σε μία
 τέτοιου εἶδους διερεύνηση τοῦ χρησμοῦ: πλησίασα κά-
 ποιον ἀπὸ αὐτοὺς που θεωροῦνται σοφοί, πιστεύοντας ὅτι
 ἔτσι θα κατάφερα, ἀν υπήρχε οποιαδήποτε περίπτωση
 νὰ καταφέρω, νὰ ἀποδείξω ὅτι τὸ μαντεῖο ἔκανε λάθος
 καὶ νὰ ἀπαντήσω στο χρησμὸ λέγοντας ὅτι 'αὐτὸς ἐδῶ
 εἶναι σοφότερος ἀπὸ μένα, ἐσύ ὁμῶς εἶπες ὅτι εἶμαι ἐ-
 γώ'. Εἰξετάζοντάς τον λοιπὸν προσεκτικὰ—δε χρειάζεται
 νὰ πω ὄνομα, ἦταν ὁμῶς κάποιος πολιτικός—ἔπαθα
 κάτι τέτοιο, Ἀθηναῖοι: συζητώντας μαζί του μου φάνηκε
 ὅτι αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος φαινόταν σοφός σε πολλοὺς ἄλ-
 λους καὶ κυρίως στον ἴδιο του τον εαυτό, ἀλλὰ δεν ἦταν.
 Προσπαθούσα ἔπειτα νὰ του δείξω ὅτι νόμιζε πως ἦταν
 σοφός, χωρὶς ὁμῶς νὰ εἶναι. Για τὸ λόγο αὐτὸ ἐγίνα
 μισητός καὶ στον ἴδιο καὶ σε πολλοὺς ἀπὸ τους παρό-
 ντες. Φεύγοντας λοιπὸν σκεφτόμουν ὅτι ἐγὼ εἶμαι σοφό-
 τερος ἀπὸ αὐτὸν τον ἀνθρώπο. Γιατί, ὅπως δείχνουν τὰ
 πράγματα, κανεὶς ἀπὸ τους δυο μας δεν ξέρεي τίποτε
 πραγματικὰ καλὸ, ἀλλὰ αὐτὸς νομίζει ὅτι ξέρει τὴ
 στιγμή που δεν ξέρει. ἐνῶ ἐγὼ δεν ξέρω καὶ δε νομίζω
 ὅτι ξέρω. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐγὼ εἶμαι λίγο σοφότερος
 ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ αὐτὰ που δεν ξέρω δε νομίζω κιόλας
 ὅτι τὰ ξέρω. Κατόπιν πήγα σε ἄλλον, κάποιον ἀπὸ αὐ-

ὥσπερ οὖν οὐκ οἶδα, οὐδὲ οἶομαι· ἔοικα γοῦν τούτου γε
 σμικρῷ τινι αὐτῷ τούτῳ σοφώτερος εἶναι, ὅτι ἂ μὴ οἶδα
 οὐδὲ οἶομαι εἰδέναι. ἐντεῦθεν ἐπ' ἄλλον ἦα τῶν ἐκείνου
 δοκούντων σοφωτέρων εἶναι καὶ μοι ταῦτ' αὐτὰ ἔδοξε·
 e καὶ ἐνταῦθα κάκείνω καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀπηχθόμεν.
 Μετὰ ταῦτ' οὖν ἤδη ἐφεξῆς ἦα, αἰσθανόμενος μὲν καὶ
 λυπούμενος καὶ δεδιώς ὅτι ἀπηχθάνομεν, ὅμως δὲ ἀνα-
 γκαῖον ἔδοκει εἶναι τὸ τοῦ θεοῦ περὶ πλείστου ποιῆσθαι·
 5 ἰτέον οὖν, σκοποῦντι τὸν χρησμὸν τί λέγει, ἐπὶ ἅπαντας
 22 τοὺς τι δοκοῦντας εἰδέναι. καὶ νῆ τὸν κύνα, ὧ ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι—δεῖ γὰρ πρὸς ὑμᾶς τάληθῆ λέγειν— ἡ μὲν ἐγὼ
 ἔπαθόν τι τοιοῦτον· οἱ μὲν μάλιστα εὐδοκιμοῦντες ἔδοξάν
 μοι ὀλίγου δεῖν τοῦ πλείστου ἐνδεεῖς εἶναι ζητοῦντι κατὰ
 5 τὸν θεόν, ἄλλοι δὲ δοκοῦντες φαυλότεροι ἐπιεικέστεροι
 εἶναι ἄνδρες πρὸς τὸ φρονίμως ἔχειν. δεῖ δὴ ὑμῖν τὴν ἐμὴν
 πλάνην ἐπιδείξαι ὥσπερ πόνους τινὰς πονοῦντος ἵνα μοι
 καὶ ἀνέλεγκτος ἡ μαντεία γένοιτο. μετὰ γὰρ τοὺς πολι-
 τικούς ἦα ἐπὶ τοὺς ποιητὰς τοὺς τε τῶν τραγωδιῶν καὶ
 b τοὺς τῶν διθυράμβων καὶ τοὺς ἄλλους, ὡς ἐνταῦθα ἐπ'
 αὐτοφώρῳ καταληφόμενος ἑμαυτὸν ἀμαθέστερον ἐκείνων
 ὄντα. ἀναλαμβάνων οὖν αὐτῶν τὰ ποιήματα ἃ μοι ἔδοκει
 μάλιστα πεπραγματεῦσθαι αὐτοῖς, διηρώτων ἂν αὐτοὺς τί
 5 λέγοιεν, ἴν' ἅμα τι καὶ μανθάνοιμι παρ' αὐτῶν. αἰσχύνομαι
 οὖν ὑμῖν εἰπεῖν, ὧ ἄνδρες, τάληθῆ· ὅμως δὲ ῥητέον. ὡς

τούς που θεωρούνταν ακόμη σοφότεροι από τον προη-
 γούμενο, και μου φάνηκε πως το ίδιο ισχύει και για αυ-
 τόν· και για αυτόν το λόγο έγινα μισητός και σε εκείνον
 και σε άλλους πολλούς.

Μετά συνέχισα και πήγα σε πολλούς, στον ένα ύστε-
 ρα από τον άλλο. Καταλάβαινα ότι προκαλούσα το μί-
 σος και λυπόμουν και φοβόμουν, όμως μου φάνηκε ότι
 είχε μεγαλύτερη σημασία να ξεδιαλύνω το χρησμό του
 θεού. Έπρεπε λοιπόν να πάω σε όλους όσοι θεωρούνταν
 ότι ξέρουν κάτι και να εξετάσω το νόημα του χρησμού.
 Και σας ορκίζομαι, Αθηναίοι—γιατί πρέπει να σας
 λείει κανείς την αλήθεια—πραγματικά έπαθα κάτι σαν
 και αυτό: καθώς ερευνούσα σύμφωνα με την εντολή του
 θεού, μου φάνηκε ότι οι πιο ξακουστοί για τη σοφία τους
 είχαν σχεδόν πλήρη άγνοια, ενώ άλλοι που θεωρούνταν
 λιγότερο σοφοί ήταν πιο συνετοί. Πρέπει να σας περι-
 γράψω πόσο περιπλανήθηκα και τι κόπους κατέβαλα
 για να ελέγξω την αλήθεια του χρησμού. Πράγματι,
 μετά τους πολιτικούς πήγα στους ποιητές, και τους
 τραγικούς και τους διθυραμβοποιούς και τους άλλους,
 για να διαπιστώσω στην πράξη ότι είμαι αμαθέστερος
 από αυτούς. Παίρνοντας λοιπόν στα χέρια μου τα ποιή-
 ματά τους, εκείνα που μου φαίνονταν τα πιο καλοδου-
 λεμένα, τους ρωτούσα με επιμονή ποιο ήταν το νόημά
 τους, για να μάθω κάτι από αυτούς. Ντρέπομαι πραγ-
 ματικά να σας πω την αλήθεια. Όμως πρέπει να την

ἔπος γὰρ εἶπεῖν ὀλίγου αὐτῶν ἅπαντες οἱ παρόντες ἂν βέλτιον ἔλεγον περὶ ὧν αὐτοὶ ἐπεποιήκεσαν. ἔγνων οὖν αὖ καὶ περὶ τῶν ποιητῶν ἐν ὀλίγῳ τοῦτο, ὅτι οὐ σοφία ποιοῖεν
 c ἃ ποιοῖεν, ἀλλὰ φύσει τινὶ καὶ ἐνθουσιάζοντες ὥσπερ οἱ θεομάντις καὶ οἱ χρησμοφοί· καὶ γὰρ οὗτοι λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ καλὰ, ἴσασι δὲ οὐδὲν ὧν λέγουσι. τοιοῦτόν τι μοι ἐφάνησαν πάθος καὶ οἱ ποιηταὶ πεπονθότες· καὶ ἅμα
 5 ἡσθίμην αὐτῶν διὰ τὴν ποιήσιν οἰομένων καὶ τᾶλλα σοφωτάτων εἶναι ἀνθρώπων ἃ οὐκ ἦσαν. ἀπῆα οὖν καὶ ἐντεῦθεν τῷ αὐτῷ οἰόμενος περιγεγονέναι ὥπερ καὶ τῶν πολιτικῶν.

Τελευτῶν οὖν ἐπὶ τοὺς χειροτέχνους ἦα· ἐμαυτῷ γὰρ
 d συνήδη οὐδὲν ἐπισταμένῳ ὡς ἔπος εἶπεῖν, τούτους δέ γ' ἤδη ὅτι εὐρήσοιμι πολλὰ καὶ καλὰ ἐπισταμένους. καὶ τούτου μὲν οὐκ ἐφεύστην, ἀλλ' ἠπίσταντο ἃ ἐγὼ οὐκ ἠπιστάμην καὶ μου ταύτη σοφώτεροι ἦσαν. ἀλλ', ὡς ἄνδρες
 5 Ἀθηναῖοι, ταυτόν μοι ἔδοξαν ἔχειν ἀμάρτημα ὅπερ καὶ οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ἀγαθοὶ δημιουργοί—διὰ τὸ τὴν τέχνην καλῶς ἐξεργάζεσθαι ἕκαστος ἡξίου καὶ τᾶλλα τὰ μέγιστα σοφώτατος εἶναι— καὶ αὐτῶν αὕτη ἢ πλημμέλεια ἐκείνην

πω. Για να χρησιμοποιήσω αυτή την έκφραση, σχεδόν ὅλοι οι παρόντες ἔλεγον κάτι καλύτερο ως ερμηνεία των ποιημάτων από εκείνους που τα είχαν γράψει. Σύντομα λοιπόν κατάλαβα και για τους ποιητές ότι δε δημιουργούν τα ποιήματά τους χάρη στη σοφία τους, αλλά χάρη σε κάποιο ταλέντο και στο γεγονός ότι καταλαμβάνονται από θεϊκή μανία, όπως ακριβώς εμπνέονται από το θεό οι μάντις και αυτοί που δίνουν χρησμούς. Ὀντως αυτοί λένε πολλά και καλά πράγματα, αλλά δεν καταλαβαίνουν τίποτε από όσα λένε. Κάτι ανάλογο μου φάνηκε να έχουν πάθει και οι ποιητές. Επίσης, αντιλήφθηκα ότι, επειδή ήταν ποιητές, νόμιζαν ότι είναι οι σοφότεροι άνθρωποι και σε άλλα πράγματα, στα οποία δεν ήταν. Ἐφυγα λοιπόν και από αυτούς θεωρώντας ότι υπερέχω απέναντί τους για τον ίδιο λόγο για τον οποίο υπερείχα και απέναντι στους πολιτικούς.

Τελειώνοντας την έρευνά μου πήγα στους τεχνίτες. Ἦξερα καλά ότι, για να το πω έτσι, εγώ δε γνώριζα τίποτε, όμως θα διαπίστωνα ότι αυτοί ἤξεραν πολλά και ὁμορφα πράγματα. Ως προς αυτό δε διαφεύστηκα. Ὀντως γνώριζαν αυτά που εγώ δε γνώριζα, και σε αυτό ήταν σοφότεροί μου. Αλλά, Αθηναῖοι, μου φάνηκε ότι οι καλοί τεχνίτες ἔκαναν το ίδιο σφάλμα με τους ποιητές: εξαιτίας του ότι ήταν πολύ ικανός στην τέχνη του, ο καθένας από αυτούς θεωρούσε τον εαυτό του σοφώτατο και στα μέγιστα ζητήματα. Αυτό το ελάττωμά τους

- e τὴν σοφίαν ἀποκρύπτειν ὥστε με ἑμαυτὸν ἀνερωτᾶν ὑπὲρ τοῦ χρησμοῦ πότερα δεξαίμην ἂν οὕτως ὥσπερ ἔχω ἔχειν, μήτε τι σοφὸς ὦν τὴν ἐκείνων σοφίαν μήτε ἀμαθῆς τὴν ἀμαθίαν, ἢ ἀμφοτέρω ἀ ἐκείνοι ἔχουσιν ἔχειν. ἀπεκρι-
- 5 νάμην οὖν ἑμαυτῶ καὶ τῶ χρησμῶ ὅτι μοι λυσιτελοῖ ὥσπερ ἔχω ἔχειν.
- 23 Ἐκ ταυτησὶ δὴ τῆς ἐξετάσεως, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολλαὶ μὲν ἀπέχθειά μοι γεγόνασι καὶ οἷαι χαλεπώταται καὶ βαρύτεραι, ὥστε πολλὰς διαβολὰς ἀπ' αὐτῶν γεγενῆναι, ὄνομα δὲ τοῦτο λέγεσθαι, σοφὸς εἶναι· γίνονται γὰρ με ἐκάστοτε οἱ παρόντες ταῦτα αὐτὸν εἶναι σοφὸν ἀ ἂν
- 5 ἄλλον ἐξελέγξω. τὸ δὲ κινδυνεύει, ὡ ἄνδρες, τῶ ὄντι ὁ θεὸς σοφὸς εἶναι, καὶ ἐν τῶ χρησμῶ τούτῳ τοῦτο λέγειν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη σοφία ὀλίγου τινὸς ἀξία ἐστὶν καὶ οὐδενός. καὶ φαίνεται τοῦτον λέγειν τὸν Σωκράτη, προσκεχρησθαι δὲ
- b τῶ ἐμῶ ὀνόματι, ἐμὲ παράδειγμα ποιούμενος, ὥσπερ ἂν <εἰ> εἴποι ὅτι «Οὗτος ὑμῶν, ὡ ἄνθρωποι, σοφώτατός ἐστιν, ὅστις ὥσπερ Σωκράτης ἔγνωκεν ὅτι οὐδενὸς ἀξίός ἐστι τῆ ἀληθείᾳ πρὸς σοφίαν.» ταῦτ' οὖν ἐγὼ μὲν ἔτι καὶ
- 5 νῦν περιωὴν ζητῶ καὶ ἐρευνῶ κατὰ τὸν θεὸν καὶ τῶν ἀστῶν καὶ ξένων ἂν τινα οἴωμαι σοφὸν εἶναι· καὶ ἐπειδὴν μοι μὴ δοκῆ, τῶ θεῶ βοηθῶν ἐνδείκνυμαι ὅτι οὐκ ἔστι σοφός. καὶ

επισκίαζε τὴ σοφία τους. Ἔτσι, αναρωτήθηκα σχετικά με το χρησμό: να δεχθῶ τον εαυτό μου ὅπως εἶναι, οὔτε σοφός με τὴ σοφία ἐκείνων οὔτε ἀμαθῆς με τὴν ἀμαθιά τους, ἢ να ἔχω καὶ τα δύο χαρακτηριστικά που ἔχουν ἐκεῖνοι; Ἀπάντησα λοιπὸν στον εαυτό μου καὶ στο θεό που μου ἔδωσε το χρησμό ὅτι εἶναι καλύτερα να μείνω ὅπως εἶμαι.

Αυτή η ἔρευνα, Ἀθηναῖοι, προκάλεσε πολὺ μῖσος ἐναντίον μου, καὶ μάλιστα μῖσος δυσβάστακτο καὶ μεγάλο. Ἔτσι, διατυπώθηκαν πολλὲς συκοφαντίες σε βάρος μου καὶ ἀπέκτησα τὴ φήμη του σοφοῦ· γιὰ αὐτοὶ που εἶναι κάθε φορὰ μπροστά σε αὐτές τις συζητήσεις νομίζουν ὅτι εἶμαι σοφός στα ζητήματα στα οποία ἀποδεικνύω τὸ λάθος του συνομιλητῆ μου. Ὅμως φαίνεται ὅτι πραγματικά σοφός εἶναι ὁ θεός καὶ με τὸ χρησμό ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη σοφία πολὺ λίγο ἀξίζει καὶ ἴσως καὶ καθόλου. Φαίνεται ἐπίσης ὅτι ἀναφέρει ἐμένα τὸ Σωκράτη καὶ χρησιμοποιεῖ τὸ δικό μου ὄνομα ὡς παράδειγμα, σα να ἠθελε να πει: Ἄνθρωποι, ὁ πιο σοφός ἀνάμεσά σας εἶναι αὐτός που, ὅπως ὁ Σωκράτης, ἔχει ἐπίγνωση ὅτι ἀληθινὰ τίποτε δεν ἀξίζει ὁ ἴδιος ὅσον ἀφορὰ τὴ σοφία του'. Ἀκόμη καὶ τώρα λοιπὸν ἐγὼ περιφέρομαι καὶ τα ἐρευνῶ αὐτὰ σύμφωνα με τὴν ἐντολή του θεοῦ, ἐξετάζοντας ὅποιον πολίτη ἢ ξένο νομίζω ὅτι εἶναι σοφός· καὶ, ὅταν μου φανεῖ ὅτι δεν εἶναι σοφός, προσφέροντας τὴ βοήθειά μου στο θεό, ἀποδεικνύω ὅτι ὄντως δεν εἶναι. Καὶ

ὕπὸ ταύτης τῆς ἀσχολίας οὔτε τι τῶν τῆς πόλεως πράξαι
 μοι σχολή γέγονεν ἄξιον λόγου οὔτε τῶν οἰκειῶν, ἀλλ' ἐν
 c πενία μυριά εἰμι διὰ τὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν.
 Πρὸς δὲ τούτοις οἱ νέοι μοι ἐπακολουθοῦντες, οἷς
 μάλιστα σχολή ἐστίν, οἱ τῶν πλουσιωτάτων, αὐτόματοι,
 χαίρουσιν ἀκούοντες ἐξεταζομένων τῶν ἀνθρώπων, καὶ
 5 αὐτοὶ πολλάκις ἐμὲ μιμοῦνται, εἴτα ἐπιχειροῦσιν ἄλλους
 ἐξετάζειν· κάπειτα οἷμαι εὐρίσκουσι πολλὴν ἀφθονίαν
 οἰομένων μὲν εἰδέναι τι ἀνθρώπων, εἰδότων δὲ ὀλίγα ἢ
 οὐδέν. ἐντεῦθεν οὖν οἱ ὑπ' αὐτῶν ἐξεταζόμενοι ἐμοὶ ὀργί-
 d ζονται, ἀλλ' οὐχ αὐτοῖς, καὶ λέγουσιν ὡς Σωκράτης τίς
 ἐστὶ μισαρώτατος καὶ διαφθείρει τοὺς νέους· καὶ ἐπειδὴν τις
 αὐτοὺς ἐρωτᾷ ὅτι ποιῶν καὶ ὅτι διδάσκων, ἔχουσι μὲν
 οὐδὲν εἰπεῖν ἀλλ' ἀγνοοῦσιν, ἵνα δὲ μὴ δοκῶσιν ἀπορεῖν, τὰ
 5 κατὰ πάντων τῶν φιλοσοφούντων πρόχειρα ταῦτα λέγου-
 σιν, ὅτι «τὰ μετέωρα καὶ τὰ ὑπὸ γῆς» καὶ «θεοὺς μὴ νομί-
 ζειν» καὶ «τὸν ἦττω λόγον κρείττω ποιεῖν.» τὰ γὰρ ἀληθῆ
 οἷμαι οὐκ ἂν ἐθέλοιεν λέγειν, ὅτι κατάδηλοι γίνονται
 προσποιούμενοι μὲν εἰδέναι, εἰδότες δὲ οὐδέν. ἄτε οὖν

εξαιτίας αὐτῆς τῆς ενασχόλησής μου δεν εἶχα το χρόνο
 οὔτε στα δημόσια ζητήματα οὔτε στην ιδιωτική μου ζωή
 να πράξω κάτι ἄξιο λόγου, ἀλλά ζω μέσα σε πολύ με-
 γάλῃ φτώχεια λόγω τῆς υπηρεσίας μου προς το θεό.

Επιπλέον οἱ νέοι που ἔχουν ἀφθονο ελεύθερο χρόνο, οἱ
 γιοι των πλουσιότερων οικογενειῶν, με ακολουθοῦν με
 δική τους πρωτοβουλία· καὶ χαίρονται να με ακοῦν να
 ἐξετάζω τους ἄλλους. Συχνά με μιμοῦνται καὶ οἱ ἴδιοι
 καὶ ἐπιχειροῦν να ἐξετάσουν ἄλλους ἀνθρώπους. Ἄλλω-
 στε βρίσκουν, νομίζω, πολλοὺς που πιστεύουν ὅτι γνωρί-
 ζουν κάτι, ἐνῶ γνωρίζουν ελάχιστα ἢ τίποτε. Για αὐτό
 λοιπὸν ὅσοι ἐξετάζονται ἀπὸ αὐτοὺς ὀργίζονται με μένα,
 ὄχι με αὐτοὺς, καὶ λένε ὅτι ὑπάρχει κάποιος Σωκράτης
 που εἶναι βρωμερός καὶ διαφθείρει τοὺς νέους. Ὅταν ὁ-
 μως τοὺς ρωτῆσει κανεὶς τι κάνει καὶ τι διδάσκει καὶ
 τοὺς διαφθείρει, δε βρίσκουν τίποτε να πουν καὶ δεν ἔ-
 χουν ιδέα· για να μη φανεῖ ὁμως ὅτι δεν ξέρουν τι να πουν,
 διατυπώνουν τις συνηθισμένες κατηγορίες που εκτοξεύο-
 νται ἐναντίον ὅλων ὅσοι ἀσχολοῦνται με τὴ φιλοσοφία:
 ὅτι ἀσχολεῖται με 'ὄσα βρίσκονται πάνω καὶ ὄσα βρί-
 σκονται κάτω ἀπὸ τὴ γῆ', ὅτι 'δεν πιστεύει στους θεοὺς'
 καὶ ὅτι 'κάνει το πιο ἀδύναμο ἐπιχείρημα ἰσχυρότερο'.
 Τὴν ἀλήθεια νομίζω ὅτι δε θα ἤθελαν να τὴν πουν, για-
 τί τότε θα γινόταν σαφέστατο ὅτι προσποιούνται ὅτι
 γνωρίζουν, ἀλλὰ δε γνωρίζουν τίποτε. Ἔτσι λοιπὸν, πι-
 στεύω, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι ἀνθρώποι που ἀγαποῦν τις

- e οἶμαι φιλότιμοι ὄντες καὶ σφοδροὶ καὶ πολλοί, καὶ
 συντεταμένως καὶ πιθανῶς λέγοντες περὶ ἐμοῦ, ἐμπεπλή-
 κασιν ὑμῶν τὰ ὄψα καὶ πάλαι καὶ σφοδρῶς διαβάλλοντες.
 5 Λύκων, Μέλητος μὲν ὑπὲρ τῶν ποιητῶν ἀχθόμενος,
 Ἄνυτος δὲ ὑπὲρ τῶν δημιουργῶν καὶ τῶν πολιτικῶν,
 24 Λύκων δὲ ὑπὲρ τῶν ῥητόρων ὥστε, ὅπερ ἀρχόμενος ἐγὼ
 ἔλεγον, θαυμάζοιμ' ἂν εἰ οἷός τ' εἶην ἐγὼ ὑμῶν ταύτην τὴν
 διαβολὴν ἐξελέσθαι ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ οὕτω πολλὴν
 γεγонуῖαν. ταῦτ' ἔστιν ὑμῖν, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τάληθῆ,
 5 καὶ ὑμᾶς οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν ἀποκρυφάμενος ἐγὼ
 λέγω οὐδ' ὑποστειλάμενος. καίτοι οἶδα σχεδὸν ὅτι τούτοις
 αὐτοῖς ἀπεχθάνομαι, ὃ καὶ τεκμήριον ὅτι ἀληθῆ λέγω καὶ
 ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ διαβολὴ ἢ ἐμῆ καὶ τὰ αἵτια ταῦτά ἐστιν.
 b καὶ ἕαντε νῦν ἕαντε αὖθις ζητήσητε ταῦτα, οὕτως
 εὐρήσετε.
 Περὶ μὲν οὖν ὧν οἱ πρῶτοί μου κατήγοροι κατηγοροῦν
 αὕτη ἔστω ἱκανὴ ἀπολογία πρὸς ὑμᾶς· πρὸς δὲ Μέλητον
 5 τὸν ἀγαθὸν τε καὶ φιλόπολιν, ὡς φησι, καὶ τοὺς ὑστέρους
 μετὰ ταῦτα πειράσομαι ἀπολογήσασθαι. αὖθις γὰρ δὴ,
 ὡσπερ ἐτέρων τούτων ὄντων κατηγόρων, λάβωμεν αὖ τὴν

τιμές και ορμητικοί και πολλοί, σας έχουν γεμίσει το κεφάλι με συκοφαντίες, μιλώντας εναντίον μου από παλιά με πολύ ενθουσιασμό και οργανωμένα και με αληθοφάνεια. Για αυτό μου επιτέθηκαν και ο Μέλητος, ο Άνυτος και ο Λύκων, ο Μέλητος εκφράζοντας τη δυσαρέσκειά του για λογαριασμό των ποιητών, ο Άνυτος των τεχνιτών και των πολιτικών και ο Λύκων των ρητόρων. Έτσι, όπως είπα και στην αρχή, θα ένιωθα έκπληξη, αν κατάφερνα σε τόσο λίγο χρόνο να βγάλω από το μυαλό σας αυτή τη συκοφαντική εικόνα που έχει προσλάβει τόσο μεγάλες διαστάσεις. Αυτή είναι η αλήθεια που ζητάτε, Αθηναίοι, και τη λέω χωρίς να σας κρύψω ή να παραποιήσω τίποτε, ούτε σημαντικό ούτε ασήμαντο, παρόλο που γνωρίζω ότι ακριβώς αυτή η εμμονή μου στην αλήθεια προκαλεί το μίσος εναντίον μου· και αυτό αποτελεί απόδειξη ότι λέω την αλήθεια και ότι αυτές είναι οι συκοφαντίες εναντίον μου και αυτά τα αίτιά τους. Και, αν τα ερευνήσετε αυτά τα ζητήματα, είτε τώρα είτε στο μέλλον, θα διαπιστώσετε ότι έτσι έχουν.

Σε ό,τι αφορά λοιπόν όσα μου καταμαρτυρούν οι πρώτοι κατήγοροι, ας θεωρηθούν αυτά αρχετά. Στη συνέχεια θα επιχειρήσω να απολογηθώ για τις κατηγορίες του Μέλητου, που λέει ότι είναι καλός άνθρωπος και νοιάζεται για την πόλη του, και για εκείνες των μεταγενέστερων κατηγόρων μου. Ας πάρουμε λοιπόν πάλι από την αρχή, σα να ήταν άλλοι κατήγοροι ετούτοι, την

τούτων ἀντωμοσίαν. ἔχει δέ πως ὧδε· Σωκράτη φησὶν ἀδικεῖν τοὺς τε νέους διαφθείροντα καὶ θεοὺς οὐς ἡ πόλις

c νομίζει οὐ νομίζοντα, ἕτερα δὲ δαιμόνια καινά. τὸ μὲν δὴ ἔγκλημα τοιοῦτόν ἐστιν· τούτου δὲ τοῦ ἐγκλήματος ἐν ἕκαστον ἐξετάσωμεν.

Φησὶ γὰρ δὴ τοὺς νέους ἀδικεῖν με διαφθείροντα. ἐγὼ
5 δέ γε, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀδικεῖν φημι Μέλητον, ὅτι σπουδῇ χαριεντίζεται, ῥαδίως εἰς ἀγῶνα καθιστὰς ἀνθρώπους, περὶ πραγμάτων προσποιούμενος σπουδάζειν καὶ κηδεσθαι ὧν οὐδὲν τούτῳ πώποτε ἐμέλησεν· ὡς δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, πειράσομαι καὶ ὑμῖν ἐπιδείξαι.

10 Καί μοι δεῦρο, ὧ Μέλητε, εἶπέ· ἄλλο τι ἢ περὶ πλείστου ποιῆ ὅπως ὡς βέλτιστοι οἱ νεώτεροι ἔσονται;

Ἔγωγε.

Ἴθι δὴ νυν εἰπέ τούτοις, τίς αὐτοὺς βελτίους ποιεῖ; δῆλον γὰρ ὅτι οἶσθα, μέλον γέ σοι. τὸν μὲν γὰρ διαφθείροντα

5 ἐξευρών, ὡς φῆς, ἐμέ, εἰσάγεις τουτοισὶ καὶ κατηγορεῖς· τὸν δὲ δὴ βελτίους ποιῶντα Ἴθι εἰπέ καὶ μῆνυσον αὐτοῖς τίς ἐστιν. — ὄρας, ὧ Μέλητε, ὅτι σιγᾶς καὶ οὐκ ἔχεις εἰπεῖν;

επίσημη κατηγορία. ἔχει ως εξής: ο Σωκράτης, λέει, παραβαίνει τους νόμους, επειδή διαφθείρει τους νέους και δεν πιστεύει στους θεούς της πόλης αλλά σε άλλες θεότητες καινούργιες. Τέτοια είναι η κατηγορία. Ας εξετάσουμε λοιπόν κάθε μέρος της χωριστά.

Ο Μέλητος λοιπόν υποστηρίζει ότι παραβιάζω τους νόμους διαφθείροντας τους νέους. Εγώ όμως, Αθηναῖοι, λέω ότι ο Μέλητος είναι αυτός που παραβαίνει το νόμο, επειδή παίζει με τα πιο σοβαρά πράγματα και ελαφρά τη καρδιά σέρνει ανθρώπους στο δικαστήριο, προσποιούμενος ότι ασχολείται συστηματικά και ενδιαφέρεται για πράγματα που ποτέ ως τώρα δεν τον ένοιαξαν καθόλου· ότι έτσι έχουν τα πράγματα θα προσπαθήσω να το δείξω και σε σας.

Ἐλα ἐδώ, Μέλητε, και πες μου: σε ενδιαφέρει τίποτε άλλο περισσότερο από το πώς θα γίνουν καλύτεροι οι νέοι;

Ὅχι βέβαια.

Εμπρός λοιπόν, πες σε αυτούς εδώ τους δικαστές, ποιος τους κάνει καλύτερους; Είναι φανερό ότι ξέρεις, αφού σε ενδιαφέρει το ζήτημα. Βρήκες αυτόν που τους διαφθείρει, όπως ισχυρίζεσαι, ἐμένα, και με προσάγεις σε δίχη ενώπιον αυτών εδώ και με κατηγορεῖς. Πες λοιπόν, και φανέρωσέ τους, ποιος είναι αυτός που κάνει τους νέους καλύτερους;—Βλέπεις, Μέλητε, ὅτι σιωπᾶς και δεν ἔχεις τίποτε να πεις; Και αυτό δε σου φαίνεται αἰσχρό και

- καίτοι οὐκ αἰσχρόν σοι δοκεῖ εἶναι καὶ ἱκανὸν τεκμήριον οὐ
 δὴ ἐγὼ λέγω, ὅτι σοι οὐδὲν μεμέληκεν; ἀλλ' εἶπέ, ὦγαθέ,
 10 τίς αὐτοὺς ἀμείνους ποιεῖ;
 Οἱ νόμοι.
 e Ἄλλ' οὐ τοῦτο ἐρωτῶ, ὦ βέλτιστε, ἀλλὰ τίς ἄνθρωπος,
 ὅστις πρῶτον καὶ αὐτὸ τοῦτο οἶδε, τοὺς νόμους;
 Οὗτοι, ὦ Σώκρατες, οἱ δικασταί.
 Πῶς λέγεις, ὦ Μέλητε; οἶδε τοὺς νέους παιδεύειν οἱοί τέ
 5 εἶσι καὶ βελτίους ποιεῖν;
 Μάλιστα.
 Πότερον ἅπαντες, ἢ οἱ μὲν αὐτῶν, οἱ δ' οὐ;
 Ἄπαντες.
 Εὖ γε νῆ τὴν Ἥραν λέγεις καὶ πολλὴν ἀφθονίαν τῶν
 10 ὠφελούντων. τί δὲ δῆ; οἶδε οἱ ἀχροαταὶ βελτίους ποιοῦσιν
 25 ἢ οὐ;
 Καὶ οὗτοι.
 Τί δέ, οἱ βουλευταί;
 Καὶ οἱ βουλευταί.
 5 Ἄλλ' ἄρα, ὦ Μέλητε, μὴ οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱ ἐκκλη-
 σιασταί, διαφθείρουσι τοὺς νεωτέρους; ἢ κάκεῖνοι
 βελτίους ποιοῦσιν ἅπαντες;
 Κάκεῖνοι.
 Πάντες ἄρα, ὡς ἔοικεν, Ἀθηναῖοι καλοὺς κάγαθούς
 10 ποιοῦσι πλὴν ἐμοῦ, ἐγὼ δὲ μόνος διαφθείρω. οὕτω λέγεις;

ικανοποιητική απόδειξη αυτού που ἐγὼ υποστηρίζω, ὅτι
 δε σε ἐνοίαξε ποτέ; Πες, καλέ μου ἄνθρωπε, ποιος τους
 κάνει καλύτερους;

Οἱ νόμοι.

Μα δε ρωτᾶω αὐτό, ἀγαπητέ μου, ἀλλὰ ποιος ἄν-
 θρωπος, που ξέρει βέβαια πρῶτα ἀπὸ ὅλα καὶ τους νό-
 μους, τους κάνει καλύτερους;

Αυτοὶ ἐδῶ, Σωκράτη, οἱ δικαστές.

Τι λες, Μέλητε; Αυτοὶ ἐδῶ εἶναι ἱκανοὶ νὰ διαπαι-
 दाγωγούν τους νέους καὶ νὰ τους κάνουν καλύτερους;

Μάλιστα.

Ὅλοι ἢ κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι σε θέση νὰ το κά-
 νουν αὐτὸ καὶ κάποιοι δὲν εἶναι;

Ὅλοι.

Μα τὴν Ἥρα, πολλοὶ ὠφελούν τους νέους! Λοιπόν;
 Καὶ οἱ ἀχροατές τους κάνουν καλύτερους ἢ ὄχι;

Καὶ οἱ ἀχροατές.

Καὶ οἱ βουλευτές;

Καὶ οἱ βουλευτές.

Ὅμως, Μέλητε, μήπως αὐτοὶ που συγκεντρώνονται
 στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου διαφθείρουν τους νέους; Ἡ καὶ
 ἐκεῖνοι ὅλοι τους κάνουν καλύτερους;

Καὶ ἐκεῖνοι.

Συνεπῶς, κατὰ πῶς φαίνεται, ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι τους
 κάνουν καλοὺς καὶ ἀξιους ἐκτὸς ἀπὸ μένα, ἐνῶ μόνο
 ἐγὼ τους διαφθείρω. Αὐτὸ ἐννοεῖς;

Πάνυ σφόδρα ταῦτα λέγω.

Πολλήν γέ μου κατέγνωκας δυστυχίαν. καί μοι ἀπόκριται· ἤ καὶ περὶ ἵππους οὕτω σοι δοκεῖ ἔχειν; οἱ μὲν

b βελτίους ποιοῦντες αὐτοὺς πάντες ἄνθρωποι εἶναι, εἷς δέ τις ὁ διαφθείρων; ἢ τοῦναντίον τούτου πᾶν εἷς μὲν τις ὁ βελτίους οἷός τ' ὦν ποιεῖν ἢ πάνυ ὀλίγοι, οἱ ἵππικοί, οἱ δὲ πολλοί, ἑάνπερ συνῶσι καὶ χρῶνται ἵπποις, διαφθεύουσιν;

5 οὐχ οὕτως ἔχει, ὦ Μέλητε, καὶ περὶ ἵππων καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ζώων; πάντως δήπου, ἑάντε σὺ καὶ Ἄνυτος οὐ φῆτε ἑάντε φῆτε· πολλή γάρ ἄν τις εὐδαιμονία εἴη περὶ τοὺς νέους εἰ εἷς μὲν μόνος αὐτοὺς διαφθεῖρει, οἱ δ' ἄλλοι

c ὠφελούσιν. ἀλλὰ γάρ, ὦ Μέλητε, ἱκανῶς ἐπιδείκνυσαι ὅτι οὐδεπώποτε ἐφρόντισας τῶν νέων, καὶ σαφῶς ἀποφαίνεις τὴν σαυτοῦ ἀμέλειαν, ὅτι οὐδὲν σοι μεμέληκεν περὶ ὧν ἐμὲ εἰσάγεις.

5 Ἔτι δὲ ἡμῖν εἶπέ, ὦ πρὸς Διὸς Μέλητε, πότερόν ἐστιν οἰκεῖν ἄμεινον ἐν πολίταις χρηστοῖς ἢ πονηροῖς; ὦ τάν, ἀπόκριται· οὐδὲν γάρ τοι χαλεπὸν ἐρωτῶ. οὐχ οἱ μὲν πονηροὶ κακὸν τι ἐργάζονται τοὺς ἀεὶ ἐγγυτάτω αὐτῶν ὄντας, οἱ δ' ἀγαθοὶ ἀγαθὸν τι;

10 Πάνυ γε.

d Ἔστιν οὖν ὅστις βούλεται ὑπὸ τῶν συνόντων βλέπτεσθαι μᾶλλον ἢ ὠφελεῖσθαι; ἀποκρίνου, ὦ ἀγαθέ· καὶ γὰρ ὁ

Αυτό ακριβῶς εννοῶ.

Πολύ κακότυχο με θεωρεῖς. Ἀπάντησέ μου τώρα: ἀλήθεια, αὐτό σου φαίνεται ὅτι ἰσχύει καὶ με τα ἄλογα; Ὅλοι τα κάνουν καλύτερα καὶ μόνον ἕνας τα καταστρέφει; Ἡ, εντελῶς ἀντίθετα, ἕνας μπορεῖ νὰ τα κάνει καλύτερα ἢ πολὺ λίγιοι, οἱ ειδικοί στα ἄλογα, ἐνῶ οἱ πολλοί, ἀν ἀσχοληθοῦν μαζί τους καὶ τα χρησιμοποιήσουν, τα καταστρέφουν; Δεν ἰσχύει αὐτό, Μέλητε, καὶ γιὰ τα ἄλογα καὶ γιὰ ὅλα τα ἄλλα ζῶα; Σίγουρα ἰσχύει, εἴτε το δεχθεῖτε ἐσὺ καὶ ὁ Ἄνυτος εἴτε ὄχι. Γιατί οἱ νέοι θὰ ἦταν πολὺ εὐτυχεῖς, ἀν μόνον ἕνας τους διέφθειρε ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι τους ὠφελούσαν. Ὅμως, Μέλητε, ἀποδεικνύεται σαφέστατα ὅτι ποτέ δε μερίμνησες γιὰ τους νέους καὶ δείχνεις ξεκάθαρα τὴν ἀδιαφορία σου καὶ το ὅτι ποτέ δε ενδιαφέρθηκες γιὰ αὐτά γιὰ τα ὁποῖα με προσάγεις σε δίκη.

Ἀλλὰ πες μας ἀκόμη καὶ το ἐξῆς, Μέλητε, γιὰ το ὄνομα τοῦ Δία . Εἶναι καλύτερα νὰ ζεὶ κανεὶς ἀνάμεσα σε συμπολίτες ἠθικούς ἢ ἀνήθικους; Ἀπάντησε λοιπόν. Δε σε ρωτᾶω τίποτε δύσκολο. Δεν κάνουν πάντα οἱ ἀνήθικοι κάποιον κακὸν σε αὐτούς που τους συναναστρέφονται καὶ οἱ καλοὶ κάποιον καλὸν;

Βεβαίως.

Υπάρχει λοιπόν κανεὶς που νὰ θέλει νὰ υποστεῖ βλάβη καὶ ὄχι νὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ ἐκείνους που συναναστρέφονται; Ἀπάντησε, ἀγαπητέ μου. Ἄλλωστε καὶ ὁ νόμος ἐπι-

νόμος κελεύει ἀποκρίνεσθαι. ἔσθ' ὅστις βούλεται βλάπτεσθαι;

5 Οὐ δῆτα.

Φέρε δῆ, πότερον ἐμέ εἰσάγεις δεῦρο ὡς διαφθείροντα τοὺς νέους καὶ πονηροτέρους ποιοῦντα ἐκόντα ἢ ἄκοντα; Ἐκόντα ἔγωγε.

Τί δῆτα, ὦ Μέλητε; τοσοῦτον σὺ ἐμοῦ σοφώτερος εἶ

10 τηλικούτου ὄντος τηλικόσδε ὦν, ὥστε σὺ μὲν ἔγνωκας ὅτι

οἱ μὲν κακοὶ κακὸν τι ἐργάζονται ἀεὶ τοὺς μάλιστα

e πλησίον ἑαυτῶν, οἱ δὲ ἀγαθοὶ ἀγαθόν, ἐγὼ δὲ δὴ εἰς τοσοῦτον ἀμαθίας ἤκω ὥστε καὶ τοῦτ' ἀγνοῶ, ὅτι ἐάν τινα μοχθηρὸν ποιήσω τῶν συνόντων, κινδυνεύσω κακὸν τι λαβεῖν ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε τοῦτο <τὸ> τοσοῦτον κακὸν ἐκὼν

5 ποιῶ, ὡς φῆς σύ; ταῦτα ἐγὼ σοι οὐ πείθομαι, ὦ Μέλητε,

οἶμαι δὲ οὐδὲ ἄλλον ἀνθρώπων οὐδένα· ἀλλ' ἢ οὐ δια-

26 φθείρω ἢ, εἰ διαφθείρω, ἄκων, ὥστε σύ γε κατ' ἀμφοτέρα φεύδῃ. εἰ δὲ ἄκων διαφθείρω, τῶν τοιούτων ἀμαρτημάτων οὐ δεῦρο νόμος εἰσάγειν ἐστίν, ἀλλὰ ἰδίᾳ λαβόντα διδάσκειν καὶ νουθετεῖν· δῆλον γὰρ ὅτι ἐάν μάθω, παύσομαι ὃ

5 γε ἄκων ποιῶ. σὺ δὲ συγγενέσθαι μὲν μοι καὶ διδάξαι

ἔφυγες καὶ οὐκ ἠθέλησας, δεῦρο δὲ εἰσάγεις, οἶ νόμος

βάλλει να απαντήσεις. Υπάρχει κανείς που να θέλει να βλάπτεται;

Όχι βέβαια.

Εμπρός λοιπόν πες μας: με προσάγεις σε δίκη επειδή διαφθείρω τους νέους και τους κάνω χειρότερους με τη θέλησή μου ή ακούσια;

Με τη θέλησή σου βέβαια.

Τι λες, Μέλητε; Τόσο σοφότερος είσαι εσύ, που είσαι τόσο νέος, από μένα που είμαι τόσο γέρος; Εσύ ξέρεις ότι οι κακοί πάντα κάποιο κακό κάνουν σε αυτούς που βρίσκονται κοντά τους και οι καλοί κάποιο καλό, ενώ εγώ έχω καταστήσει τόσο αμαθής ώστε να μην ξέρω ούτε και αυτό, ότι, αν κάνω κάποιον από αυτούς που με συναστρέφονται κακό, θα διατρέξω τον κίνδυνο να με βλάψει και εκείνος, και επιπλέον κάνω αυτό το μεγάλο κακό με τη θέλησή μου, όπως λες; Σε αυτό δεν πείθεις, Μέλητε, ούτε μένα ούτε κανέναν άλλο. Άρα, ή δε διαφθείρω ή, αν διαφθείρω, το κάνω ακούσια. Επομένως, εσύ και στις δύο περιπτώσεις λες ψέματα. Αν όμως διαφθείρω χωρίς τη θέλησή μου, ο νόμος για αυτού του είδους τα σφάλματα δεν είναι να προσαχθώ σε δίκη, αλλά να με πάρεις κατ' ιδίαν, να μου δείξεις το λάθος μου και να με νουθετήσεις. Γιατί είναι σαφές ότι, αν το συνειδητοποιήσω, θα σταματήσω να διαφθείρω τους άλλους ακούσια. Εσύ όμως με απέφυγες και δε θέλησες να με συναναστραφείς και να μου δείξεις το λάθος μου. Αντίθετα, με φέρνεις μπρο-

ἐστὶν εἰσάγειν τοὺς κολάσεως δεομένους ἀλλ' οὐ μαθη-
σεως.

Ἄλλὰ γάρ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο μὲν δῆλον ἤδη

- b οὐγὰρ ἔλεγον, ὅτι Μελήτω τούτων οὔτε μέγα οὔτε
μικρὸν πώποτε ἐμέλησεν. ὅμως δὲ δὴ λέγε ἡμῖν, πῶς με
φῆς διαφθεῖρειν, ὧ Μέλητε, τοὺς νεωτέρους; ἢ δῆλον δὴ
ὅτι, κατὰ τὴν γραφὴν ἣν ἐγράφω, θεοὺς διδάσκοντα μὴ
5 νομίζειν οὐδ' ἡ πόλις νομίζει, ἕτερα δὲ δαιμόνια καινά; οὐ
ταῦτα λέγεις ὅτι διδάσκων διαφθεῖρω;

Πάνυ μὲν οὖν σφόδρα ταῦτα λέγω.

Πρὸς αὐτῶν τοίνυν, ὧ Μέλητε, τούτων τῶν θεῶν ὧν νῦν
ὁ λόγος ἐστίν, εἰπέ ἔτι σαφέστερον καὶ ἐμοὶ καὶ τοῖς ἀνδρά-

- c σιν τουτοισί· ἐγὼ γὰρ οὐ δύναμαι μαθεῖν πότερον λέγεις
διδάσκειν με νομίζειν εἶναί τινας θεοὺς—καὶ αὐτὸς ἄρα
νομίζω εἶναι θεοὺς καὶ οὐκ εἰμὶ τὸ παράπαν ἄθεος οὐδὲ
ταύτη ἀδικῶ—οὐ μέντοι οὐσπερ γε ἡ πόλις ἀλλὰ ἑτέρους,
5 καὶ τοῦτ' ἔστιν ὅ μοι ἐγκαλεῖς, ὅτι ἑτέρους, ἢ παντάπασί με
φῆς οὔτε αὐτὸν νομίζειν θεοὺς τούς τε ἄλλους ταῦτα διδά-
σκειν.

Ταῦτα λέγω, ὧς τὸ παράπαν οὐ νομίζεις θεοὺς.

στά σε αὐτό το δικαστήριον, ὅπου σύμφωνα με το νόμο
πρέπει να προσάγονται ὅσοι πρέπει να τιμωρηθῶν και
ὄχι να διδαχθῶν.

Επομένως, Αθηναῖοι, εἶναι ἤδη φανερό αὐτό το οποίο
ἔλεγα, ὅτι το Μέλητο ποτέ δεν τον ἔνοιαξε για αὐτά
οὔτε λίγο οὔτε πολύ. Ὅμως διευκρίνησέ μας, Μέλητε, με
ποιον τρόπο εννοεῖς ὅτι διαφθεῖρω τους νέους; Ἡ εἶναι
σαφές ὅτι, σύμφωνα με τη διατύπωση της κατηγορίας
σου, με κατηγορεῖς ὅτι τους διαφθεῖρω διδάσκοντάς τους
να μην πιστεύουν στους θεοὺς που πιστεύει η πόλη, ἀλλά
σε ἄλλες καινούργιες θεότητες; Διδάσκοντας αὐτά δεν
ισχυρίζεσαι ὅτι διαφθεῖρω;

Αὐτό ακριβῶς υποστηρίζω.

Στο ὄνομα λοιπόν, Μέλητε, αὐτῶν των θεῶν για
τους οποίους μιλάμε, ἐξήγησε σαφέστερα και σε μένα
και σε αυτούς ἐδῶ , γιατί ἐγὼ δεν μπορῶ να καταλάβω:
ισχυρίζεσαι ὅτι διδάσκω τους νέους να πιστεύουν ὅτι
υπάρχουν κάποιοι θεοί—και ἄρα ο ἴδιος δέχομαι ὅτι υ-
πάρχουν θεοί, δεν εἰμὶ καθόλου ἄθεος και δεν παραβαί-
νω το νόμο σε αὐτό το σημείο—ὄχι ὅμως αυτοί στους
οποίους πιστεύει η πόλη ἀλλά ἄλλοι; Και αὐτός εἶναι ο
λόγος για τον οποίο με ἐγκαλεῖς, ὅτι πιστεύω σε ἄλλους
θεοὺς ; Ἡ λες ὅτι δεν πιστεύω ο ἴδιος καθόλου στους
θεοὺς και αὐτά τα διδάσκω και στους ἄλλους;

Το τελευταῖο εννοῶ, ὅτι δεν πιστεύεις καθόλου στους
θεοὺς.

- d Ὡ θαυμάσιε Μέλητε, ἵνα τί ταῦτα λέγεις; οὐδὲ ἥλιον
οὐδὲ σελήνην ἄρα νομίζω θεοὺς εἶναι, ὥσπερ οἱ ἄλλοι
ἄνθρωποι;
- Μὰ Διῶ, ὦ ἄνδρες δικασταί, ἐπεὶ τὸν μὲν ἥλιον λίθον
5 φησὶν εἶναι, τὴν δὲ σελήνην γῆν.
Ἀναξαγόρου οἶε καταγορεῖν, ὦ φίλε Μέλητε; καὶ οὕτω
καταφρονεῖς τῶνδε καὶ οἶε αὐτοὺς ἀπείρους γραμμᾶτων
εἶναι ὥστε οὐκ εἰδέναι ὅτι τὰ Ἀναξαγόρου βιβλία τοῦ
Κλαζομενίου γέμει τούτων τῶν λόγων; καὶ δὴ καὶ οἱ νέοι
10 ταῦτα παρ' ἐμοῦ μανθάνουσιν, ἃ ἔξεστιν ἐνίοτε εἰ πάνυ
e πολλοῦ δραχμῆς ἐκ τῆς ὀρχήστρας πριαμένοις Σωκράτους
καταγελαῖν, ἐὰν προσποιῆται ἑαυτοῦ εἶναι, ἄλλως τε καὶ
οὕτως ἄτοπα ὄντα; ἀλλ', ὦ πρὸς Διός, οὕτωςί σοι δοκῶ;
οὐδένα νομίζω θεὸν εἶναι;
- 5 Οὐ μέντοι μὰ Δία οὐδ' ὀπωστιοῦν.
Ἄπιστός γ' εἶ, ὦ Μέλητε, καὶ ταῦτα μέντοι, ὡς ἐμοὶ
δοκεῖς, σαυτῶ. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ οὕτωςί, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
πάνυ εἶναι ὑβριστῆς καὶ ἀκόλαστος, καὶ ἀτεχνῶς τὴν
γραφὴν ταύτην ὑβρεῖ τινὶ καὶ ἀκολασίᾳ καὶ νεότητι
27 γράψασθαι. ἔοικεν γὰρ ὥσπερ αἴνιγμα συντιθέντι δια-
πειρωμένῳ « Ἄρα γινώσεται Σωκράτης ὁ σοφὸς δὴ ἐμοῦ
χαριεντιζομένου καὶ ἐναντί' ἑμαυτῶ λέγοντος, ἢ ἔξα-

Λαμπρέ Μέλητε, γιατί το λες αυτό; Δηλαδή δεν πιστεύω, όπως οι υπόλοιποι άνθρωποι, ότι ο ήλιος⁵⁸ και η σελήνη είναι θεοί;

Μα το Δία, δικαστές, δεν το πιστεύει, επειδή λέει ότι ο ήλιος είναι πέτρα και η σελήνη όμοια με τη γη.

Τον Αναξαγόρα νομίζεις ότι κατηγορείς, φίλε Μέλητε; Και τόσο πολύ τους υποτιμάς αυτούς εδώ και τόσο αγράμματους τους θεωρείς, ώστε να μη γνωρίζουν ότι τα βιβλία του Αναξαγόρα του Κλαζομενίου είναι γεμάτα από τέτοιες ιδέες; Κι οι νέοι μαθαίνουν από μένα αυτό που μπορούν ανά πάσα στιγμή, με μία δραχμή το πολύ, να το αγοράσουν από εκεί που πουλάνε βιβλία και μετά να κοροϊδεύουν το Σωκράτη, αν προσποιείται ότι αυτά είναι δικές του θεωρίες; Αφήνω στην άκρη ότι αυτές οι ιδέες είναι και καθ' εαυτές παράλογες. Αλλά, μα το Δία, έτσι σου φαίνομαι; Πιστεύω πως δεν υπάρχει κανένας θεός;

Μα το Δία, ακριβώς έτσι μου φαίνεσαι.

Νομίζω, Μέλητε, ότι δεν πιστεύεις ούτε καν εκείνα που εσύ λες. Εμένα μου φαίνεται, Αθηναίοι, ότι ο Μέλητος είναι άνθρωπος πολύ θρασύς και ξεδιάντροπος και ότι πραγματικά από θρασύτητα, ξεδιαντροπιά και νεανική απερισκεψία προέβη σε αυτήν την καταγγελία. Μοιάζει σα να συνέθεσε ένα αίνιγμα και δοκιμάζει τους άλλους: 'Θα μπορέσει ο σοφός Σωκράτης να καταλάβει ότι αστειεύομαι και αντιφάσκω προς τον εαυτό μου, ή θα τον

πατήσω αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀκούοντας;» οὗτος
 5 γὰρ ἐμοὶ φαίνεται τὰ ἐναντία λέγειν αὐτὸς ἑαυτῷ ἐν τῇ
 γραφῇ ὥσπερ ἂν εἴ εἴποι· «Ἄδικεῖ Σωκράτης θεοὺς οὐ
 νομίζων, ἀλλὰ θεοὺς νομίζων.» καίτοι τοῦτό ἐστι παί-
 ζοντος.

Συνεπισκέφασθε δὴ, ὧ ἄνδρες, ἧ μοι φαίνεται ταῦτα
 10 λέγειν· σὺ δὲ ἡμῖν ἀπόκρισαι, ὧ Μέλητε. ὑμεῖς δέ, ὅπερ
 d κατ' ἀρχὰς ὑμᾶς παρητησάμην, μέμνησθέ μοι μὴ θορυβεῖν
 ἐὰν ἐν τῷ εἰωθότι τρόπῳ τοὺς λόγους ποιῶμαι.

Ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων, ὧ Μέλητε, ἀνθρώπεια μὲν
 νομίζει πράγματ' εἶναι, ἀνθρώπους δὲ οὐ νομίζει; ἀπο-
 5 κρινέσθω, ὧ ἄνδρες, καὶ μὴ ἄλλα καὶ ἄλλα θορυβεῖτω·
 ἔσθ' ὅστις ἵππους μὲν οὐ νομίζει, ἵππικὰ δὲ πράγματα; ἢ
 αὐλητὰς μὲν οὐ νομίζει εἶναι, αὐλητικὰ δὲ πράγματα; οὐκ
 ἔστιν, ὧ ἄριστε ἀνδρῶν· εἴ μὴ σὺ βούλει ἀποκρίνεσθαι,
 ἐγὼ σοὶ λέγω καὶ τοῖς ἄλλοις τουτοισί· ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τούτῳ
 c γε ἀπόκρισαι· ἔσθ' ὅστις δαιμόνια μὲν νομίζει πράγματ'
 εἶναι, δαίμονας δὲ οὐ νομίζει;

Οὐκ ἔστιν.

Ὡς ὠνησας ὅτι μόγις ἀπεκρίνω ὑπὸ τουτωνὶ ἀναγκα-
 5 ζόμενος. οὐκοῦν δαιμόνια μὲν φῆς με καὶ νομίζειν καὶ

εξαπατήσω καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους που με ακοῦν;'
 Γιατί μου φαίνεται ὅτι αντιφάσκει ὁ Μέλητος στὴν κα-
 τηγορία, σα να ἤθελε να πει: 'Ὁ Σωκράτης παραβαίνει
 τοὺς νόμους ἐπειδὴ δεν πιστεύει στοὺς θεοὺς, ἀλλὰ πι-
 στεύει στοὺς θεοὺς'. Ὅμως μία τέτοια κατηγορία ταιριάζει
 σε κάποιον που παίζει.

Ἄς εξετάσουμε ὁμως μαζί για ποιο λόγο μου φαίνε-
 ται ὅτι τα λέει αὐτά. Εσύ, Μέλητε, ἀπάντησέ μας· καὶ
 εσεῖς, ἀπὸ τὴν πλευρά σας, ὅπως ακριβῶς σας παρακά-
 λεσα στὴν ἀρχή, μὴ με αποδοκιμάζετε ἀν μιλάω με τὸ
 συνηθισμένο μου τρόπο.

Υπάρχει κανεὶς, Μέλητε, που πιστεύει ὅτι υπάρχουν
 τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλὰ ὄχι οἱ ἀνθρώποι; Ἄς
 ἀπαντήσῃ, Ἀθηναῖοι, καὶ ἀς μὴ σας μπερδεύει λέγοντας
 ἄλλα τὴ μία φορὰ καὶ ἄλλα τὴν ἄλλη. Υπάρχει κανέ-
 νας που πιστεύει ὅτι δεν υπάρχουν ἀλόγα, ἀλλὰ υπάρ-
 χουν ὅσα πράγματα ἔχουν σχέση με τὰ ἀλόγα; Ἡ κανέ-
 νας που πιστεύει ὅτι δεν υπάρχουν αὐλητές, ἀλλὰ υπάρ-
 χουν τὰ σχετικὰ με τοὺς αὐλοὺς; Δεν υπάρχει, ἀγαπητέ
 μου. Ἀφοῦ ἐσύ δε θέλεις να ἀπαντήσῃς, τὸ λέω ἐγὼ καὶ
 σε σένα καὶ στοὺς ἄλλους αὐτοὺς ἐδῶ. Τουλάχιστον ἀ-
 πάντησε στο ἐξῆς: υπάρχει κανένας που πιστεύει ὅτι υ-
 πάρχουν θεϊκὰ πράγματα, ἀλλὰ ὄχι θεότητες;

Δεν υπάρχει.

Μεγάλη χάρη μου ἔκανες που ἀπάντησες, ἔστω καὶ
 με δυσκολία καὶ κάτω ἀπὸ τὴν πίεση αὐτῶν ἐδῶ τῶν δι-

διδάσκειν, εἴτ' οὖν καινὰ εἴτε παλαιά, ἀλλ' οὖν δαιμόνιά γε νομίζω κατὰ τὸν σὸν λόγον, καὶ ταῦτα καὶ διωμόσω ἐν τῇ ἀντιγραφῇ. εἰ δὲ δαιμόνια νομίζω, καὶ δαίμονας δήπου πολλὴ ἀνάγκη νομίζειν μέ ἐστιν οὐχ οὕτως ἔχει; ἔχει δὴ·
 10 τίθημι γάρ σε ὁμολογοῦντα, ἐπειδὴ οὐκ ἀποκρίνη. τοὺς δὲ
 d δαίμονας οὐχὶ ἤτοι θεοὺς γε ἡγούμεθα ἢ θεῶν παιδας; φῆς ἢ οὐ;

Πάνυ γε.

Οὐκοῦν εἴπερ δαίμονας ἡγοῦμαι, ὡς σὺ φῆς, εἰ μὲν θεοί
 5 τινές εἰσιν οἱ δαίμονες, τοῦτ' ἂν εἶη ὃ ἐγὼ φημί σε αἰνίτ-
 τεσθαι καὶ χαριεντίζεσθαι, θεοὺς οὐχ ἡγούμενον φάναι με
 θεοὺς αὐτῶν ἡγεῖσθαι πάλιν, ἐπειδὴ περ γε δαίμονας ἡγοῦμαι·
 εἰ δ' αὐτῶν οἱ δαίμονες θεῶν παιδές εἰσιν νόθοι τινές ἢ ἐκ
 νυμφῶν ἢ ἐκ τινῶν ἄλλων ὧν δὴ καὶ λέγονται, τίς ἂν
 10 ἀνθρώπων θεῶν μὲν παιδας ἡγοῖτο εἶναι, θεοὺς δὲ μή;
 e ὁμοίως γὰρ ἂν ἄτοπον εἶη ὥσπερ ἂν εἴ τις ἵππων μὲν
 παιδας ἡγοῖτο ἢ καὶ ὄνων, τοὺς ἡμιόνους, ἵππους δὲ καὶ
 ὄνους μὴ ἡγοῖτο εἶναι. ἀλλ', ὦ Μέλητε, οὐκ ἔστιν ὅπως σὺ
 5 ταῦτα οὐχὶ ἀποπειρώμενος ἡμῶν ἐγράψω τὴν γραφὴν
 ταύτην ἢ ἀπορῶν ὅτι ἐγκαλοῖς ἐμοὶ ἀληθῆς ἀδίκημα· ὅπως

καστῶν· Λοιπὸν ισχυρίζεσαι ὅτι πιστεύω σε θεϊκὰ πράγματα, καινούργια ἢ παλιά, καὶ τα διδάσκω αὐτά καὶ σε ἄλλους. Ἄρα, πιστεύω σε θεϊκὰ πράγματα, σύμφωνα με ὅσα εσύ λες. Αὐτά τα ἐγγραφες καὶ στην κατηγορία γιὰ τὴν οὐκ ὀρκίστηκες ὅτι εἶναι ἀληθινή. Ἀν ὅμως πιστεύω σε θεϊκὰ πράγματα, ἀναγκαστικά πρέπει νὰ πιστεύω καὶ σε θεότητες. Ἐτσι δὲν εἶναι; Ἐτσι βέβαια. Ἐγὼ θεωρῶ ὅτι το παραδέχεσαι αὐτό, ἀφοῦ δὲν ἀπαντάς. Οἱ θεότητες ὅμως δε δεχόμεστε ὅτι εἶναι θεοί ἢ παιδιὰ θεῶν; Συμφωνεῖς ἢ ὄχι;

Ἀπόλυτα.

Λοιπὸν, ἀν θεωρῶ ὅτι υπάρχουν θεότητες, ὅπως λες εσύ, καὶ ἀν οἱ θεότητες εἶναι κάποιο εἶδος θεῶν, γιὰ αὐτό λέω ὅτι βάζεις αἰνίγματα καὶ ἀστειεύεσαι, λέγοντας ὅτι θεωρῶ πως δὲν υπάρχουν θεοί καὶ πάλι ὅτι θεωρῶ πως υπάρχουν, εφόσον θεωρῶ ὅτι υπάρχουν θεότητες. Ἀν λοιπὸν οἱ δαίμονες εἶναι κάποια νόθα παιδιὰ θεῶν, εἴτε ἀπὸ νύμφες εἴτε ἀπὸ ἄλλες μανάδες, που λέγεται ὅτι τοὺς γεννᾶνε, ποῖος ἄνθρωπος θα δεχόταν ὅτι υπάρχουν παιδιὰ θεῶν ἀλλὰ ὄχι θεοί; Γιὰτί αὐτό θα ἦταν τὸ ἴδιο παράλογο με τὸ νὰ πιστεύει κανεὶς ὅτι υπάρχουν οἱ γόνιοι τῶν ἀλόγων καὶ τῶν γαῖδουριῶν, τὰ μουλάρια, ἀλλὰ νὰ μὴν πιστεύει ὅτι υπάρχουν ἄλογα καὶ γαῖδούρια. Ἐπομένως, Μέλητε, τὸ μόνον δυνατό συμπέρασμα εἶναι ὅτι υπέβαλες αὐτὴ τὴν κατηγορία γιὰ νὰ μας δοκιμάσεις ἀν θα καταλάβουμε τὸ παιχνίδι σου, ἢ δὲν ἐβρίσκες ἀληθινὸ

28 δὲ σύ τινα πείθεις ἂν καὶ σμικρὸν νοῦν ἔχοντα ἀνθρώπων,
ὡς τοῦ αὐτοῦ ἔστιν καὶ δαιμόνια καὶ θεῖα ἡγεῖσθαι, καὶ αὐ
τοῦ αὐτοῦ μήτε δαίμονας μήτε θεοὺς μήτε ἥρωας, οὐδεμίαν
μηχανὴν ἔστιν.

Ἄλλὰ γάρ, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὡς μὲν ἐγὼ οὐκ ἀδικῶ
κατὰ τὴν Μελήτου γραφήν, οὐ πολλῆς μοι δοκεῖ εἶναι ἀπο-
5 λογίας, ἀλλὰ ἱκανὰ καὶ ταῦτα· ὁ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν
ἔλεγον, ὅτι πολλή μοι ἀπέχθεια γέγονεν καὶ πρὸς πολλοὺς,
εὖ ἴστε ὅτι ἀληθές ἐστιν. καὶ τοῦτ' ἔστιν ὃ ἐμὲ αἰρήσει,
ἐάνπερ αἰρή, οὐ Μέλητος οὐδὲ Ἄνυτος ἀλλ' ἢ τῶν πολλῶν
διαβολή τε καὶ φθόνος. ἃ δὴ πολλοὺς καὶ ἄλλους καὶ
b ἀγαθοὺς ἄνδρας ἤρηκεν, οἷμαι δὲ καὶ αἰρήσει· οὐδὲν δὲ
δεινὸν μὴ ἐν ἐμοὶ στή.

Ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις, «Εἴτ' οὐκ αἰσχύνῃ, ὡς Σωκρά-
τες, τοιοῦτον ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύσας ἐξ οὗ κινδυνεύεις
5 νυνὶ ἀποθανεῖν;» ἐγὼ δὲ τούτῳ ἂν δίκαιον λόγον ἀντεί-
ποιμι, ὅτι «Οὐ καλῶς λέγεις, ὡς ἄνθρωπε, εἰ οἶε δεῖν
κίνδυνον ὑπολογίζεσθαι τοῦ ζῆν ἢ τεθνάναι ἄνδρα ὅτου τι
καὶ σμικρὸν ὄφελός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο μόνον σκοπεῖν
ὅταν πράττῃ, πότερον δίκαια ἢ ἄδικα πράττει, καὶ ἀνδρὸς

αδίκημα για να με προσαγάγεις σε δίκη. Όμως δεν υπά-
ρχει κανένα κόλπο για να πείσεις οποιονδήποτε, ακό-
μη και τον πιο ανόητο, ότι μπορεί το ίδιο άτομο να πι-
στεύει ότι υπάρχουν πράγματα που συνδέονται με τις
θεότητες και τους θεούς και ταυτόχρονα να μην πιστεύει
ότι υπάρχουν ούτε θεότητες, ούτε θεοί, ούτε ήρωες.

Συνεπώς, Αθηναίοι, νομίζω πως δε χρειάζεται να α-
πολογηθώ άλλο για να αποδείξω ότι δεν είμαι ένοχος
για την κατηγορία που μου αποδίδει ο Μέλητος· και
αυτά που είπα είναι αρκετά. Αυτό όμως που έλεγα και
πρωτύτερα, ότι πολλοί με μίσησαν πολύ, να ξέρετε καλά
πως είναι αλήθεια. Αυτό το μίσος θα με καταδικάσει, αν
τελικά με καταδικάσει. Όχι ο Μέλητος ή ο Άνυτος, αλ-
λά η συκοφαντία και ο φθόνος των πολλών. Αυτά κατα-
δίκασαν βέβαια πολλούς και σπουδαίους ανθρώπους στο
παρελθόν και νομίζω θα καταδικάσουν και στο μέλλον.
Δεν υπάρχει κανένας φόβος να τελειώσει το πράγμα με
μένα.

Ἴσως όμως να έλεγε κάποιος: 'Μα δεν ντρέπεσαι,
Σωκράτη, που επιδόθηκες σε τέτοια ενασχόληση που να
κινδυνεύεις τώρα εξαιτίας της να πεθάνεις;'. Σε αυτόν
εγώ θα απαντούσα δικαιολογημένα πως 'δε μιλάς σω-
στά, άνθρωπε', αν νομίζεις ότι πρέπει να υπολογίζει τον
κίνδυνο του θανάτου ένας άνθρωπος που μπορεί να ωφε-
λήσει έστω και λίγο· αντίθετα, μόνο εκείνο πρέπει να
εξετάζει, όταν κάνει κάτι, αν η πράξη του είναι δίκαιη ή

- c ἀγαθοῦ ἔργα ἢ κακοῦ. φαῦλοι γὰρ ἂν τῶ γε σῶ λόγῳ εἶεν
τῶν ἡμιθέων ὅσοι ἐν Τροίᾳ τετελευτήκασιν οἳ τε ἄλλοι καὶ
ὁ τῆς Θέτιδος υἱός, ὃς τοσοῦτον τοῦ κινδύνου κατεφρόνησεν
παρὰ τὸ αἰσχρὸν τι ὑπομεῖναι ὥστε, ἐπειδὴ εἶπεν ἡ μήτηρ
5 αὐτῶ προθυμουμένῳ Ἑκτορα ἀποκτεῖναι, θεὸς οὕσα,
οὕτωςί πως, ὡς ἐγὼ οἶμαι· « ἼΩ παῖ, εἰ τιμωρήσεις
Πατρόκλῳ τῶ ἐταίρῳ τὸν φόνον καὶ Ἑκτορα ἀποκτενεῖς,
αὐτὸς ἀποθανῆ—αὐτίκα γάρ τοι,» φησί, «μεθ' Ἑκτορα
πότμος ἐτοῖμος»— ὁ δὲ τοῦτο ἀκούσας τοῦ μὲν θανάτου καὶ
10 τοῦ κινδύνου ὠλιγόρησε, πολὺ δὲ μᾶλλον δέισας τὸ ζῆν
d κακὸς ὢν καὶ τοῖς φίλοις μὴ τιμωρεῖν, «Αὐτίκα,» φησί
«τεθναίην, δίκην ἐπιθεῖς τῶ ἀδικοῦντι, ἵνα μὴ ἐνθάδε μένω
καταγέλαστος παρὰ νηυσὶ κορωνίσιν ἄχθος ἀρούρης.» μὴ
αὐτὸν οἶε φροντίσαι θανάτου καὶ κινδύνου;»
5 Οὕτω γὰρ ἔχει, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῇ ἀληθείᾳ· οὐ ἂν τις
ἑαυτὸν τάξῃ ἠγησάμενος βέλτιστον εἶναι ἢ ὑπ' ἄρχοντος
ταχθῆ, ἐνταῦθα δεῖ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μένοντα κινδυνεύειν,
μηδὲν ὑπολογιζόμενον μήτε θάνατον μήτε ἄλλο μηδὲν πρὸ
τοῦ αἰσχροῦ. ἐγὼ οὖν δεινὰ ἂν εἶην εἰργασμένος, ὡ ἄνδρες
e Ἀθηναῖοι, εἰ ὅτε μὲν με οἱ ἄρχοντες ἔταττον, οὐς ὑμεῖς

ἀδίκη και αν αρμόζει σε καλό ή κακό άνθρωπο. Γιατί, σύμφωνα με τα λόγια σου, θα ήταν ελεεινοί όσοι ημίθεοι σκοτώθηκαν στην Τροία, και οι υπόλοιποι και ο Αχιλλέας. Αυτός περισσότερο περιφρόνησε τον κίνδυνο να πεθάνει παρά τον κίνδυνο να ντροπιαστεί: όταν η θεά μητέρα του, η Θέτιδα, βλέποντάς τον αποφασισμένο να σκοτώσει τον Έκτορα, του είπε, από όσο θυμάμαι, 'παιδί μου, αν εκδικηθείς το φόνο του συντρόφου σου του Πάτροκλου και σκοτώσεις τον Έκτορα θα πεθάνεις και ο ίδιος—“γιατί αμέσως μετά το θάνατο του Έκτορα σε περιμένει ο δικός σου”—ο Αχιλλέας τα άκουσε αυτά, αλλά αδιαφόρησε για το θανάσιμο κίνδυνο· πολύ περισσότερο φοβήθηκε να ζήσει ως άνθρωπος δειλός που δεν εκδικήθηκε τους φίλους του. 'Τώρα', είπε, 'να πέθαινα, έχοντας τιμωρήσει τον άδικο, και να μη μένω άπραγος εδώ, περίγελος όλων δίπλα στα καμπυλόπρυμνα πλοία, άχρηστο βάρος της γης'. Νομίζεις ότι αυτός νοιάστηκε για θάνατο και κίνδυνο;

Έτσι έχουν τα πράγματα στα αλήθεια, Αθηναίοι. Όπου τάξει κανείς τον εαυτό του, επειδή νομίζει ότι είναι το καλύτερο, ή όπου τον τοποθετεί ο διοικητής του, εκεί πρέπει, όπως πιστεύω, να μένει και να αντιμετωπίζει τον κίνδυνο, χωρίς να υπολογίζει ούτε το θάνατο ούτε τίποτε άλλο μπροστά στην ατίμωση. Εγώ λοιπόν, Αθηναίοι, θα ήμουν ένας άθλιος, αν, όταν με όριζαν οι διοικητές μου, αυτοί που εσείς εκλέξατε, και στην Ποτίδαια

εἴλεσθε ἄρχειν μου, καὶ ἐν Ποτειδαίᾳ καὶ ἐν Ἀμφίπολει
 καὶ ἐπὶ Δηλίῳ, τότε μὲν οὐ̄ ἐκεῖνοι ἔταττον ἔμενον ὥσπερ
 καὶ ἄλλος τις καὶ ἐκινδύνευον ἀποθανεῖν, τοῦ δὲ θεοῦ τάτ-
 5 τοντος, ὡς ἐγὼ ᾤήθην τε καὶ ὑπέλαβον, φιλοσοφοῦντά με
 δεῖν ζῆν καὶ ἐξετάζοντα ἑμαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, ἐνταῦθα
 29 δὲ φοβηθεῖς ἢ θάνατον ἢ ἄλλ' ὅτιοῦν πρᾶγμα λίποιμι τὴν
 τάξιν. δεινὸν τὰν εἶη, καὶ ὡς ἀληθῶς τότε ἄν με δικαίως
 εἰσάγοι τις εἰς δικαστήριον, ὅτι οὐ νομίζω θεοὺς εἶναι
 ἀπειθῶν τῇ μαντείᾳ καὶ δεδιῶς θάνατον καὶ οἰόμενος
 5 σοφὸς εἶναι οὐκ ὢν. τὸ γάρ τοι θάνατον δεδιέναι, ὡ̄
 ἄνδρες, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ δοκεῖν σοφὸν εἶναι μὴ ὄντα·
 δοκεῖν γὰρ εἰδέναί ἐστιν ἃ οὐκ οἶδεν. οἶδε μὲν γὰρ οὐδείς
 τὸν θάνατον οὐδ' εἰ τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ πάντων μέγι-
 στον ὃν τῶν ἀγαθῶν, δεδίασι δ' ὡς εὖ εἰδότες ὅτι μέγιστον
 b τῶν κακῶν ἐστὶ. καὶ τοῦτο πῶς οὐκ ἀμαθία ἐστὶν αὕτη ἢ
 ἐπονειδιστος, ἢ τοῦ οἶεσθαι εἰδέναί ἃ οὐκ οἶδεν; ἐγὼ δ', ὡ̄
 ἄνδρες, τούτῳ καὶ ἐνταῦθα ἴσως διαφέρω τῶν πολλῶν
 ἀνθρώπων, καὶ εἰ δὴ τῷ σοφώτερός του φαίην εἶναι, τούτῳ
 5 ἄν, ὅτι οὐκ εἰδῶς ἱκανῶς περὶ τῶν ἐν Ἄιδου οὕτω καὶ
 οἶομαι οὐκ εἰδέναί· τὸ δὲ ἀδικεῖν καὶ ἀπειθεῖν τῷ βελτίονι

και στην Αμφίπολη και στο Δήλιο , έμενα εκεί όπου
 αυτοί με όρισαν, όπως και όλοι οι άλλοι, και διακινδύ-
 νευα τη ζωή μου, ενώ αντίθετα, όταν μου όριζε ο θεός,
 όπως εγώ το κατανόησα και το ερμήνευσα, ότι πρέπει
 να περάσω τη ζωή μου φιλοσοφώντας και εξετάζοντας
 τον εαυτό μου και τους άλλους, λιποτακτούσα από φόβο
 για το θάνατο ή για κάτι άλλο. Το να παρακούσω το
 θεό θα ήταν φοβερό, και, αληθινά, δικαιολογημένα τότε
 θα με προσήγαγε κανείς σε δίκη, επειδή δεν πιστεύω ότι
 υπάρχουν θεοί και δεν υπακούω στην εντολή που πήρα
 μέσω του χρησμού και φοβάμαι το θάνατο και νομίζω
 ότι είμαι σοφός ενώ δεν είμαι. Γιατί το να φοβάται κα-
 νείς το θάνατο, Αθηναίοι, δεν είναι τίποτε άλλο από το
 να νομίζει ότι είναι σοφός ενώ δεν είναι, γιατί θεωρεί ότι
 γνωρίζει αυτά που δε γνωρίζει. Γιατί κανένας δεν ξέρει
 τι είναι ο θάνατος, ούτε αν συμβαίνει να είναι το ύψιστο
 αγαθό για τους ανθρώπους, οι άνθρωποι όμως τον φο-
 βούνται σα να είναι σίγουροι ότι είναι το μεγαλύτερο
 κακό. Αυτό όμως δεν είναι η πιο ντροπιαστική αμάθεια,
 να νομίζει δηλαδή κανείς ότι ξέρει αυτά που δεν ξέρει;
 Εγώ, Αθηναίοι, σε αυτό το σημείο και ως προς τούτο
 υπερέχω ίσως σε σχέση με τους περισσότερους ανθρω-
 πους, και αν θα έλεγα ότι είμαι σε κάτι σοφότερος είναι
 σε αυτό, ότι δηλαδή δεν έχω σαφή γνώση για τα όσα
 γίνονται μετά θάνατον και για αυτό και δε νομίζω
 ότι έχω. Γνωρίζω όμως ότι το να αδικεί κανείς και

καὶ θεῶ καὶ ἀνθρώπων, ὅτι κακὸν καὶ αἰσχρὸν ἐστὶν οἶδα.
 πρὸ οὖν τῶν κακῶν ὧν οἶδα ὅτι κακά ἐστιν, ἃ μὴ οἶδα εἰ
 καὶ ἀγαθὰ ὄντα τυγχάνει οὐδέποτε φοβήσομαι οὐδὲ
 c φεύξομαι· ὥστε οὐδ' εἶ με νῦν ὑμεῖς ἀφίετε Ἄνυτῶ ἀπιστή-
 σαντες, ὃς ἔφη ἢ τὴν ἀρχὴν οὐ δεῖν ἐμὲ δεῦρο εἰσελθεῖν ἢ,
 ἐπειδὴ εἰσῆλθον, οὐχ οἷόν τ' εἶναι τὸ μὴ ἀποκτεῖναί με,
 λέγων πρὸς ὑμᾶς, ὡς εἰ διαφευξοίμην, ἤδη ἂν ὑμῶν οἱ υἱεῖς
 5 ἐπιτηδεύοντες ἃ Σωκράτης διδάσκει πάντες παντάπασι
 διαφθαρήσονται — εἶ μοι πρὸς ταῦτα εἴποιτε· « ἼΩ Σώκρα-
 τες, νῦν μὲν Ἄνυτῶ οὐ πεισόμεθα ἀλλ' ἀφιεμέν σε, ἐπὶ
 τούτῳ μέντοι, ἐφ' ᾧτε μηκέτι ἐν ταύτῃ τῇ ζητήσῃ δια-
 τρίβειν μηδὲ φιλοσοφεῖν· ἐὰν δὲ ἄλλως ἔτι τοῦτο πράττων,
 d ἀποθανῇ» — εἰ οὖν με, ὅπερ εἶπον, ἐπὶ τούτοις ἀφίετε,
 εἴποιμ' ἂν ὑμῖν ὅτι « Ἐγὼ ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
 ἀσπάζομαι μὲν καὶ φιλῶ, πείσομαι δὲ μᾶλλον τῷ θεῷ ἢ
 ὑμῖν, καὶ ἕωσπερ ἂν ἐμπνέω καὶ οἶός τε ὦ, οὐ μὴ παύσω-
 5 μαι φιλοσοφῶν καὶ ὑμῖν παρακελευόμενός τε καὶ ἐνδει-
 κνύμενος ὅτῳ ἂν αἰεὶ ἐντυγχάνω ὑμῶν, λέγων οἷάπερ
 εἶωθα, ὅτι « ἼΩ ἄριστε ἀνδρῶν, Ἀθηναῖός ὢν, πόλεως τῆς
 μεγίστης καὶ εὐδοκιμωτάτης εἰς σοφίαν καὶ ἰσχύν,

να μην υπακούει στον ανώτερό του, είτε θεό είτε άνθρω-
 πο, είναι κακό και επονείδιστο. Μπροστά λοιπόν στα
 δεινά που ξέρω ότι είναι δεινά, ποτέ δε θα φοβηθῶ και δε
 θα αποφύγω ὅσα δεν ξέρω αν τυχόν είναι και καλά. Ε-
 πομένως, ἀκόμη και αν εσεῖς τώρα με αφήσετε ελεύθερο,
 επειδὴ δεν πειστήκατε ἀπὸ τον Ἄνυτο, που υποστήριξε
 ὅτι ἢ ἀπὸ την ἀρχὴ δεν ἔπρεπε καθόλου να προσαχθῶ σε
 δίκη, ἢ, ἀφού προσήχθηκα, δεν είναι δυνατό να μη με
 εκτελέσετε και ὅτι, αν γλυτώσω, οι γιοι σας θα διαφθα-
 ρούν τελείως εφαρμόζοντας ὅσα διδάσκει ο Σωκράτης—
 αν εσεῖς ως προς αυτό μου λέγατε: Ἐσώκρατη, δε θα πει-
 σθούμε προς το παρόν ἀπὸ τον Ἄνυτο, ἀλλά θα σε ἀφή-
 σουμε ελεύθερο, ὑπὸ αὐτόν τον ὄρο ὁμως, ὅτι δε θα συνε-
 χίσεις την ἐρευνά σου οὔτε θα φιλοσοφεῖς· ἀλλά αν σε
 πιάσουμε να συνεχίζεις να τα κάνεις αὐτά, θα εκτελε-
 στείς—αν, ὅπως εἶπα, με αφήνατε με αὐτό τον ὄρο, θα
 σας ἔλεγα ὅτι Ἐγὼ, Αθηναῖοι, σας εκτιμῶ και σας αγα-
 πῶ, ἀλλά θα υπακούσω στο θεό και ὄχι σε σας· και ὅσο
 θα αναπνέω και θα ἔχω τη δύναμη, δε θα σταματήσω να
 φιλοσοφῶ και να σας παρακινῶ και να κάνω υποδείξεις σε
 ὅποιον ἀπὸ σας τύχει να συναντήσω, λέγοντας αὐτά που
 συνηθίζω: Ἄνθρωπε σπουδαῖε, ἐνῶ εἶσαι Αθηναῖός, πο-
 λίτης της μεγαλύτερης και της πιο φημισμένης πόλης
 για τη σοφία και την ἰσχὺ της, δεν ντρέπεσαι ἀπὸ τη
 μία να πασχίζεις να αποκτήσεις ὅσο γίνεται περισσότερα
 χρήματα, φήμη και τιμές, ἐνῶ ἀπὸ την ἄλλη για τη φρό-

χρημάτων μὲν οὐκ αἰσχύνη ἐπιμελούμενος ὅπως σοι ἔσται
 e ὡς πλείστα, καὶ δόξης καὶ τιμῆς, φρονήσεως δὲ καὶ
 ἀληθείας καὶ τῆς ψυχῆς ὅπως ὡς βελτίστη ἔσται οὐκ
 ἐπιμελῆ οὐδὲ φροντίζεις;» καὶ ἐάν τις ὑμῶν ἀμφισβητῆ καὶ
 φῆ ἐπιμελεῖσθαι, οὐκ εὐθύς ἀφήσω αὐτὸν οὐδ' ἄπειμι, ἀλλ'
 5 ἐρήσομαι αὐτὸν καὶ ἐξετάσω καὶ ἐλέγξω, καὶ ἐάν μοι μὴ
 30 δοκῆ κεκτῆσθαι ἀρετὴν, φάναι δέ, ὄνειδιῶ ὅτι τὰ πλείστου
 ἄξια περὶ ἐλαχίστου ποιεῖται, τὰ δὲ φαυλότερα περὶ
 πλείονος. ταῦτα καὶ νεωτέρω καὶ πρεσβυτέρω ὅτῳ ἂν
 ἐντυγχάνω ποιήσω, καὶ ξένω καὶ ἀστῶ, μᾶλλον δὲ τοῖς
 5 ἀστοῖς, ὅσω μου ἐγγυτέρω ἐστὲ γένει. ταῦτα γὰρ κελεύει ὁ
 θεός, εὖ ἴστε, καὶ ἐγὼ οἶομαι οὐδέν πω ὑμῖν μείζον ἀγαθὸν
 γενέσθαι ἐν τῇ πόλει ἢ τὴν ἐμὴν τῷ θεῷ ὑπηρεσίαν. οὐδὲν
 γὰρ ἄλλο πράττων ἐγὼ περιέρχομαι ἢ πείθων ὑμῶν καὶ
 νεωτέρους καὶ πρεσβυτέρους μῆτε σωμάτων ἐπιμελεῖσθαι
 b μῆτε χρημάτων πρότερον μὴδὲ οὕτω σφόδρα ὡς τῆς
 ψυχῆς ὅπως ὡς ἀρίστη ἔσται, λέγων ὅτι «Οὐκ ἐκ χρημάτων
 ἀρετὴ γίγνεται, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς χρήματα καὶ τὰ ἄλλα
 ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ἅπαντα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ.» εἰ
 5 μὲν οὖν ταῦτα λέγων διαφθείρω τοὺς νέους, ταῦτ' ἂν εἴη
 βλαβερὰ· εἰ δὲ τίς μὲ φησιν ἄλλα λέγειν ἢ ταῦτα, οὐδὲν

νηση καὶ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ πῶς ἡ ψυχὴ σου θα γίνῃ
 ὅσο το δυνατόν καλύτερη οὔτε φροντίζεις οὔτε μεριμνᾷς;
 Καὶ ἀν κανεῖς ἀπὸ σὰς ἀμφισβητεῖ τὰ λεγόμενά μου καὶ
 λέει ὅτι φροντίζει γιὰ ὅλα αὐτά, αὐτὸν δε θα τον ἀφήσω
 νὰ φύγει οὔτε ἐγὼ θα φύγω, ἀλλὰ θα τον ρωτήσω καὶ θα
 τον ἐξετάσω καὶ θα τον υποβάλω σε ἐλεγχο, καὶ, ἀν μου
 φανεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἐνάρετος καὶ ὡστόσο λέει ὅτι εἶναι, θα
 τον ἐπιπλήξω ἐπειδὴ ἀσχολεῖται ἐλάχιστα με αὐτά που
 ἔχουν τὴ μεγαλύτερη ἀξία καὶ πολὺ περισσότερο με τὰ
 εὐτελέστερα. Ἔτσι θα συμπεριφερθῶ σε ὅποιον τύχει νὰ
 συναντήσω, καὶ σε νέο καὶ σε γέρο, καὶ σε ξένο καὶ σε Α-
 θηναῖο· ἀλλὰ περισσότερο σε σὰς τοὺς συμπολίτες μου ,
 που ἔχω στενότερους συγγενικούς δεσμούς μαζί σὰς. Για-
 τί, νὰ το ξέρετε καλά, αὐτά διατάζει ὁ θεός καὶ ἐγὼ νομί-
 ζω ὅτι ποτέ δὲν υπῆρξε μεγαλύτερο καλὸ γιὰ τὴν πόλη
 ἀπὸ τὴ δική μου δραστηριότητα στὴν υπηρεσία του θεοῦ.
 Γιατί ἐγὼ δὲν κάνω τίποτε ἄλλο ἀπὸ το νὰ τριγυρίζω
 καὶ νὰ προσπαθῶ νὰ σὰς πείσω ὅλους, νέους καὶ γέρους,
 νὰ μὴ φροντίζετε πρῶτα ἀπὸ ὅλα καὶ με τόσο ζήλο γιὰ
 το σῶμα σὰς καὶ τὰ χρήματα, ἀλλὰ γιὰ το πῶς θα κά-
 νετε τὴν ψυχὴ σὰς ὅσο το δυνατόν καλύτερη. Σὰς λέω
 ὅτι 'δε δημιουργεῖται ἀπὸ τὰ χρήματα ἡ ἀρετὴ ἀλλὰ
 ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τὰ χρήματα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τῶν
 ἀνθρώπων, καὶ στὴν ἰδιωτικὴ καὶ στὴ δημοσία ζωή'.
 Ἀν λοιπὸν διαφθείρω τοὺς νέους λέγοντας αὐτά, τὰ λό-
 για μου ἴσως καὶ νὰ εἶναι ἐπιβλαβή. Ἀν ὅμως κάποιος

- λέγει. πρὸς ταῦτα,» φαίην ἄν, «ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἢ
 πειθεσθε Ἄνυτῳ ἢ μὴ, καὶ ἢ ἀφίετε ἢ μὴ ἀφίετε, ὡς ἐμοῦ
 c οὐκ ἂν ποιήσοντος ἄλλα, οὐδ' εἰ μέλλω πολλάκις τεθνά-
 ναι.»
- Μὴ θορυβεῖτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἐμμείνατέ μοι
 οἷς ἐδεήθην ὑμῶν, μὴ θορυβεῖν ἐφ' οἷς ἂν λέγω ἄλλ'
 5 ἀκούειν· καὶ γάρ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ὀνήσεσθε ἀκούοντες.
 μέλλω γὰρ οὖν ἅττα ὑμῖν ἐρεῖν καὶ ἄλλα ἐφ' οἷς ἴσως
 βοηθήσεσθε· ἀλλὰ μηδαμῶς ποιεῖτε τοῦτο. εὖ γὰρ ἴστε, εἴαν
 με ἀποκτείνητε τοιοῦτον ὄντα οἷον ἐγὼ λέγω, οὐκ ἐμὲ
 μείζω βλάψετε ἢ ὑμᾶς αὐτούς· ἐμὲ μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν
 10 βλάψειεν οὔτε Μέλητος οὔτε Ἄνυτος· οὐδὲ γὰρ ἂν δύναίτο·
 d οὐ γὰρ οἶμαι θεμιτὸν εἶναι ἀμείνονι ἀνδρὶ ὑπὸ χεῖρονος
 βλάπτεσθαι. ἀποκτείνειε μεντὰν ἴσως ἢ ἐξελάσειεν ἢ
 ἀτιμώσειεν· ἀλλὰ ταῦτα οὗτος μὲν ἴσως οἶεται καὶ ἄλλος
 τίς που μεγάλα κακά, ἐγὼ δ' οὐκ οἶμαι, ἀλλὰ πολὺ
 5 μᾶλλον ποιεῖν ἢ οὗτος νυνὶ ποιεῖ, ἄνδρα ἀδίκως ἐπιχειρεῖν
 ἀποκτείνουσαι. νῦν οὖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολλοῦ δέω
 ἐγὼ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ ἀπολογεῖσθαι, ὡς τις ἂν οἴοιτο, ἀλλὰ
 ὑπὲρ ὑμῶν, μὴ τι ἐξαμάρτητε περὶ τὴν τοῦ θεοῦ δόσιν ὑμῖν

ισχυρίζεται ὅτι διδάσκω ἄλλα καὶ ὄχι αὐτά, τότε λέει
 ανοησίες. Σε ἓναν τέτοιο ισχυρισμό θα ἀπαντούσα: 'Αθη-
 ναῖοι, δεχθεῖτε τὴ θέση τοῦ Ἄνυτου ἢ μὴν τὴ δέχεσθε καὶ
 αθώωστε με ἢ μὴ με αθώωνετε. Εγὼ πάντως δε θα κά-
 νω τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὅ,τι ἔκανα ὡς τώρα, ἀκόμη καὶ ἀν
 πρόκειται νὰ πεθάνω πολλές φορές'.

Ἠσυχάστε, Αθηναῖοι, καὶ κάντε μοι τὴ χάρη νὰ τη-
 ρήσετε αὐτό που σας παρακάλεσα, νὰ ἀκούτε ἡσυχὰ αυ-
 τὰ που λέω. Γιατί, ὅπως ἐγὼ νομίζω, θα ὠφεληθεῖτε, ἀν
 ἀκούσετε. Σκοπεύω νὰ σας πω καὶ ἄλλα πράγματα για
 τα ὁποῖα ἴσως θα διαμαρτυρηθεῖτε· με κανένα τρόπο μὴν
 το κάνετε. Νὰ ξέρετε καλά ὅτι ἀν με ἐκτελέσετε, ἐμένα
 που εἶμαι τέτοιος που λέω, θα βλάψετε περισσότερο τους
 εαυτούς σας παρά ἐμένα. Γιατί καθόλου δε θα μπορού-
 σαν νὰ με βλάψουν οὔτε ὁ Μέλητος οὔτε ὁ Ἄνυτος· δε θα
 εἶχαν τὴ δυνατότητα. Γιατί πιστεύω ὅτι εἶναι ἀδύνατον,
 σύμφωνα με τὸ θεϊκὸ νόμο, νὰ βλάψει ὁ χειρότερος ἀν-
 θρωπος τὸν καλύτερο. Θα μπορούσε ἴσως νὰ τὸν οδη-
 γήσει στὴν ἐκτέλεση ἢ νὰ τὸν ἐξορίσει ἢ νὰ τοῦ στερήσει
 τὴν ιδιότητα τοῦ πολίτη. Αὐτὰ ἴσως ὁ κατήγορός μου
 καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι τα θεωροῦν μεγάλα δεινά. Εγὼ ὁ-
 μως ὄχι: ἀντίθετα, πιστεύω ὅτι εἶναι πολὺ μεγαλύτερο
 κακό νὰ κάνει κανεὶς αὐτό που προσπαθεῖ τώρα ὁ Ἄνυ-
 τος, νὰ ἐπιχειρεῖ δηλαδὴ νὰ οδηγήσει ἀδίκῃ στο θάνατο
 ἓναν ἄνθρωπο. Επομένως, Αθηναῖοι, ἐγὼ δὲν ἀπολογούμαι
 για νὰ υπερασπιστώ τὸν εαυτό μου, ὅπως θα νόμιζε κα-

- e ἐμοῦ καταψηφισάμενοι. ἐὰν γάρ με ἀποκτείνητε, οὐ
 ῥαδίως ἄλλον τοιοῦτον εὐρήσετε, ἀτεχνῶς, εἰ καὶ γελ-
 οιοότερον εἰπεῖν, προσκειόμενον τῇ πόλει ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 ὡσπερ ἵππῳ μεγάλῳ μὲν καὶ γενναίῳ, ὑπὸ μεγέθους δὲ
 5 νωθεστέρῳ καὶ δεομένῳ ἐγείρεσθαι ὑπὸ μύωπός τινος·
 οἷον δὴ μοι δοκεῖ ὁ θεὸς ἐμὲ τῇ πόλει προστεθηκέναι –
 τοιοῦτόν τινα ὅς ὑμᾶς ἐγείρων καὶ πείθων καὶ ὀνειδιζῶν
 31 ἓνα ἕκαστον οὐδὲν παύομαι τὴν ἡμέραν ὅλην πανταχοῦ
 προσκαθίζων. τοιοῦτος οὖν ἄλλος οὐ ῥαδίως ὑμῖν γενήσε-
 ται, ὡ ἄνδρες, ἀλλ' ἐὰν ἐμοὶ πείθησθε, φείσεσθέ μου· ὑμεῖς
 δ' ἴσως τάχ' ἂν ἀχθόμενοι, ὡσπερ οἱ νυστάζοντες ἐγειρό-
 5 μενοι, χρούσαντες ἂν με, πειθόμενοι Ἄνυτῳ, ῥαδίως ἂν
 ἀποκτείναιτε, εἴτα τὸν λοιπὸν βίον καθεύδοντες διατελοῖτε
 ἂν, εἰ μὴ τινα ἄλλον ὁ θεὸς ὑμῖν ἐπιπέμφειεν κηδόμενος
 ὑμῶν. ὅτι δ' ἐγὼ τυγχάνω ὧν τοιοῦτος οἷος ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 τῇ πόλει δεδόσθαι, ἐνθένδε ἂν κατανοήσαίτε· οὐ γὰρ
 b ἀνθρωπίνῳ ἔοικε τὸ ἐμὲ τῶν μὲν ἑαυτοῦ πάντων
 ἡμεληκέναι καὶ ἀνέχεσθαι τῶν οἰκείων ἀμελουμένων
 τσαῦτα ἤδη ἔτη, τὸ δὲ ὑμέτερον πράττειν αἰεὶ, ἰδίᾳ ἑκάστῳ

νεῖς, ἀλλὰ για να υπερασπιστώ εσάς, μη τυχόν και κα-
 ταδικάζοντάς με διαπράξετε ολέθριο σφάλμα απέναντι
 στο δώρο του θεού σε σας. Γιατί, αν με σκοτώσετε, δε θα
 βρείτε εύκολα ἄλλον τέτοιο σαν και μένα, που, κυριολε-
 κτικά, αν και ακούγεται λίγο αστείο, τοποθετήθηκε από
 το θεό στην πόλη ὅπως μία αλογόμουγα πάνω σε ἄλογο
 μεγαλόσωμο και καθαρόαιμο, νωθρό ὁμως εξαιτίας του
 ὄγκου του, που του χρειάζεται μία αλογόμουγα να το
 ξυπνάει. Σαν κάτι τέτοιο μου φαίνεται πως ο θεός με
 ἔβαλε στην πόλη για να μη σταματάω ὅλη μέρα να ξυ-
 πνάω και να διαφωτίζω και να επιπλήττω τον καθένα
 σας, πηγαίνοντας να καθίσω δίπλα του, ὅπου και αν πά-
 ει. Και δε θα βρείτε εύκολα ἄλλον τέτοιο, Αθηναῖοι· αν με
 πιστέψετε, δε θα με εκτελέσετε. Ἴσως ὁμως από δυσαρέ-
 σκεια, ὅπως ὅσοι μόλις ἔχουν σηκωθεί και νυστάζουν α-
 κόμη, θα μπορούσατε να μου καταφέρετε ἓνα χτύπημα
 και, ακολουθώντας τη γνώμη του Ἄνυτου, να με εκτελέ-
 σετε. Κατόπιν θα περνούσατε την υπόλοιπη ζωή σας
 κοιμισμένοι, εκτός και αν ο θεός ενδιαφερόταν για σας
 και σας ἔστελνε κάποιον ἄλλο. Ὅσο για το ὅτι ἐγὼ εἶμαι
 το εἶδος του ἀνθρώπου που χάρισε ο θεός στην πόλη, θα
 το καταλάβετε από τα παρακάτω: δε μοιάζει δηλαδή
 ἀνθρώπινο ὅτι ἔχω παραμελήσει ὅλα τα προσωπικά μου
 ζητήματα και ἀνέχομαι να μένει παραμελημένο τόσα
 χρόνια το σπίτι μου, ενώ διαρκῶς ασχολούμαι με τις
 δικές σας υποθέσεις, πλησιάζοντας τον καθένα σας ξε-

προσιόντα ὡσπερ πατέρα ἢ ἀδελφὸν πρεσβύτερον πεί-
 5 θοντα ἐπιμελεῖσθαι ἀρετῆς. καὶ εἰ μὲν τι ἀπὸ τούτων ἀπέ-
 λαιον καὶ μισθὸν λαμβάνων ταῦτα παρεκελευόμεν, εἶχον
 ἄν τινα λόγον· νῦν δὲ ὄρατε δὴ καὶ αὐτοὶ ὅτι οἱ κατήγοροι,
 τᾶλλα πάντα ἀναισχύντως οὕτω κατηγοροῦντες, τοῦτό γε
 οὐχ οἷοί τε ἐγένοντο ἀπαναισχυντῆσαι παρασχόμενοι
 c μάρτυρα, ὡς ἐγὼ ποτέ τινα ἢ ἐπραξάμην μισθὸν ἢ ἤτησα.
 ἱκανὸν γάρ, οἶμαι, ἐγὼ παρέχομαι τὸν μάρτυρα ὡς ἀληθῆ
 λέγω, τὴν πενίαν.
 Ἴσως ἂν οὖν δόξειεν ἄτοπον εἶναι ὅτι δὴ ἐγὼ ἰδίᾳ μὲν
 5 ταῦτα συμβουλεύω περιωὼν καὶ πολυπραγμονῶ, δημοσίᾳ
 δὲ οὐ τολμῶ ἀναβαίνων εἰς τὸ πλῆθος τὸ ὑμέτερον
 συμβουλεύειν τῇ πόλει. τούτου δὲ αἴτιόν ἐστιν ὃ ὑμεῖς ἐμοῦ
 πολλάκις ἀκηκόατε πολλαχοῦ λέγοντος, ὅτι μοι θεῖόν τι
 d καὶ δαιμόνιον γίγνεται, ὃ δὴ καὶ ἐν τῇ γραφῇ ἐπικωμωδῶν
 Μέλητος ἐγράφατο. ἐμοὶ δὲ τοῦτ' ἐστιν ἐκ παιδὸς ἀρξά-
 μενον, φωνὴ τις γιγνομένη, ἢ ὅταν γένηται, αἰεὶ ἀποτρέπει
 με τοῦτο ὃ ἂν μέλλω πράττειν, προτρέπει δὲ οὐποτε. τοῦτ'
 5 ἔστιν ὃ μοι ἐναντιοῦται τὰ πολιτικά πράττειν, καὶ
 παγκάλως γέ μοι δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι· εὖ γὰρ ἴστε, ὦ
 ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ ἐγὼ πάλαι ἐπεχείρησα πράττειν τὰ

χωριστά και πείθοντάς τον σαν πατέρας ή μεγαλύτερος
 αδερφός να φροντίζει για την αρετή. Αν από αυτό απο-
 κόμιζα βέβαια κάποιο κέρδος ή αν πληρωνόμουν για να
 σας προτρέπω στην αρετή, θα είχα κάποιο λόγο να το
 κάνω. Τώρα όμως βλέπετε και μόνοι σας ότι και οι κα-
 τήγοροί μου, που διατυπώνουν τόσο αναίσχυντα κατη-
 γορίες για όλα τα υπόλοιπα, δεν μπόρεσαν να φτάσουν
 σε τέτοιο βαθμό ξεδιαντροπιάς, ώστε να φέρουν μάρτυρα
 ότι εγώ ή πήρα ή ζήτησα ποτέ χρήματα. Εγώ όμως
 παρουσιάζω αδιάφυστο—όπως νομίζω—μάρτυρα του
 ότι λέω την αλήθεια τη φτώχεια μου .

Ἴσως πάλι να σας φανεί αλλόκοτο που εγὼ περιφέρομαι
 και δίνω τέτοιες συμβουλές κατ' ἰδίαν και ανακατεύομαι
 στις ξένες υποθέσεις , ενώ στη δημόσια ζωὴ δεν τολμῶ να
 ανεβῶ στο βῆμα μπροστά στο δῆμο και να πω τη γνώμη
 μου στην πόλη. Αιτία για αὐτή τη συμπεριφορὰ μου εἶναι
 αὐτό που με ακούσατε να λέω πολλές φορές και σε πολλά
 μέρη, ὅτι δηλαδή μου ἐρχεται ἕνα θεϊκό δαιμόνιο , αὐτό το
 δαιμόνιο που ο Μέλητος χοροῖδεύοντας το περιέλαβε στην
 κατηγορία. Αὐτό μου συμβαίνει ἀπὸ παιδί, μία φωνή που
 ακούω μέσα μου, η οποία, ὅταν ἐρχεται, πάντα με απο-
 τρέπει ἀπὸ κάτι που πρόκειται να πράξω, ἀλλά ποτέ δε με
 προτρέπει. Αὐτό εἶναι που ἐναντιώνεται στο να ασχοληθῶ
 με τα πολιτικά ζητήματα και μου φαίνεται ὅτι κάνει
 θαυμάσια. Γιατί να ξέρετε καλά, Αθηναῖοι, ὅτι αν εγὼ

- e πολιτικά πράγματα, πάλαι ἂν ἀπολώλη καὶ οὐτ' ἂν ὑμᾶς
 ὠφελήκη οὐδὲν οὐτ' ἂν ἐμαυτόν. καὶ μοι μὴ ἄχθεσθε
 λέγοντι τάληθῆ· οὐ γὰρ ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων σωθήσεται
 οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλῳ πλήθει οὐδενὶ γνησίως ἐναντιούμενος
 καὶ διακωλύων πολλὰ ἄδικα καὶ παράνομα ἐν τῇ πόλει
 32 γίγνεσθαι, ἀλλ' ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν τῶ ὄντι μαχούμενον
 ὑπὲρ τοῦ δικαίου, καὶ εἰ μέλλει ὀλίγον χρόνον σωθή-
 σεσθαι, ἰδιωτεύειν ἀλλὰ μὴ δημοσιεύειν.
 Μεγάλα δ' ἔγωγε ὑμῖν τεκμήρια παρέξομαι τούτων, οὐ
 5 λόγους, ἀλλ' ὃ ὑμεῖς τιμᾶτε, ἔργα. ἀκούσατε δὴ μου τὰ
 ἐμοὶ συμβεβηκότα, ἵνα εἰδῆτε ὅτι οὐδ' ἂν ἐνὶ ὑπεικάθοιμι
 παρὰ τὸ δίκαιον δείσας θάνατον, μὴ ὑπεύκων δὲ ἅμα καὶ
 ἀπολοίμην. ἐρῶ δὲ ὑμῖν φορτικά μὲν καὶ δικανικά, ἀληθῆ
 δέ. ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἄλλην μὲν ἀρχὴν οὐδε-
 b μίαν πώποτε ἤρξα ἐν τῇ πόλει, ἐβούλευσα δέ· καὶ ἔτυχεν
 ἡμῶν ἡ φυλὴ Ἀντιοχίς πρυτανεύουσα ὅτε ὑμεῖς τοὺς δέκα
 στρατηγούς τοὺς οὐκ ἀνελομένους τοὺς ἐκ τῆς ναυμαχίας
 ἐβουλεύσασθε ἀθρόους κρίνειν, παρανόμως, ὡς ἐν τῶ

εἶχα ἀπὸ παλιά επιχειρήσει να ασχοληθῶ με τα πολιτι-
 κά πράγματα, θα με εἶχατε σκοτώσει ἐδῶ και πολύ και-
 ρό και οὔτε τον εαυτό μου θα εἶχα ωφελήσει σε τίποτε
 οὔτε και σας. Μη μου κρατάτε κακία, επειδὴ λέω την
 ἀλήθεια. Γιατί κανένας ἄνθρωπος που ἐναντιώνεται με
 ειλκρινεία σε σας ἢ σε οποιοδήποτε ἄλλο πλήθος και
 ἐμποδίζει πολλές ἀδικίες και παρανομίες να γίνονται
 στην πόλη δε θα καταφέρει να σώσει τη ζωὴ του· ἀντί-
 θετα, αὐτός που ὄντως μάχεται για το δίκαιο πρέπει
 ἀναγκαστικά να ἀσχολεῖται με τις ἰδιωτικές και ὄχι με
 τις δημόσιες υποθέσεις, ἀν πρόκειται να ζήσει ἔστω και
 λίγο καιρό .

Θα σας προσφέρω σημαντικές ἀποδείξεις για αὐτά·
 ὄχι λόγια, ἀλλὰ αὐτό που εσεῖς ἐκτιμᾶτε, ἔργα. Ἀκούστε
 λοιπόν ὅσα μου συνέβησαν, για να ξέρετε ὅτι σε κανέναν
 δε θα υποχωρούσα καταστρατηγώντας το δίκαιο ἀπὸ
 φόβο για το θάνατο, ἀλλὰ θα ἀρνιόμουν να υπακούσω
 ἀκόμη και με τίμημα τη ζωὴ μου. Θα σας πω κάποια
 πράγματα ἐνοχλητικά ἴσως και τέτοια που συνηθίζο-
 νται στα δικαστήρια, πλην ὁμως ἀληθινά. Εγὼ, Ἀθηναί-
 οι, ποτέ δεν ἀσχῆσα στην πόλη ἄλλο αξίωμα, ἐκτός ἀπὸ
 ἐκεῖνο του βουλευτή . Κι ἔτυχε να πρυτανεύει ἡ δική
 μας φυλὴ, ἡ Ἀντιοχίδα, ὅταν εσεῖς θελήσατε να δικά-
 σετε ὅλους μαζί τους δέκα στρατηγούς που δεν περισυ-
 νέλεξαν τους πνιγμένους της ναυμαχίας των Ἀργινου-
 σῶν. Ἡ πράξη αὐτὴ ἦταν παράνομη , ὅπως ἀργότερα

5 ὑστέρῳ χρόνῳ πᾶσιν ὑμῖν ἔδοξεν. τότε ἐγὼ μόνος τῶν
 πρυτάνεων ἠναντιώθην ὑμῖν μηδὲν ποιεῖν παρὰ τοὺς
 νόμους καὶ ἐναντία ἐψηφισάμην· καὶ ἐτοιμῶν ὄντων
 ἐνδεικνύμαι με καὶ ἀπάγειν τῶν ῥητόρων, καὶ ὑμῶν
 κελυσόντων καὶ βοώντων, μετὰ τοῦ νόμου καὶ τοῦ δικαίου
 c ὥμην μᾶλλον με δεῖν διακινδυνεύειν ἢ μεθ' ὑμῶν γενέσθαι
 μὴ δίκαια βουλευομένων, φοβηθέντα δεσμὸν ἢ θάνατον.
 καὶ ταῦτα μὲν ἦν ἔτι δημοκρατουμένης τῆς πόλεως· ἐπειδὴ
 δὲ ὀλιγαρχία ἐγένετο, οἱ τριάκοντα αὖ μεταπεμφόμενοι με
 5 πέμπτον αὐτὸν εἰς τὴν θόλον προσέταξαν ἀγαγεῖν ἐκ
 Σαλαμίνοσ Λέοντα τὸν Σαλαμίσιον ἵνα ἀποθάνῃ· οἷα δὲ
 καὶ ἄλλοις ἐκεῖνοι πολλοῖς πολλὰ προσέταττον, βουλό-
 μενοι ὡς πλείστους ἀναπλῆσαι αἰτιῶν. τότε μέντοι ἐγὼ οὐ
 d λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ αὖ ἐνεδειξάμην ὅτι ἐμοὶ θανάτου μὲν
 μέλει, εἰ μὴ ἀγροικότερον ἦν εἰπεῖν, οὐδ' ὀτιοῦν, τοῦ δὲ
 μηδὲν ἄδικον μηδ' ἀνόσιον ἐργάζεσθαι, τούτου δὲ τὸ πᾶν
 μέλει. ἐμὲ γὰρ ἐκεῖνη ἡ ἀρχὴ οὐκ ἐξέπληξεν, οὕτως ἰσχυρὰ
 5 οὔσα, ὥστε ἄδικόν τι ἐργάσασθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῆς
 θόλου ἐξήλθομεν, οἱ μὲν τέτταρες ὥχοντο εἰς Σαλαμίνα καὶ
 ἤγαγον Λέοντα, ἐγὼ δὲ ὠχόμην ἀπιὼν οἴκαδε. καὶ ἴσως ἂν
 διὰ ταῦτα ἀπέθανον, εἰ μὴ ἡ ἀρχὴ διὰ ταχέων κατελύθη.

συμφωνήσατε ὅλοι. Τότε ἐγὼ μόνο ἀπὸ τοὺς πρυτάνεις
 σὰς ἐναντιώθηκα, γιὰ νὰ μὴ γίνει τίποτε ἀντίθετο στους
 νόμους, καὶ καταψήφισα τὴν πρόταση. Καὶ ἐνῶ οἱ ῥήτο-
 ρες ἦταν ἐτοιμοὶ νὰ με καταγγείλουν καὶ νὰ με συλλά-
 βουν, καὶ εσεῖς φωνάζατε καὶ τοὺς παροτρύνατε, ἐγὼ
 θεώρησα ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνω πιστός στο νόμο καὶ στο
 δίκαιο καὶ νὰ διακινδυνεύσω, καὶ ὄχι νὰ συνταχθῶ μαζί
 σας ἐνῶ δὲν παίρνατε δίκαιες ἀποφάσεις, ἀπὸ φόβο γιὰ
 τὴ φυλακὴ ἢ τὸ θάνατο. Αὐτὰ συνέβησαν ὅσο ἀκόμη ἡ
 πόλη εἶχε δημοκρατία. Ὅταν ἐγίνε ἡ ὀλιγαρχία, οἱ
 Τριάκοντα με κάλεσαν μαζί με ἄλλους τέσσερις στο Θό-
 λο καὶ μας διέταξαν νὰ φέρουμε ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα τὸ
 Λέοντα τὸ Σαλαμίσιον γιὰ νὰ τὸν σκοτώσουν. Ἀνάλογες
 διαταγές ἐκεῖνοι ἔδιναν καὶ σε πολλοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ
 ἤθελαν νὰ ἐμπλέξουν ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερους ὡς
 συνενόχους στα ἐγκλήματά τους. Τότε λοιπὸν ἐγὼ ὄχι
 στα λόγια, ἀλλὰ με ἔργα ἀπέδειξα ὅτι γιὰ τὸ θάνατο—ἀν
 καὶ ἀκούγεται κάπως ἀκομφο αὐτό—δὲ δίνω δεκάρα,
 ἀλλὰ με ἐνδιαφέρει περισσότερο ἀπὸ οτιδήποτε ἄλλο νὰ
 μὴν κάνω τίποτε ἄδικο ἢ ἀνόσιο. Γιὰτὶ ἐκεῖνη ἡ ἐξουσία,
 παρόλη τὴ δύναμή της, δὲ με τρώμαξε τόσο ὥστε νὰ κάνω
 κάτι ἄδικο. Ἔτσι, ὅταν βγήκαμε ἀπὸ τὸ Θόλο, οἱ τέσσερις
 πήγαν στη Σαλαμίνα καὶ ἔφεραν τὸ Λέοντα, ἐγὼ ὁμῶς
 ἐφυγα καὶ πήγα σπῆτι μου. Καὶ ἴσως νὰ με σκότωναν
 ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς στάσης μου, ἀν δὲν καταλυόταν
 σύντομα ἐκεῖνο τὸ πολίτευμα. Καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ υπάρ-

e καὶ τούτων ὑμῖν ἔσονται πολλοὶ μάρτυρες.

Ἄρ' οὖν ἂν με οἴεσθε τοσάδε ἔτη διαγενέσθαι εἰ ἔπραττον τὰ δημόσια, καὶ πράττων ἀξίως ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἐβοήθουν τοῖς δικαίοις καὶ, ὥσπερ χρή, τοῦτο περὶ πλείστου
 5 ἐποιούμην; πολλοῦ γε δεῖ, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι· οὐδὲ γὰρ
 33 ἂν ἄλλος ἀνθρώπων οὐδεὶς. ἀλλ' ἐγὼ διὰ παντὸς τοῦ βίου δημοσίᾳ τε εἰ πού τι ἔπραξα τοιοῦτος φανοῦμαι, καὶ ἰδίᾳ ὁ αὐτὸς οὗτος, οὐδενὶ πώποτε συγχωρήσας οὐδὲν παρὰ τὸ δίκαιον οὔτε ἄλλῳ οὔτε τούτων οὐδενὶ οὐς δὴ διαβάλλοντες ἐμέ φασιν ἐμοὺς μαθητὰς εἶναι. ἐγὼ δὲ διδάσκαλος μὲν οὐδενὸς πώποτ' ἐγενόμην· εἰ δέ τις μου λέγοντος καὶ τὰ ἐμαυτοῦ πράττοντος ἐπιθυμεῖ ἀκούειν, εἴτε νεώτερος εἴτε πρεσβύτερος, οὐδενὶ πώποτε ἐφθόνησα, οὐδὲ χρήματα μὲν
 b λαμβάνων διαλέγομαι μὴ λαμβάνων δὲ οὐ, ἀλλ' ὁμοίως καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι παρέχω ἐμαυτὸν ἐρωτᾶν, καὶ εἴαν τις βούληται ἀποκρινόμενος ἀκούειν ὧν ἂν λέγω. καὶ τούτων ἐγὼ εἴτε τις χρηστὸς γίγνεται εἴτε μὴ, οὐκ ἂν
 5 δικαίως τὴν αἰτίαν ὑπέχοιμι, ὧν μὴτε ὑπεσχόμην μηδενὶ μηδὲν πώποτε μάθημα μὴτε ἐδίδαξα· εἰ δέ τις φησι παρ' ἐμοῦ πώποτέ τι μαθεῖν ἢ ἀκοῦσαι ἰδίᾳ ὅτι μὴ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, εὐῖστε ὅτι οὐκ ἀληθῆ λέγει.

χουν πολλοὶ μάρτυρες.

Ἄραγε νομίζετε ὅτι θα ἔφτανα σε αὐτὴν τὴν ηλικία ἀσχολιόμουν με τὰ κοινὰ καὶ, ἐνεργώντας ὅπως ταιριάζει σε ἐντιμὸ ἀνθρώπο, υποστήριζα τὸ δίκαιο καὶ, ὅπως ἀκριβῶς πρέπει, τὸ ἔβαζα πάνω ἀπὸ οτιδήποτε ἄλλο; Καθόλου δε θα μπορούσε νὰ γίνεῖ ἔτσι, Ἀθηναῖοι, καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ οποιοδήποτε ἄλλο ἀνθρώπο. Ἀντίθετα, ἐγὼ σε ὅλη μου τὴ ζωὴ, καὶ τὴν δημόσια, ἀν ἔτυχε ποτέ νὰ ἀναμιχθῶ στα κοινὰ, καὶ τὴν ἰδιωτικὴ, ἤμουν ξεκάθαρα ὁ ἴδιος: ποτέ δε συμφώνησα σε οτιδήποτε ποὺ νὰ μὴν εἶναι δίκαιο, οὔτε με κανένα ἄλλον οὔτε με αὐτούς ποὺ οἱ συκοφάντες ονομάζουν μαθητὲς μου . Ἐγὼ ποτέ ὡς τώρα δὲν ἐγίνα δάσκαλος κανενός . Ἀν ὅμως κάποιος θέλει νὰ με ἀκούει ὅταν μιλάω καὶ ἐκτελώ τὴν προσωπικὴ μου ἀποστολή, εἴτε νέος εἴτε γέρος, ἐγὼ ποτέ δὲν τον ἐμπόδισα ἀπὸ φθόνο, οὔτε συζητῶ ὅταν με πληρώνουν καὶ δε συζητῶ στὴν ἀντίθετη περίπτωση. Προσφέρομαι τὸ ἴδιο καὶ στὸν πλούσιο καὶ στὸ φτωχὸ γιὰ νὰ με ρωτᾶνε, ἢ, ἀν κάποιος θέλει, γιὰ νὰ μου ἀπαντάει καὶ νὰ ἀκούει ὅσα λέω. Ἀν τώρα κάποιος ἀπὸ αὐτούς γίνεῖ ἢ δε γίνεῖ καλός, δε θα ἦταν σωστὸ νὰ κατηγορηθῶ ἐγὼ, ἀφοῦ οὔτε ὑποσχέθηκα ποτέ σε κανένα νὰ διδάξω κάποιο μάθημα οὔτε καὶ δίδαξα. Ἀν πάλι κάποιος ἰσχυρίζεται ὅτι ἀπὸ μένα ἐμάθε ἢ ἀκούσε ποτέ κατ' ἰδίαν κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, νὰ εἴστε βέβαιοι ὅτι δε λείπει τὴν ἀλήθεια .

- Ἄλλὰ διὰ τί δὴ ποτε μετ' ἐμοῦ χαίρουσί τινες πολὺν
 c χρόνον διατριβόντες; ἀκηκόατε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι·
 πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐγὼ εἶπον· ὅτι ἀκούοντες χαίρου-
 σιν ἐξεταζομένοις τοῖς οἰομένοις μὲν εἶναι σοφοῖς, οὓσι δ'
 οὐ· ἔστι γὰρ οὐκ ἀηδές. ἐμοὶ δὲ τοῦτο, ὡς ἐγὼ φημι,
 5 προστέταχται ὑπὸ τοῦ θεοῦ πράττειν καὶ ἐκ μαντείων καὶ
 ἐξ ἐνυπνίων καὶ παντὶ τρόπῳ ὥπὲρ τίς ποτε καὶ ἄλλη θεία
 μοῖρα ἀνθρώπῳ καὶ ὁτιοῦν προσέταξε πράττειν. ταῦτα, ὦ
 ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ἀληθῆ ἔστιν καὶ εὐέλεγκτα. εἰ γὰρ
 d δὴ ἔγωγε τῶν νέων τοὺς μὲν διαφθείρω τοὺς δὲ διέ-
 φθαρκα, χρῆν δήπου, εἴτε τινὲς αὐτῶν πρεσβύτεροι
 γενόμενοι ἔγνωσαν ὅτι νέοις οὓσιν αὐτοῖς ἐγὼ κακὸν
 πῶποτε τι συνεβούλευσα, νυνὶ αὐτοὺς ἀναβαίνοντας ἐμοῦ
 5 κατηγορεῖν καὶ τιμωρεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ αὐτοὶ ἤθελον, τῶν
 οἰκείων τινὰς τῶν ἐκείνων, πατέρας καὶ ἀδελφοὺς καὶ
 ἄλλους τοὺς προσήκοντας, εἴπερ ὑπ' ἐμοῦ τι κακὸν ἐπε-
 πόνθησαν αὐτῶν οἱ οἰκεῖοι, νῦν μεμνησθαι καὶ τιμωρεῖ-
 σθαι. πάντως δὲ πάρεισιν αὐτῶν πολλοὶ ἐνταυθοῖ οὓς ἐγὼ
 10 ὄρω, πρῶτον μὲν Κρίτων οὗτος, ἐμὸς ἡλικιώτης καὶ
 e δημότης, Κριτοβούλου τοῦδε πατῆρ, ἔπειτα Λυσανίας ὁ
 Σφήτιος, Αἰσχίνου τοῦδε πατῆρ, ἔτι δ' Ἀντιφῶν ὁ Κηφι-
 σιεύς οὗτος, Ἐπιγένους πατῆρ, ἄλλοι τοίνυν οὗτοι ὧν οἱ

Ἀλλὰ γιατί ἀραγε κάποιοι ευχαριστιούνται να περ-
 νούν πολύ χρόνο μαζί μου; Το ακούσατε, Αθηναῖοι. Σας
 εἶπα ὅλη την ἀλήθεια: ορισμένοι ευχαριστιούνται ὅταν
 ἐγὼ ἐξετάζω αὐτούς που νομίζουν ὅτι εἶναι σοφοί ἀλλὰ
 δεν εἶναι· κάτι τέτοιο δεν εἶναι δα και δυσάρεστο. Ὅμως
 ἐμένα με διέταξε ὁ θεός να το κάνω αὐτό και με χρη-
 σμούς και με μηνύματα που μου ἔστελνε στα ὄνειρά
 μου και με κάθε τρόπο που χρησιμοποίησε ποτέ θεότητα
 για να διατάξει κάποιον ἄνθρωπο να κάνει οτιδήποτε. Αυ-
 τὰ, Αθηναῖοι, και ἀληθινὰ εἶναι και εὐκόλα μπορούν να
 διασταυρωθῶν. Αν δηλαδή ἐγὼ ἄλλους νέους τους δια-
 φθείρω και ἄλλους τους διέφθαιρα στο παρελθόν, θα ἔπρε-
 πε οπωσδήποτε μερικοί ἀπὸ αὐτούς, ἀφού μεγάλωσαν και
 κατάλαβαν ὅτι, ὅταν ἦταν νέοι, ἐγὼ τους συμβούλεψα
 κάτι κακό, να ἔρθουν τώρα ἐδῶ στο δικαστήριο να με
 κατηγορήσουν και να ζητήσουν ἐκδίκηση· και αν δεν
 ἤθελαν οἱ ἴδιοι, ορισμένα ἀπὸ τα μέλη των οικογενειῶν
 τους, οἱ πατέρες ἢ οἱ ἀδελφοὶ τους ἢ ἄλλοι συγγενεῖς τους,
 αν εἶχαν πάθει κάτι κακό οἱ δικοὶ τους ἀπὸ μένα, ἔπρεπε
 τώρα να το θυμυθῶν και να ζητήσουν ἐκδίκηση. Πά-
 ντως πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς εἶναι παρόντες ἐδῶ και τους
 βλέπω: πρῶτα-πρῶτα αὐτός ἐδῶ ὁ Κρίτωνας , συνο-
 μῆλικος και συνδημότης μου, πατέρας αὐτοῦ ἐδῶ του
 Κριτόβουλου· ἔπειτα ὁ Λυσανίας ἀπὸ τη Σφηττό, πατέρας
 αὐτοῦ ἐδῶ του Αἰσχίνη· να και ὁ Αντιφώντας ἀπὸ την
 Κηφισιά, ὁ πατέρας του Επιγένη. Υπάρχουν και ἄλλοι που

ἀδελφοὶ ἐν ταύτῃ τῇ διατριβῇ γεγονάσιν, Νικόστρατος ὁ
 5 Θεοζοτίδου, ἀδελφὸς Θεοδότου —καὶ ὁ μὲν Θεόδοτος
 τετελεύτηκεν, ὥστε οὐκ ἂν ἐκεῖνός γε αὐτοῦ κατα-
 δεηθεῖη— καὶ Παράλιος ὅδε, ὁ Δημοδόκου, οὗ ἦν
 34 Θεάγης ἀδελφός· ὅδε δὲ Ἀδείμαντος, ὁ Ἀρίστωνος, οὗ
 ἀδελφὸς οὗτοσι Πλάτων, καὶ Αἰαντόδωρος, οὗ Ἀπολ-
 λόδωρος ὅδε ἀδελφός. καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐγὼ ἔχω ὑμῖν
 εἰπεῖν, ὧν τινα ἐχρῆν μάλιστα μὲν ἐν τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ
 5 παρασχέσθαι Μέλητον μάρτυρα· εἰ δὲ τότε ἐπελάθετο, νῦν
 παρασχέσθω —ἐγὼ παραχωρῶ— καὶ λεγέτω εἴ τι ἔχει τοι-
 οὔτον. ἀλλὰ τούτου πᾶν τὸναντίον εὐρήσετε, ὧ ἄνδρες,
 πάντας ἐμοὶ βοηθεῖν ἐτοιμοὺς τῷ διαφθείροντι, τῷ κακὰ
 ἐργαζομένῳ τοὺς οἰκείους αὐτῶν, ὡς φασὶ Μέλητος καὶ
 b Ἄνυτος. αὐτοὶ μὲν γὰρ οἱ διεφθαρμένοι τάχ' ἂν λόγον ἔχ-
 οῖεν βοηθοῦντες· οἱ δὲ ἀδιάφθαρτοι, πρεσβύτεροι ἤδη
 ἄνδρες, οἱ τούτων προσήκοντες, τίνα ἄλλον ἔχουσι λόγον
 βοηθοῦντες ἐμοὶ ἄλλ' ἢ τὸν ὀρθόν τε καὶ δίκαιον, ὅτι
 5 συνίσασσι Μελήτῳ μὲν ψευδομένῳ, ἐμοὶ δὲ ἀληθεύοντι·
 Εἶεν δὴ, ὧ ἄνδρες· ἃ μὲν ἐγὼ ἔχοιμ' ἂν ἀπολογεῖσθαι,
 σχεδὸν ἐστὶ ταῦτα καὶ ἄλλα ἴσως τοιαῦτα. τάχα δ' ἂν τις
 c ὑμῶν ἀγανακτήσειεν ἀναμνησθεὶς ἑαυτοῦ, εἰ ὁ μὲν καὶ

οι ἀδελφοὶ τοὺς ἦταν παρόντες στις ἐρευνές μου, ο Νικό-
 στρατος, ο γιος του Θεοζοτίδη— και ἀδελφός του Θεόδο-
 του—ο Θεόδοτος πέθανε, οπότε δεν μπορεί να τον ἔχει
 παρακαλέσει εκείνος να μην καταθέσει ἐναντίον μου—
 και τούτος ἐδῶ ο Παράλιος, ο γιος του Δημοδόκου, ἀδελ-
 φός του Θεάγη· να και ο Αδείμαντος , ο γιος του Αρί-
 στωνα, ἀδελφός του οποιίου εἶναι τούτος ἐδῶ ο Πλάτω-
 νας , και ο Αιαντόδωρος, ο ἀδελφός αὐτοῦ ἐδῶ του Α-
 πολλόδωρου. Και πολλοὺς ἄλλους μπορῶ να σας αναφέ-
 ρω, κάποιον ἀπὸ τοὺς οποιίους ο Μέλητος θα ἐπρεπε
 οπωσδήποτε να εἶχε παρουσιάσει ως μάρτυρα ὅταν εἶχε
 το λόγο. Αν τότε του διέφυγε, ας το κάνει τώρα—εγὼ
 του παραχωρῶ το χρόνο μου— και ας πει αν ἔχει
 τέτοιο μάρτυρα. Και ὁμως, θα διαπιστώσετε ὅτι ἰσχύει
 το ακριβῶς ἀντίθετο. Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι πρόθυμοι να βοη-
 θήσουν αὐτόν που τοὺς διέφθειρε και ἐβλάφη τοὺς συγγε-
 νεῖς τοὺς, ὅπως λένε ο Μέλητος και ο Ἄνυτος. Βέβαια
 αὐτοὶ οἱ ἴδιοι που ἔχω διαφθείρει, θα εἶχαν ἴσως κάποιον
 λόγο να με βοηθήσουν. Ὅσους ὁμως δεν τοὺς ἔχω δια-
 φθείρει και εἶναι ἤδη ὠριμοὶ ἄνδρες, οἱ συγγενεῖς τοὺς,
 ποιον ἄλλο λόγο ἔχουν να με βοηθήσουν, ἐκτός ἀπὸ το
 σωστό και δίκαιο, γιατί ξέρουν δηλαδὴ πως ο Μέλητος
 λέει ψέματα ἐνῶ ἐγὼ την ἀλήθεια;

Ἔστω, Αθηναῖοι. Αὐτά και ἄλλα παρόμοια εἶναι ὅσα
 θα μπορούσα να πω για να ἀπολογηθῶ. Ωστόσο, θα
 μπορούσε ἴσως κάποιος ἀπὸ σας να ἀγανακτήσει ὅταν

ἐλάττω τουτουῖ τοῦ ἀγῶνος ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος ἐδεήθη
 τε καὶ ἰκέτευσε τοὺς δικαστὰς μετὰ πολλῶν δακρῦων,
 παιδιὰ τε αὐτοῦ ἀναβιβασάμενος ἵνα ὅτι μάλιστα ἐλε-
 5 θείῃ, καὶ ἄλλους τῶν οἰκείων καὶ φίλων πολλούς, ἐγὼ δὲ
 οὐδὲν ἄρα τούτων ποιήσω, καὶ ταῦτα κινδυνεύων, ὡς ἂν
 δόξαιμι, τὸν ἔσχατον κίνδυνον. τάχ' ἂν οὖν τις ταῦτα ἐννοή-
 σας ἀυθαδέστερον ἂν πρὸς με σχοίῃ καὶ ὀργισθεῖς αὐτοῖς
 d τούτοις θεῖτο ἂν μετ' ὀργῆς τὴν φῆφον. εἰ δὴ τις ὑμῶν
 οὕτως ἔχει—οὐκ ἀξιῶ μὲν γὰρ ἔγωγε, εἰ δ' οὖν—ἐπεικῆ
 ἂν μοι δοκῶ πρὸς τοῦτον λέγειν λέγων ὅτι «Ἐμοί, ὦ
 ἄριστε, εἰσὶν μὲν πού τινες καὶ οἰκεῖοι· καὶ γὰρ τοῦτο αὐτὸ
 5 τὸ τοῦ Ὀμήρου, οὐδ' ἐγὼ «ἀπὸ δρυὸς οὐδ' ἀπὸ πέτρης»
 πέφυκα ἄλλ' ἐξ ἀνθρώπων, ὥστε καὶ οἰκεῖοί μοι εἰσι καὶ
 ὑεῖς γε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τρεῖς, εἷς μὲν μειράκιον ἤδη,
 δύο δὲ παιδιὰ· ἄλλ' ὅμως οὐδένα αὐτῶν δεῦρο ἀναβιβα-
 σάμενος δεήσομαι ὑμῶν ἀποψηφίσασθαι.» τί δὴ οὖν οὐδὲν
 10 τούτων ποιήσω; οὐκ ἀυθαδιζόμενος, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
 e οὐδ' ὑμᾶς ἀτιμάζων· ἄλλ' εἰ μὲν θαρραλέως ἐγὼ ἔχω πρὸς
 θάνατον ἢ μὴ, ἄλλος λόγος, πρὸς δ' οὖν δόξαν καὶ ἔμοι καὶ
 ὑμῖν καὶ ὅλη τῇ πόλει οὐ μοι δοκεῖ καλὸν εἶναι ἐμὲ τούτων
 οὐδὲν ποιεῖν καὶ τηλικόνδε ὄντα καὶ τοῦτο τοῦνομα ἔχοντα-

θυμηθεῖ ὅτι ο ἴδιος, κατηγορούμενος σε δίκη ἀκόμη και
 για ἀδίκημα πολὺ μικρότερο ἀπὸ το δικό μου, παρακά-
 λεσε και ἰκέτευσε τους δικαστές με πολλὰ δάκρυα στα
 μάτια και ἔφερε στο δικαστήριο και τα παιδιά του και
 πολλούς συγγενεῖς και φίλους του για να προκαλέσει
 ὅσο το δυνατόν μεγαλύτερο οἶκτο, ἐνῶ ἐγὼ τίποτε ἀπὸ
 αὐτά δε θα κάνω, παρόλο που διατρέχω, ὅπως μου φαί-
 νεται, τον ἔσχατο κίνδυνο. Ἐνδεχομένως κάποιος να τα
 θυμηθεῖ αὐτά και για αὐτό ακριβῶς το λόγο να γίνει πιο
 σκληρός και να θυμώσει μαζί μου και να ρίξει την φῆφο
 του με οργή. Ἀν λοιπὸν κανεῖς ἀπὸ σας ἔχει τέτοιες δια-
 θέσεις—κανένα σας δε θεωρῶ ικανὸ να σκεφτεῖ με αὐτὸ
 τον τρόπο, αν ὁμως υπάρχει κάποιος—δικαιολογημένα
 θα του ἔλεγα ὅτι ‘κι ἐγὼ, ἀγαπητέ μου, ἔχω συγγενεῖς.
 Ἰσχύει και για μένα αὐτὸ που εἶπε ο Ὀμηρος, ὅτι δε φύ-
 τρωσα “οὔτε ἀπὸ τα δάση οὔτε ἀπὸ τους βράχους”,
 ἀλλὰ ἀπὸ ἀνθρώπους. Ἐτσι ἔχω και ἐγὼ και συγγενεῖς
 και τρεις γιους, Ἀθηναῖοι , ἕναν που εἶναι ἤδη ἐφηβος
 και δύο που εἶναι παιδιά. Δεν ἔφερα ὁμως κανένα τους
 ἐδῶ για να σας παρακαλέσω να ψηφίσετε ἀθωωτικά για
 μένα’. Γιατί το κάνω αὐτό; Ὅχι ἀπὸ ἀλαζονία, Ἀθηναί-
 οι, οὔτε ἐπειδὴ σας περιφρονῶ. Το αν ἀντιμετωπίζω το
 θάνατο με θάρρος ἢ ὄχι εἶναι ἄλλο ζήτημα. Ὅμως για
 τη φῆμη και τη δική μου και τη δική σας και της πόλης
 γενικά μου φαίνεται σωστό να μην κάνω τίποτε ἀπὸ αυ-
 τά, ἐπειδὴ και βρίσκομαι σε τέτοια ἡλικία και ἔχω αὐτὸ

- 5 εἴτ' οὖν ἀληθὲς εἴτ' οὖν φεῦδος, ἀλλ' οὖν δεδογμένον γέ ἐστί
 35 τῷ Σωκράτῃ διαφέρειν τινὲ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων. εἴ οὖν
 ὑμῶν οἱ δοκοῦντες διαφέρειν εἴτε σοφίᾳ εἴτε ἀνδρείᾳ εἴτε
 ἄλλῃ ἢτινιοῦν ἀρετῇ τοιοῦτοι ἔσονται, αἰσχρὸν ἂν εἴη·
 οἷουσπερ ἐγὼ πολλάκις ἐώρακά τινας ὅταν κρίνονται,
 5 δοκοῦντας μὲν τι εἶναι, θαυμάσια δὲ ἐργαζομένους, ὡς
 δεινόν τι οἰομένους πείσεσθαι εἰ ἀποθανοῦνται, ὥσπερ
 ἀθανάτων ἐσομένων ἂν ὑμεῖς αὐτοὺς μὴ ἀποκτείνητε· οἱ
 ἐμοὶ δοκοῦσιν αἰσχύνῃν τῇ πόλει περιάπτειν, ὥστ' ἂν τινα
 b καὶ τῶν ξένων ὑπολαβεῖν ὅτι οἱ διαφέροντες Ἀθηναίων εἰς
 ἀρετὴν, οὐς αὐτοὶ ἑαυτῶν ἔν τε ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις
 τιμαῖς προκρίνουσιν, οὗτοι γυναικῶν οὐδὲν διαφέρουσιν.
 ταῦτα γάρ, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὔτε ὑμᾶς χρὴ ποιεῖν τοὺς
 5 δοκοῦντας καὶ ὀπηροῦν τι εἶναι, οὔτ', ἂν ἡμεῖς ποιῶμεν,
 ὑμᾶς ἐπιτρέπειν, ἀλλὰ τοῦτο αὐτὸ ἐνδείκνυσθαι, ὅτι πολὺ
 μᾶλλον καταψηφιεῖσθε τοῦ τὰ ἐλείνα ταῦτα δράματα εἰσά-
 γοντος καὶ καταγέλαστον τὴν πόλιν ποιοῦντος ἢ τοῦ
 ἡσυχίαν ἄγοντος.
 10 Χωρὶς δὲ τῆς δόξης, ὡς ἄνδρες, οὐδὲ δίκαιόν μοι δοκεῖ
 c εἶναι δεῖσθαι τοῦ δικαστοῦ οὐδὲ δεόμενον ἀποφεύγειν,

το ὄνομα—ἀσχετα αν το έχω δικαιολογημένα ἢ ὄχι·
 εἶναι ὅμως διαδεδομένη ἡ ἀποψη ὅτι ο Σωκράτης ξεχω-
 ρίζει ἀπό τους πολλούς ἀνθρώπους σε κάτι. Αν λοιπόν
 ἐκεῖνοι που ξεχωρίζουν ἀνάμεσά σας εἴτε για την αν-
 δρεία τους εἴτε για τη σοφία τους εἴτε για οποιαδήποτε
 ἄλλη ἀρετὴ καταντήσουν τέτοιοι που να παρακαλάνε
 στο δικαστήριο, αὐτό θα ἦταν αἰσχρό. Πραγματικά,
 πολλές φορές παρατήρησα ἀνθρώπους που θεωροῦνται
 σπουδαῖοι, ὅταν δικάζονται να κάνουν ποταπά πράγ-
 ματα, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι θα πάθουν κάτι φοβερό αν
 πεθάνουν, σα να ἐπρόκειτο να μείνουν ἀθάνατοι, αν εσεῖς
 δεν τους σκοτώσετε. Αὐτοὶ μου φαίνεται ὅτι ντροπιάζουν
 τὴν πόλη τόσο, ὥστε ἀκόμη και κάποιος ξένος θα νόμιζε
 ὅτι ἐκεῖνοι οἱ Ἀθηναῖοι που ξεχωρίζουν για τὴν ἀρετὴ
 τους και ἐκλέγονται ἀπὸ τους συμπολίτες τους στα α-
 νώτατα αξιώματα και στις ἄλλες τιμητικές θέσεις καθό-
 λου δε διαφέρουν ἀπὸ τις γυναῖκες. Αὐτά, Ἀθηναῖοι,
 οὔτε εσεῖς που θεωρεῖστε ἀξιοι σε οποιονδήποτε τομέα
 πρέπει να τα κάνετε, οὔτε, αν τα κάνουμε εμεῖς, πρέπει να
 τα ἐπιτρέπετε. Αντίθετα, πρέπει να καταστήσετε σαφές
 αὐτό, ὅτι δηλαδή πολὺ περισσότερο θα ρίξετε καταδικα-
 στική ψήφο για αὐτόν που εἰσάγει ἐδῶ τους τιποτένιους
 αὐτοὺς θεατρνισμούς και κάνει τὴν πόλη αξιοκαταφρόνη-
 τη, παρά για αὐτόν που ἀπολογεῖται με ἀξιοπρέπεια.

Αλλά και πέρα ἀπὸ το ζήτημα τῆς φήμης, Ἀθηναῖοι,
 δε μου φαίνεται ὅτι εἶναι δίκαιο να παρακαλάει κανεῖς

- 5 ἀλλὰ διδάσκειν καὶ πείθειν. οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ κάθηται ὁ δικαστής, ἐπὶ τῷ καταχαρίζεσθαι τὰ δίκαια, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κρίνειν ταῦτα· καὶ ὁμώμοκεν οὐ χαριεῖσθαι οἷς ἂν δοκῇ αὐτῷ, ἀλλὰ δικάσειν κατὰ τοὺς νόμους. οὐχ οὐκ οὐτε ἡμᾶς ἐθίζειν ὑμᾶς ἐπιπορκεῖν οὐθ' ὑμᾶς ἐθίζεσθαι· οὐδέ-
 τεροι γὰρ ἂν ἡμῶν εὐσεβοῖεν. μὴ οὖν ἀξιοῦτέ με, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοιαῦτα δεῖν πρὸς ὑμᾶς πράττειν ἢ μήτε
 d ἡγοῦμαι καλὰ εἶναι μήτε δίκαια μήτε ὅσια, ἄλλως τε μέντοι νῆ Δία πάντως καὶ ἀσεβείας φεύγοντα ὑπὸ Μελή-
 του τουτουῖ. σαφῶς γὰρ ἂν, εἰ πείθοιμι ὑμᾶς καὶ τῷ δεῖσθαι βιαζοίμην ὁμωμοχότας, θεοὺς ἂν διδάσκοιμι μὴ
 5 ἡγεῖσθαι ὑμᾶς εἶναι, καὶ ἀτεχνῶς ἀπολογούμενος κατη-
 γοροίην ἂν ἑμαυτοῦ ὡς θεοὺς οὐ νομίζω. ἀλλὰ πολλοῦ δεῖ οὕτως ἔχειν· νομίζω τε γάρ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὡς οὐδεὶς τῶν ἐμῶν κατηγορῶν, καὶ ὑμῖν ἐπιτρέπω καὶ τῷ θεῷ
 κρίναι περὶ ἐμοῦ ὅπῃ μέλλει ἐμοί τε ἄριστα εἶναι καὶ ὑμῖν.
 d Τὸ μὲν μὴ ἀγανακτεῖν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐπὶ τούτῳ
 36 τῷ γεγονότι, ὅτι μου κατεψηφίσασθε, ἀλλὰ τέ μοι πολλὰ

το δικαστή, ούτε να αθλώνεται με παρακάλια, αλλά να εξηγεί την ουσία της υπόθεσης και να πείθει. Γιατί δεν κάθεται στη θέση του ο δικαστής για αυτό το σκοπό, για να κάνει χάρες κατὰ την απονομή του δικαίου, αλλά για να κρίνει αντικειμενικά· και ορκίστηκε ὄχι να κάνει χάρες σε ὅποιον θέλει, αλλά να δικάζει σύμφωνα με τους νόμους. Ἐτσι λοιπόν δεν πρέπει ούτε εμεῖς οἱ κατηγορούμενοι να σας συνηθίζουμε στην επιπορκία, ούτε εσεῖς να τη συνηθίζετε. Γιατί σε αὐτή την περίπτωση και οἱ μὲν και οἱ δε θα δείχναμε ἀσεβεία πρὸς τοὺς θεοὺς. Μην ἔχετε ἐπομένως την ἀπαίτηση, Ἀθηναῖοι, να συμπεριφερθῶ σε σας με τρόπο που πιστεύω ὅτι οὔτε ωραῖος εἶναι, οὔτε δίκαιος, οὔτε ἀρέσει στους θεοὺς· προπαντός, μα το Δία, ἀπὸ τη στιγμή που με μῆνυσε για ἀσεβεία αὐτός ἐδῶ ο Μέλητος. Γιατί σαφέστατα, αν σας ἐπειθα και σας βιάζα με παρακάλια να παραβείτε τον ὄρκο σας, θα σας δίδασκα να μην πιστεύετε στην ὑπαρξή των θεῶν και, πράγματι, με την ἀπολογία μου θα ἐπέρριπτα ο ἴδιος στον εαυτό μου την κατηγορία ὅτι δεν πιστεύω στους θεοὺς. Ἀλλὰ αὐτό πολὺ ἀπέχει ἀπὸ την ἀλήθεια. Γιατί πιστεύω, Ἀθηναῖοι, πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ο-ποιοσδήποτε ἀπὸ τοὺς κατήγορους μου, και ἀφήνω ἐσάς και το θεό να με κρίνετε και να αποφασίσετε ποιο εἶναι το καλύτερο να γίνῃ για μένα και για σας.

Το ὅτι δεν οργίζομαι ἰ, Ἀθηναῖοι, ἐξαιτίας αὐτοῦ του γε-
 γονότος ἰ, ὅτι με κρίνατε ἔνοχο, οφείλεται σε πολλοὺς

- συμβάλλεται, καὶ οὐκ ἀνέλπιστόν μοι γέγονεν τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον θαυμάζω ἑκατέρων τῶν ψήφων τὸν γεγονότα ἀριθμόν. οὐ γὰρ ῥόμην ἔγωγε οὕτω παρ' 5 ὀλίγον ἔσεσθαι, ἀλλὰ παρὰ πολὺ· νῦν δέ, ὡς ἔοικεν, εἰ τριάκοντα μόναι μετέπεσον τῶν ψήφων, ἀπεπεφεύγη ἄν. Μέλητον μὲν οὖν, ὡς ἐμοὶ δοκῶ, καὶ νῦν ἀποπέφευγα, καὶ οὐ μόνον ἀποπέφευγα, ἀλλὰ παντὶ δῆλον τοῦτό γε, ὅτι εἰ μὴ ἀνέβη Ἄνυτος καὶ Λύκων κατηγορήσοντες ἐμοῦ, κἂν b ὧφλε χιλίας δραχμάς, οὐ μεταλαβὼν τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων.
- Τιμᾶται δ' οὖν μοι ὁ ἀνὴρ θανάτου. εἶεν· ἐγὼ δὲ δὴ τίνας ὑμῖν ἀντιτιμήσομαι, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι; ἢ δῆλον ὅτι τῆς 5 ἀξίας; τί οὖν; τί ἄξιός εἰμι παθεῖν ἢ ἀποτεῖσαι, ὅτι μαθὼν ἐν τῷ βίῳ οὐχ ἡσυχίαν ἤγον, ἀλλ' ἀμελήσας ὧνπερ οἱ πολλοί, χρηματισμοῦ τε καὶ οἰκονομίας καὶ στρατηγιῶν καὶ δημηγοριῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν καὶ συνωμοσιῶν καὶ στάσεων τῶν ἐν τῇ πόλει γιγνομένων, ἡγησάμενος c ἐμαυτὸν τῷ ὄντι ἐπιεικέστερον εἶναι ἢ ὥστε εἰς ταῦτ' ἴοντα σώζεσθαι, ἐνταῦθα μὲν οὐκ ἦα οἱ ἔλθων μήτε ὑμῖν μήτε ἐμαυτῷ ἐμελλον μὴδὲν ὄφελος εἶναι, ἐπὶ δὲ τὸ ἰδίᾳ

λόγους, μεταξύ των οποίων και ότι το αποτέλεσμα δε με εξέπληξε καθόλου. Πολύ περισσότερο απορώ με τον αριθμό των αθωωτικών και των καταδικαστικών ψήφων. Γιατί εγώ φανταζόμουν ότι το αποτέλεσμα δε θα κριθεί με μικρή διαφορά, αλλά με μεγάλη. Τώρα όμως, από ότι φαίνεται, μόνο τριάντα ψήφοι αν ήταν διαφορετικές, θα είχα αποφύγει την καταδίκη . Την καταδίκη από το Μέλητο και τώρα την απέφυγα· και όχι μόνο την απέφυγα, αλλά είναι πια σε όλους ξεκάθαρο το εξής: αν δεν είχαν έρθει στο δικαστήριο ο Άνυτος και ο Λύκωνας για να με κατηγορήσουν, θα έπρεπε να πληρώσει και χίλιες δραχμές, αφού δε θα συγκέντρωνε το ένα πέμπτο των ψήφων .

Ζητάει λοιπόν ο κατηγορος για μένα την ποινή του θανάτου· ας είναι. Εγώ όμως τι ποινή να αντιπροτείνω, Αθηναῖοι; Προφανώς αυτή που μου αξίζει. Τι μου αξίζει να πάθω ή να πληρώσω, επειδή δεν έμαθα στη ζωή μου να κάθομαι ήσυχά και αδιαφόρησα για όσα επιδιώκουν οι πολλοί, δηλαδή την απόκτηση χρημάτων και τη διαχείριση των οικονομικών μου και το αξίωμα του στρατηγού και τους πολιτικούς λόγους και τα άλλα αξιώματα και τις συνομωσίες και τις πολιτικές συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στην πόλη; Αυτό το έκανα γιατί θεώρησα ότι είμαι όντως πολύ ακέραιος για να επιβιώσω αν εμπλεκόμουν σε τέτοια πράγματα. Δεν ασχολήθηκα λοιπόν με όσα, αν είχα ασχοληθεί, δε θα ωφελοῦσαν ούτε

ἕκαστον ἰὼν εὐεργετεῖν τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν, ὡς ἐγὼ
 5 φημι, ἐνταῦθα ἦα, ἐπιχειρῶν ἕκαστον ὑμῶν πείθειν μὴ
 πρότερον μῆτε τῶν ἑαυτοῦ μηδενὸς ἐπιμελεῖσθαι πρὶν
 ἑαυτοῦ ἐπιμεληθεῖν ὅπως ὡς βέλτιστος καὶ φρονιμώτατος
 ἔσοιτο, μῆτε τῶν τῆς πόλεως, πρὶν αὐτῆς τῆς πόλεως, τῶν
 d τε ἄλλων οὕτω κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπιμελεῖσθαι —τί
 οὖν εἶμι ἄξιος παθεῖν τοιοῦτος ὢν; ἀγαθόν τι, ὧ ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι, εἰ δεῖ γε κατὰ τὴν ἀξίαν τῇ ἀληθείᾳ τιμᾶσθαι·
 καὶ ταῦτά γε ἀγαθὸν τοιοῦτον ὅτι ἂν πρόποι ἐμοί. τί οὖν
 5 πρέπει ἀνδρὶ πένητι εὐεργέτη δεομένῳ ἄγειν σχολὴν ἐπὶ τῇ
 ὑμετέρᾳ παρακλεῦσει; οὐκ ἔσθ' ὅτι μᾶλλον, ὧ ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι, πρέπει οὕτως ὡς τὸν τοιοῦτον ἄνδρα ἐν πρυ-
 τανείῳ σιτεῖσθαι, πολὺ γε μᾶλλον ἢ εἴ τις ὑμῶν ἵππῳ ἢ
 συνωριδί ἢ ζεύγει νενίκηκεν Ὀλυμπίασιν· ὁ μὲν γὰρ ὑμᾶς
 10 ποιεῖ εὐδαίμονας δοκεῖν εἶναι, ἐγὼ δὲ εἶναι, καὶ ὁ μὲν
 e τροφῆς οὐδὲν δεῖται, ἐγὼ δὲ δέομαι. εἰ οὖν δεῖ με κατὰ τὸ
 37 δίκαιον τῆς ἀξίας τιμᾶσθαι, τούτου τιμῶμαι, ἐν πρυτανείῳ
 σιτήσεως.

τον εαυτό μου ούτε εσάς· αντίθετα, έκανα αυτό: επιδίω-
 ξα, πλησιάζοντας τον καθένα σας προσωπικά, να του
 προσφέρω τη μεγαλύτερη ευεργεσία, όπως εγώ διατεί-
 νομαι, επιχειρώντας να τον πείσω να μη φροντίζει για
 καμία υπόθεσή του, πριν φροντίσει για τον ίδιο τον εαυ-
 τό του, πώς θα γίνει όσο το δυνατό καλύτερος και συνε-
 τότερος, και να μη φροντίζει για τα όσα ανήκουν στην
 πόλη πριν φροντίσει για την ίδια την πόλη , και να
 φροντίζει για όλα τα υπόλοιπα με τον ίδιο τρόπο—τι
 μου αξίζει λοιπόν να πάθω από τη στιγμή που είμαι
 τέτοιος άνθρωπος; Κάτι καλό, Αθηναίοι, αν στα αλήθεια
 πρέπει να προτείνω ποινή ανάλογη με την αξία μου, και
 μάλιστα καλό τέτοιο που να μου αρμόζει. Τι λοιπόν ται-
 ριάζει σε άνθρωπο φτωχό, ευεργέτη της πόλης, που
 χρειάζεται ελεύθερο χρόνο για να σας συμβουλευεί; Δεν
 υπάρχει τίποτε, Αθηναίοι, που να αρμόζει περισσότερο
 σε έναν τέτοιο άνθρωπο, από το να σιτίζεται δωρεάν στο
 Πρυτανείο . Πολύ περισσότερο δικαιούται αυτός την εν-
 λόγω σίτιση, παρά κάποιος Αθηναίος που νίκησε στους
 Ολυμπιακούς σε αγώνες με άρμα ενός, δύο ή τεσσάρων
 αλόγων. Γιατί εκείνος σας κάνει να νομίζετε ότι είστε
 ευτυχείς, ενώ εγώ σας κάνω να είστε πραγματικά ,
 και εκείνος δε χρειάζεται δωρεάν σίτιση , ενώ εγώ τη
 χρειάζομαι. Αν λοιπόν πρέπει να προτείνω ποινή σύμ-
 φωνη με το δίκαιο και αντίστοιχη με την αξία μου, αυτό
 ζητώ, σίτιση στο Πρυτανείο .

Ἴσως οὖν ὑμῖν καὶ ταυτὶ λέγων παραπλησίως δοκῶ
λέγειν ὡσπερ περὶ τοῦ οἴκτου καὶ τῆς ἀντιβολήσεως,
5 ἀπαυθαδιζόμενος· τὸ δὲ οὐκ ἔστιν, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
τοιούτον ἀλλὰ τοιονόδε μᾶλλον. πέπεισμαι ἐγὼ ἐκὼν
εἶναι μηδένα ἀδικεῖν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὑμᾶς τοῦτο οὐ πείθω·
ὀλίγον γὰρ χρόνον ἀλλήλοις διειλέγμεθα. ἐπεὶ, ὡς
ἐγὼμαι, εἴ ἦν ὑμῖν νόμος, ὡσπερ καὶ ἄλλοις ἀνθρώποις,
10 περὶ θανάτου μὴ μίαν ἡμέραν μόνον κρίνειν ἀλλὰ πολλὰς,
b ἐπέισθητε ἄν· νῦν δ' οὐ ῥάδιον ἐν χρόνῳ ὀλίγῳ μεγάλας
διαβολὰς ἀπολύεσθαι. πεπεισμένος δὴ ἐγὼ μηδένα ἀδι-
κεῖν πολλοῦ δέω ἑμαυτὸν γε ἀδικήσειν καὶ κατ' ἑμαυτοῦ
ἐρεῖν αὐτὸς ὡς ἀξιός εἰμί του κακοῦ καὶ τιμῆσεσθαι τοιού-
5 του τινὸς ἑμαυτῶ. τί δεισᾶς; ἢ μὴ πάθω τοῦτο οὐ Μέλητός
μοι τιμᾶται, ὃ φημι οὐκ εἰδέναι οὔτ' εἰ ἀγαθὸν οὔτ' εἰ
καχὸν ἔστιν; ἀντὶ τούτου δὴ ἔλωμαι ὧν εὖ οἶδά τι κακῶν
ὄντων τούτου τιμησάμενος; πότερον δεσμοῦ; καὶ τί με δεῖ
c ζῆν ἐν δεσμοτηρίῳ, δουλεύοντα τῇ αἰεὶ καθισταμένη ἀρχῇ,
τοῖς ἔνδεκα; ἀλλὰ χρημάτων καὶ δεδέσθαι ἕως ἂν ἐκτείσω;
ἀλλὰ ταυτόν μοι ἔστιν ὅπερ νυνδὴ ἔλεγον· οὐ γὰρ ἔστι μοι
χρήματα ὁπόθεν ἐκτείσω. ἀλλὰ δὴ φυγῆς τιμῆσωμαι;

Ἴσως να σας φανεί ότι λέγοντας αυτά μιλάω με τρό-
πο ανάλογο με αυτόν που μίλησα για τον οἴκτο και τις
ικεσίες, δηλαδή αλαζονικά. Δεν πρόκειται όμως για α-
λαζονία, Αθηναῖοι, αλλά για το εξής: είμαι πεπεισμένος
ότι με τη θέλησή μου δεν έχω αδικήσει κανέναν άνθρω-
πο , αλλά εσάς δε σας πείθω· βέβαια, λίγο χρόνο συνο-
μιλήσαμε. Γιατί, όπως πιστεύω, αν είχατε ένα νόμο,
όπως έχουν άλλοι άνθρωποι, τις δίκες στις οποίες η
ποινή είναι θάνατος να τις κρίνετε όχι σε μία μέρα αλλά
σε πολλές , θα πειθόσασταν. Τώρα όμως δεν είναι εύ-
κολο μέσα σε λίγο χρόνο να εξαλειφθούν μεγάλες συκο-
φαντίες. Αφού λοιπόν είμαι πεπεισμένος ότι κανέναν δεν
έχω αδικήσει, καθόλου δεν πρόκειται να αδικήσω τον εαυ-
τό μου και να πω ο ίδιος εναντίον μου ότι μου αξίζει να
πάθω κακό και να ζητήσω να μου επιβληθεί τιμωρία .
Να το κάνω επειδή θα φοβηθώ τι; Μη τυχόν πάθω αυτό
που ζητάει ο Μέλητος, και το οποίο υποστηρίζω ότι δεν
ξέρω αν είναι καλό ή κακό; Ή αντί για αυτό να διαλέξω
κάτι που ξέρω ότι είναι κακό και αυτό να προτείνω ως
ποινή; Τι να διαλέξω, τη φυλάκιση; Και γιατί θα έ-
πρεπε να ζω μέσα στη φυλακή ως δούλος των εκάστοτε
διοικητών της, των Ένδεκα; Ή να προτείνω να μου επι-
βληθεί πρόστιμο και να μείνω στη φυλακή μέχρι να το
πληρώσω; Μα αυτό είναι το ίδιο με το προηγούμενο,
αφού δεν έχω χρήματα για να πληρώσω. Μήπως να
προτείνω εξορία; Ίσως αυτό να το δεχόσαστε ως ποινή.

- 5 ἴσως γὰρ ἂν μοι τούτου τιμήσαιτε. πολλή μεντᾶν με φιλο-
φυχία ἔχοι, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ οὕτως ἀλόγιστός εἰμι
ὥστε μὴ δύνασθαι λογιζέσθαι ὅτι ὑμεῖς μὲν ὄντες πολῖταιί
μου οὐχ οἴοί τε ἐγένεσθε ἐνεγκεῖν τὰς ἐμὰς διατριβάς καὶ
b τὸς λόγους, ἀλλ' ὑμῖν βαρύτεραι γεγόνασιν καὶ ἐπι-
φθονώτεραι, ὥστε ζητεῖτε αὐτῶν νυνὶ ἀπαλλαγῆναι· ἄλλοι
δὲ ἄρα αὐτὰς οἴσουσι ῥαδίως; πολλοῦ γε δεῖ, ὧ ἄνδρες
Ἀθηναῖοι. καλὸς οὖν ἂν μοι ὁ βίος εἴη ἐξεληθόντι τηλικῶδε
5 ἀνθρώπῳ ἄλλην ἐξ ἄλλης πόλεως ἀμειβομένῳ καὶ ἐξε-
λαυνομένῳ ζῆν. εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι ὅποι ἂν ἔλθω, λέγοντος
ἐμοῦ ἀκροάσονται οἱ νέοι ὥσπερ ἐνθάδε· κἂν μὲν τούτους
ἀπελαύνω, οὗτοί με αὐτοὶ ἐξελαῶσι πείθοντες τοὺς πρεσβυ-
e τέρους· ἐὰν δὲ μὴ ἀπελαύνω, οἱ τούτων πατέρες δὲ καὶ
οἰκεῖοι δι' αὐτούς τούτους.
Ἴσως οὖν ἂν τις εἴποι, «Σιγῶν δὲ καὶ ἡσυχίαν ἄγων, ὧ
Σωκράτες, οὐχ οἴός τ' ἔση ἡμῖν ἐξελεθὼν ζῆν;» τουτὶ δὴ ἔστι
5 πάντων χαλεπώτατον πείσαιί τινος ὑμῶν. ἐάντε γὰρ λέγω
ὅτι τῷ θεῷ ἀπειθεῖν τοῦτ' ἔστιν καὶ διὰ τοῦτ' ἀδύνατον
38 ἡσυχίαν ἄγειν, οὐ πείσεσθέ μοι ὡς εἰρωνευομένῳ· ἐάντ' αὖ
λέγω ὅτι καὶ τυγχάνει μέγιστον ἀγαθὸν ὃν ἀνθρώπῳ
τοῦτο, ἐκάστης ἡμέρας περὶ ἀρετῆς τοὺς λόγους ποιεῖσθαι
καὶ τῶν ἄλλων περὶ ὧν ὑμεῖς ἐμοῦ ἀκούετε διαλεγομένου
5 καὶ ἐμαυτὸν καὶ ἄλλους ἐξετάζοντος, ὁ δὲ ἀνεξέταστος
βίος οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ, ταῦτα δ' ἔτι ἤττον πείσεσθέ μοι

Αλλά θα αγαπούσα υπερβολικά τη ζωή μου, Αθηναῖοι, αν ἤμουν τόσο απερίσκεπτος, ὥστε να μην μπορώ να καταλάβω αυτό: εσεῖς, που εἰστε συμπολίτες μου, δεν καταφέρατε να αντέξετε τη δραστηριότητά μου και τα λόγια μου, αλλά δυσανασχετήσατε και σας προκάλεσαν μίσος, σε σημείο που να ζητάτε τώρα να απαλλαγείτε από αυτά. Ἄλλοι θα τα ανεχθούν με ευκολία; Κάθε ἄλλο, Αθηναῖοι. Ωραία ζωή θα ἔκανα αν σε αυτή την ηλικία ἐφευγα και πήγαινα κυνηγημένος διαδοχικά από τη μία πόλη στην ἄλλη! Γιατί το ξέρω καλά ὅτι, ὅπου και αν πάω, οι νέοι θα με ακούν με προσοχή ὅταν μιλάω, ὅπως και ἐδώ. Και, αν τους διώχνω, αυτοὶ θα φροντίσουν να ἀπελαθῶ πείθοντας τους μεγαλύτερους. Αν πάλι δεν τους διώχνω, θα με ἀπελάσουν οι πατέρες και οι συγγενεῖς τους για το καλὸ των ἰδίων των νέων.

Ἴσως βέβαια να ἔλεγε κανεῖς: 'Σου εἶναι ἀδύνατο, Σωκράτη, αφού φύγεις από την πόλη μας, να ζήσεις ἡσυχά και χωρίς να μιλάς'; Αυτό ακριβῶς εἶναι το πιο δύσκολο να πείσω ορισμένους από σας. Αν σας πω ὅτι αυτό σημαίνει ἀνυπακοή στο θεό, και για αυτό το λόγο εἶναι ἀδύνατο να ζήσω ἡσυχά, δε θα πεισθεῖτε και θα θεωρήσετε ὅτι σας κοροϊδεύω. Αν πάλι σας πω ὅτι αυτό εἶναι το μεγαλύτερο ἀγαθὸ που υπάρχει για τον ἀνθρωπο, δηλαδή κάθε μέρα να μιλάει για την ἀρετή και για τα ἄλλα για τα οποία εσεῖς με ακούτε να συζητάω και να ἐξετάζω και τον εαυτό μου και τους ἄλλους, ενώ τη

λέγοντι. τὰ δὲ ἔχει μὲν οὕτως, ὡς ἐγὼ φημι, ὧ ἄνδρες,
 πείθειν δὲ οὐ ῥάδιον. καὶ ἐγὼ ἅμα οὐκ εἴθισμαι ἑμαυτὸν

b ἀξιούην κακοῦ οὐδενός. εἰ μὲν γὰρ ἦν μοι χρήματα, ἐτιμη-
 σάμην ἂν χρημάτων ὅσα ἔμελλον ἐκτεῖσειν· οὐδὲν γὰρ ἂν
 ἐβλάβην· νῦν δὲ οὐ γὰρ ἔστιν, εἰ μὴ ἄρα ὅσον ἂν ἐγὼ
 δυναίμην ἐκτεῖσαι, τοσούτου βούλεσθέ μοι τιμῆσαι. ἴσως
 5 δ' ἂν δυναίμην ἐκτεῖσαι ὑμῖν που μνᾶν ἀργυρίου· τοσούτου
 οὖν τιμῶμαι.

Πλάτων δὲ ὅδε, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ Κρίτων καὶ Κρι-
 τόβουλος καὶ Ἀπολλόδωρος κελεύουσί με τριάκοντα μνῶν
 τιμῆσασθαι, αὐτοὶ δ' ἐγγυᾶσθαι τιμῶμαι οὖν τοσούτου,

10 ἐγγυηταὶ δὲ ὑμῖν ἔσονται τοῦ ἀργυρίου οὗτοι ἀξιοχρεῶ.

c Οὐ πολλοῦ γ' ἔνεκα χρόνου, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὄνομα
 ἔξετε καὶ αἰτίαν ὑπὸ τῶν βουλομένων τὴν πόλιν λαιδορεῖν
 ὡς Σωκράτη ἀπεκτόνατε, ἄνδρα σοφόν· φήσουσι γὰρ δὴ με
 σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἴμι, οἱ βουλόμενοι ὑμῖν ὄνειδί-

5 ζειν· εἰ γοῦν περιεμείνατε ὀλίγον χρόνον, ἀπὸ τοῦ αὐτομά-
 του ἂν ὑμῖν τοῦτο ἐγένετο. ὁρᾶτε γὰρ δὴ τὴν ἡλικίαν ὅτι
 πόρρω ἤδη ἔστι τοῦ βίου, θανάτου δὲ ἐγγύς. λέγω δὲ τοῦτο

ζωή χωρίς ηθική εξέταση δεν αξίζει να τη ζει, ακόμη λι-
 γότερο θα σας πείσω. Και τα πράγματα είναι μεν έτσι,
 ὅπως υποστηρίζω ἐγώ, Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ δεν εἶναι εὐκόλο
 να σας πείσω. Ἄλλωστε καὶ ἐγὼ δεν ἔχω συνηθίσει να
 πιστεύω ὅτι μου αξίζει να πάθω οποιοδήποτε κακό. Ἀν
 λοιπὸν εἶχα χρήματα, θα πρότεινα ὡς ποινὴ ἓνα πρόστιμο
 που θα μπορούσα να πληρώσω. Γιατί δε θα πάθαινα κα-
 μία ζημία σε αὐτὴν τὴν περίπτωση. Τώρα ὁμως δεν
 ἔχω, ἐκτός ἂν θέλετε να μου ἐπιβάλετε πρόστιμο που
 μπορῶ να πληρώσω. Θα μπορούσα ἴσως να πληρώσω μία
 ἀσημένια μνα. Τόσο πρόστιμο προτείνω λοιπὸν.

Ο Πλάτωνας ὁμως αὐτός ἐδῶ, Ἀθηναῖοι, καὶ ο
 Κρίτωνας καὶ ο Κριτόβουλος καὶ ο Ἀπολλόδωρος με
 παρακινοῦν να προτείνω τριάντα μνες καὶ αὐτοὶ ἐγγυώ-
 νται τὴν καταβολὴ τους. Τόσο λοιπὸν προτείνω, καὶ
 τὴν καταβολὴ των χρημάτων σὰς τὴν ἐγγυῶνται τούτοι
 ἐδῶ οἱ φερέγγυοι πολῖτες.

Ἐξαιτίας τῆς βιασύνης σας, Ἀθηναῖοι, θα βγάλετε
 κακό ὄνομα καὶ θα κατηγορηθεῖτε ἀπὸ αὐτούς που θέ-
 λουν να κακολογούν τὴν πόλη, ἐπειδὴ σκοτώσατε το
 Σωκράτη, ἄνθρωπο σοφό—γιατί βέβαια αὐτοὶ που θέ-
 λουν να σας διασύρουν θα πούνε ὅτι ἡμῶνα σοφός, ἐνῶ
 δεν εἶμαι. Ἀν ὁμως περιεμείνατε λίγο, θα γινόταν ἀπὸ
 μόνο του αὐτό που ἐπιθυμεῖτε. Βλέπετε ὅτι βρῖσκομαι σε
 ἡλικία στὴν ὁποία ἔχω διανύσει το μεγαλύτερο μέρος τῆς

d οὐ πρὸς πάντας ὑμᾶς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐμοῦ καταψηρι-
 σαμένους θάνατον. λέγω δὲ καὶ τόδε πρὸς τοὺς αὐτοὺς
 τούτους. ἴσως με οἴεσθε, ὡ ἄνδρες, ἀπορία λόγων ἐάλω-
 κέναι τοιούτων οἷς ἂν ὑμᾶς ἔπεισα, εἰ ὥμην δεῖν ἅπαντα ποι-
 5 εἶν καὶ λέγειν ὥστε ἀποφυγεῖν τὴν δίκην. πολλοῦ γε δεῖ.
 ἀλλ' ἀπορία μὲν ἐάλωκα, οὐ μέντοι λόγων, ἀλλὰ τόλμης
 καὶ ἀναισχυντίας καὶ τοῦ μὴ ἐθέλειν λέγειν πρὸς ὑμᾶς τοι-
 αῦτα οἷς ἂν ὑμῖν μὲν ἤδιστα ἦν ἀκούειν – θρηνοῦντός τέ μου
 καὶ ὀδυρομένου καὶ ἄλλα ποιῶντος καὶ λέγοντος πολλά
 e καὶ ἀνάξια ἐμοῦ, ὡς ἐγὼ φημι, οἷα δὴ καὶ εἴθισθε ὑμεῖς
 τῶν ἄλλων ἀκούειν. ἀλλ' οὔτε τότε ὠήθην δεῖν ἕνεκα τοῦ
 κινδύνου πρᾶξαι οὐδὲν ἀνελεύθερον, οὔτε νῦν μοι μεταμέ-
 λει οὕτως ἀπολογησαμένω, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον αἰροῦμαι
 5 ὥδε ἀπολογησάμενος τεθνάναι ἢ ἐκείνως ζῆν. οὔτε γὰρ ἐν
 δίκῃ οὔτ' ἐν πολέμῳ οὔτ' ἐμὲ οὔτ' ἄλλον οὐδένα δεῖ τοῦτο
 39 μηχανᾶσθαι, ὅπως ἀποφεύξεται πᾶν ποιῶν θάνατον. καὶ
 γὰρ ἐν ταῖς μάχαις πολλάκις δῆλον γίγνεται ὅτι τό γε
 ἀποθανεῖν ἂν τις ἐκφύγοι καὶ ὄπλα ἀφείς καὶ ἐφ' ἰκετείαν
 τραπόμενος τῶν διωκόντων· καὶ ἄλλαι μηχαναὶ πολλαί

ζωῆς μου καὶ ο θάνατος εἶναι κοντά. Δεν το λέω αὐτό σε
 ὅλους σας, ἀλλὰ σε αὐτούς που ψήφισαν τη θανατική
 μου καταδίκη. Σε αὐτούς τους ἴδιους λέω καὶ το εξής:
 ἴσως φαντάζεστε, Αθηναῖοι, ὅτι καταδικάστηκα ἀπὸ ἐλ-
 λειψη επιχειρημάτων με τα οποία θα σας ἐπειθα, αν θε-
 ωρούσα ὅτι πρέπει κανεὶς να λείει και να κάνει οτιδήποτε
 για να αποφύγει την καταδίκη. Καθόλου δεν εἶναι ἔτσι.
 Καταδικάστηκα ὄντως ἀπὸ ἔλλειψη, ὄχι ὁμως επιχει-
 ρημάτων, ἀλλὰ θράσους και ἀναισχυντίας και της διά-
 θεσης να σας πω τέτοια πράγματα που ακούτε με με-
 γάλῃ ευχαρίστηση—να κλαίω και να χτυπιέμαι και να
 κάνω και να λέω και ἄλλα πολλά καθόλου ἀντάξιά μου,
 ὅπως υποστηρίζω, ἀλλὰ που εσεῖς ἔχετε συνηθίσει να τα
 ακούτε ἀπὸ τους ἄλλους. Ὅμως οὔτε τότε θεώρησα ὅτι
 ἐξαιτίας του κινδύνου τον οποίο διέτρεχα ἔπρεπε να κά-
 νω κάτι που δεν ταιριάζει σε ελεύθερο ἄνθρωπο, οὔτε
 τώρα μετανιώνω που ἀπολογήθηκα ἔτσι. Πολύ περισσό-
 τερο προτιμῶ να πεθάνω ἔχοντας ἀπολογηθεῖ με αὐτόν
 τον τρόπο, παρά να ζήσω ἔχοντας χρησιμοποιήσει τη
 μέθοδο των ἰκεσιῶν. Γιατί οὔτε στη δίκη οὔτε στον πό-
 λεμο δεν πρέπει ἐγὼ ἢ οποιοσδήποτε ἄλλος να φάχνει
 με ποιο τέχνασμα θα αποφύγει πάση θυσία το θάνατο
 και να κάνει οτιδήποτε για αὐτό το σκοπό. Πραγματικά,
 και στις μάχες πολλές φορές γίνεται φανερό ὅτι μπορεί
 κανεὶς να αποφύγει το θάνατο, αν πετάξει τα ὄπλα του
 και ἰκετέφει πέφτοντας στα πόδια των διωκτῶν του· υ-

- 5 εἰσιν ἐν ἐκάστοις τοῖς κινδύνοις ὥστε διαφεύγειν θάνατον, εἴαν τις τολμᾷ πᾶν ποιεῖν καὶ λέγειν. ἀλλὰ μὴ οὐ τοῦτ' ἦ χαλεπὸν, ὡς ἄνδρες, θάνατον ἐκφυγεῖν, ἀλλὰ πολὺ χα-
- b λεπώτερον πονηρίαν· θάττον γὰρ θανάτου θεῖ. καὶ νῦν ἐγὼ μὲν ἄτε βραδύς ὢν καὶ πρεσβύτης ὑπὸ τοῦ βραδυτέρου ἐάλων, οἱ δ' ἐμοὶ κατήγοροι ἄτε δεινοὶ καὶ ὄξεις ὄντες ὑπὸ τοῦ θάττονος, τῆς κακίας. καὶ νῦν ἐγὼ μὲν ἄπειμι ὑφ' ὑμῶν
- 5 θανάτου δίκην ὀφλών, οὗτοι δ' ὑπὸ τῆς ἀληθείας ὠφληρότερες μοχθηρίαν καὶ ἀδικίαν. καὶ ἐγὼ τε τῷ τιμῆματι ἐμμένω καὶ οὗτοι. ταῦτα μὲν που ἴσως οὕτως καὶ ἔδει σχεῖν, καὶ οἶμαι αὐτὰ μετρίως ἔχειν.
- c Τὸ δὲ δὴ μετὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ ὑμῖν χρησιμωδῆσαι, ὡς καταψηφισάμενοί μου· καὶ γὰρ εἶμι ἤδη ἐνταῦθα ἐν ᾧ μάλιστα ἄνθρωποι χρησιμωδοῦσιν, ὅταν μέλλωσιν ἀποθανεῖσθαι. φημί γάρ, ὡς ἄνδρες οἱ ἐμὲ ἀπεκτόνατε, τιμωρίαν
- 5 ὑμῖν ἤξειν εὐθύς μετὰ τὸν ἐμὸν θάνατον πολὺ χαλεπωτέραν νῆ Δία ἢ οἴαν ἐμὲ ἀπεκτόνατε· νῦν γὰρ τοῦτο εἴργασθε οἰόμενοι μὲν ἀπαλλάξεσθαι τοῦ διδόναι ἔλεγχον τοῦ βίου, τὸ δὲ ὑμῖν πολὺ ἐναντίον ἀποβήσεται, ὡς ἐγὼ φημι.
- d πλείους ἔσονται ὑμᾶς οἱ ἐλέγχοντες, οὓς νῦν ἐγὼ κατεῖχον,

πάρχουν και άλλα πολλά κόλπα για να γλυτώνει κανείς το θάνατο σε κάθε επικίνδυνη κατάσταση, αν έχει το θράσος να χρησιμοποιήσει όλα τα μέσα. Όμως προσέξτε, Αθηναίοι, μήπως το δύσκολο δεν είναι να αποφύγει κανείς το θάνατο, αλλά την κακία. Γιατί αυτή τρέχει πιο γρήγορα από το θάνατο. Και τώρα εγώ βέβαια, επειδή είμαι γέρος και βραδυκίνητος, νικήθηκα από το λιγότερο ταχύ, το θάνατο, όμως οι κατήγοροί μου, που είναι άνθρωποι ευφυείς και με ταχεία αντίληψη, νικήθηκαν από το ταχύτερο, την κακία. Και τώρα εγώ φεύγω καταδικασμένος από σας σε θάνατο, αυτοί όμως καταδικασμένοι από την αλήθεια για μοχθηρία και αδικία. Τόσο εγώ όσο και αυτοί αποδεχόμαστε τις ποινές μας. Ίσως κατά κάποιο τρόπο έτσι να έπρεπε να εξελιχθούν τα πράγματα και νομίζω ότι σωστά έγιναν έτσι.

Και τώρα βέβαια, μετά από όσα είπα, επιθυμώ να προφητέψω κάτι για σας που με καταψηφίσατε. Γιατί βρίσκομαι πια στην κατάσταση στην οποία οι άνθρωποι πολύ συχνά προφητεύουν, δηλαδή λίγο πριν το θάνατο. Λέω λοιπόν σε σας που με σκοτώσατε ότι αμέσως μετά το θάνατό μου θα πέσει επάνω σας τιμωρία πολύ πιο βαριά, μα το Δία, από το θάνατο που μου επιβάλατε. Γιατί τώρα το κάνατε αυτό νομίζοντας ότι θα απαλλαγείτε από το να δίνετε λογαριασμό για τη ζωή σας. Θα σας προκύψει όμως το τελείως αντίθετο αποτέλεσμα, όπως υποστηρίζω εγώ. Θα υπάρξουν περισσότεροι που

ὑμεῖς δὲ οὐκ ἠσθάνεσθε· καὶ χαλεπώτεροι ἔσονται ὅσῳ
 νεώτεροί εἰσιν, καὶ ὑμεῖς μᾶλλον ἀγανακτήσετε. εἰ γὰρ
 οἴεσθε ἀποκτείνοντες ἀνθρώπους ἐπισχῆσειν τοῦ ὀνειδίζειν
 5 τινὰ ὑμῖν ὅτι οὐκ ὀρθῶς ζῆτε, οὐ καλῶς διανοεῖσθε· οὐ γὰρ
 ἐσθ' αὕτη ἡ ἀπαλλαγὴ οὔτε πάνυ δυνατὴ οὔτε καλὴ, ἀλλ'
 ἐκείνη καὶ καλλίστη καὶ ῥάστη, μὴ τοὺς ἄλλους κολουεῖν
 ἀλλ' ἑαυτὸν παρασκευάζειν ὅπως ἔσται ὡς βέλτιστος.
 ταῦτα μὲν οὖν ὑμῖν τοῖς καταψηφισαμένοις μαντευσάμενος
 10 ἀπαλλάττομαι.
 e Τοῖς δὲ ἀποψηφισαμένοις ἡδέως ἂν διαλεχθεῖην ὑπὲρ
 τοῦ γεγονότος τουτουῖ πράγματος, ἐν ᾧ οἱ ἄρχοντες
 ἀσχολίαν ἄγουσι καὶ οὐπω ἔρχομαι οἱ ἔλθόντα με δεῖ
 τεθνάναι. ἀλλὰ μοι, ὦ ἄνδρες, παραμείνατε τοσοῦτον
 5 χρόνον· οὐδὲν γὰρ κωλύει διαμυθολογῆσαι πρὸς ἀλλήλους
 40 ἕως ἔξεστιν. ὑμῖν γὰρ ὡς φίλοις οὖσιν ἐπιδείξαι ἐθέλω τὸ
 νυνὶ μοι συμβεβηκὸς τί ποτε νοεῖ. ἐμοὶ γάρ, ὦ ἄνδρες
 δικασταί—ὑμᾶς γὰρ δικαστὰς καλῶν ὀρθῶς ἂν καλοῖην—
 θαυμάσιόν τι γέγονεν. ἡ γὰρ εἰωθυῖά μοι μαντικὴ ἢ τοῦ
 5 δαιμονίου ἐν μὲν τῷ πρόσθεν χρόνῳ παντὶ πάνυ πυκνὴ αἰεῖ

θα σας ασχούν ηθικό έλεγχο · αυτούς μέχρι τώρα εγώ
 τους συγκρατούσα, αλλά εσεῖς δεν το καταλαβαίνατε.
 Και θα εἶναι πιο αυστηροί από μένα, στο βαθμό που εἶ-
 ναι νεότεροι, και εσεῖς θα οργίζεσθε περισσότερο μαζί
 τους. Γιατί, αν νομίζετε ότι σκοτώνοντας ανθρώπους θα
 σταματήσετε κάποιον να σας επιτιμά, επειδή δε ζείτε
 σωστά, δε σκέφτεστε με ορθό τρόπο. Γιατί αυτή η απαλ-
 λαγή δεν εἶναι ούτε επικτη ούτε καλή· πολύ καλύτερο
 και λιγότερο επίπονο εἶναι να μην εμποδίζει κανείς τους
 άλλους να τον κρίνουν, αλλά να καλλιεργεί τον εαυτό
 του για να γίνει όσο το δυνατόν καλύτερος. Έχοντας
 δώσει αυτή την προφητεία σε σας που με καταψηφίσατε,
 σας αφήνω.

Με σας που ψηφίσατε την απαλλαγή μου ευχαρί-
 στως θα συζητούσα για αυτό που έγινε τώρα μόλις εδώ,
 όσο οι ἄρχοντες εἶναι απασχολημένοι και δεν έχω πάει
 ακόμη εκεί που πρέπει για να πεθάνω. Μείνετε μαζί
 μου, Αθηναῖοι, για αυτό το διάστημα. Γιατί τίποτε δε
 μας εμποδίζει να συνομιλήσουμε μεταξύ μας όσο υπάρ-
 χει η δυνατότητα. Σε σας, σα σε φίλους, θέλω να δείξω
 τι ἄραγε σημαίνει αυτό που μου συνέβη τώρα. Γιατί σε
 μένα, δικαστές —καθότι εσάς ορθά θα σας αποκαλού-
 σε κάποιος δικαστές—συνέβη κάτι παράξενο. Η συνηθι-
 σμένη μου μαντικὴ φωνή, αυτή του δαιμονίου , ὅλο το
 προηγούμενο διάστημα εμφανιζόταν πολύ συχνά και
 μου εναντιωνόταν έντονα ακόμη και για πολύ ασήμαντα

ἦν καὶ πάνυ ἐπὶ σμικροῖς ἐναντιομένη, εἴ τι μέλλοιμι μὴ ὀρθῶς πράξειν. νυνὶ δὲ συμβέβηκέ μοι ἄπερ ὄρατε καὶ αὐτοί, ταυτὶ ἄ γε δὴ οἰηθείη ἂν τις καὶ νομίζεται ἔσχατα κακῶν εἶναι· ἐμοὶ δὲ οὔτε ἐξιόντι ἔωθεν οἴκοθεν ἠναντιώθη τὸ τοῦ θεοῦ σημεῖον, οὔτε ἠνίκα ἀνέβαινον ἐνταυθοῖ ἐπὶ τὸ δικαστήριον, οὔτε ἐν τῷ λόγῳ οὐδαμοῦ μέλλοντί τι ἐρεῖν. καίτοι ἐν ἄλλοις λόγοις πολλαχοῦ δὴ με ἐπέσχε λέγοντα
 5 μεταξὺ· νῦν δὲ οὐδαμοῦ περὶ ταύτην τὴν πράξιν οὔτ' ἐν ἔργῳ οὐδενὶ οὔτ' ἐν λόγῳ ἠναντιώταί μοι. τί οὖν αἴτιον εἶναι ὑπολαμβάνω; ἐγὼ ὑμῖν ἐρῶ· κινδυνεύει γάρ μοι τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ἀγαθὸν γεγονέναι, καὶ οὐκ ἔσθ' ὅπως
 c ἡμεῖς ὀρθῶς ὑπολαμβάνομεν, ὅσοι οἴομεθα κακὸν εἶναι τὸ τεθνάναι. μέγα μοι τεκμήριον τούτου γέγονεν· οὐ γὰρ ἔσθ' ὅπως οὐκ ἠναντιώθη ἂν μοι τὸ εἰωθὸς σημεῖον, εἰ μὴ τι ἔμελλον ἐγὼ ἀγαθὸν πράξειν.
 5 Ἐννοήσωμεν δὲ καὶ τῆδε ὡς πολλὴ ἐλπίς ἐστὶν ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι. δυοῖν γὰρ θάτερόν ἐστιν τὸ τεθνάναι· ἢ γὰρ οἶον μὴδὲν εἶναι μὴδὲ αἴσθησιν μηδεμίαν μηδενὸς ἔχειν τὸν τεθνεῶτα, ἢ κατὰ τὰ λεγόμενα μεταβολὴ τις τυγχάνει οὕσα καὶ μετοίκησις τῇ ψυχῇ τοῦ τόπου τοῦ ἐνθένδε εἰς
 10 ἄλλον τόπον. καὶ εἴτε δὴ μηδεμίαν αἴσθησιν ἐστὶν, ἀλλ' οἶον
 d ὕπνος, ἐπειδάν τις καθεύδων μὴδ' ὄναρ μὴδὲν ὄρα, θαυμά-

πράγματα, αν επρόκειτο να κάνω κάτι που να μην είναι σωστό. Τώρα όμως μου συνέβη αυτό που βλέπετε και οι ίδιοι και το οποίο θα μπορούσε κανείς να το θεωρήσει— και γενικά πιστεύεται ότι είναι—το μεγαλύτερο κακό. Όμως ούτε όταν βγήκα το πρωί από το σπίτι μου μου εναντιώθηκε το θεϊκό σημάδι, ούτε όταν ανέβαινα εδώ στο δικαστήριο, ούτε σε κανένα σημείο του λόγου μου ενώ επρόκειτο να πω οτιδήποτε. Κι όμως, σε άλλες ομιλίες μου πολλές φορές με σταμάτησε στη μέση μιας φράσης. Τώρα όμως πουθενά κατά την παρουσία μου στο δικαστήριο δε μου εναντιώθηκε, ούτε σε κάποια πράξη ούτε σε κάποιο λόγο. Ποιο λοιπόν υποθέτω εγώ ότι είναι το αίτιο αυτού του γεγονότος; Θα σας πω. Φαίνεται ότι αυτό που έγινε είναι πολύ καλό για μένα και ότι αποκλείεται να βλέπουμε τα πράγματα σωστά όσοι νομίζουμε ότι ο θάνατος είναι κακό. Εγώ είχα μεγάλη απόδειξη για αυτό. Γιατί δεν υπάρχει καμία περίπτωση να μη μου είχε εναντιωθεί το συνηθισμένο μου σημάδι, αν επρόκειτο να κάνω κάτι κακό.

Ας σκεφτούμε και με την εξής λογική ότι υπάρχουν πολλές ελπίδες να είναι αγαθό ο θάνατος: το να πεθαίνει κανείς είναι ένα από τα δύο· ή ισοδυναμεί με ανυπαρξία και ο νεκρός δεν αισθάνεται τίποτε ή, όπως λέγεται, είναι μία μεταβολή και μία μετοίκηση της ψυχής από εδώ σε άλλο τόπο. Και αν ο θάνατος είναι το να μην αισθάνεται κανείς τίποτε, δηλαδή κάτι σαν ύπνος στον

σιον κέρδος ἂν εἶη ὁ θάνατος· ἐγὼ γὰρ ἂν οἶμαι, εἴ τινα
 ἐκλεξάμενον δέοι ταύτην τὴν νύκτα ἐν ἧ οὕτω κατέδαρθεν
 ὥστε μὴδὲ ὄναρ ἰδεῖν, καὶ τὰς ἄλλας νύκτας τε καὶ ἡμέρας
 5 τὰς τοῦ βίου τοῦ ἑαυτοῦ ἀντιπαραθέντα ταύτῃ τῇ νυκτὶ
 δέοι σκεφάμενον εἰπεῖν πόσας ἄμεινον καὶ ἥδιον ἡμέρας
 καὶ νύκτας ταύτης τῆς νυκτὸς βεβίωκεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ βίῳ,
 οἶμαι ἂν μὴ ὅτι ἰδιώτην τινά, ἀλλὰ τὸν μέγαν βασιλέα
 e εὐαριθμητούς ἂν εὐρεῖν αὐτὸν ταύτας πρὸς τὰς ἄλλας
 ἡμέρας καὶ νύκτας· εἰ οὖν τοιοῦτον ὁ θάνατός ἐστιν, κέρδος
 ἔγωγε λέγω· καὶ γὰρ οὐδὲν πλείων ὁ πᾶς χρόνος φαίνεται
 οὕτω δὴ εἶναι ἢ μία νύξ· εἰ δ' αὖ οἶον ἀποδημησαί ἐστιν ὁ
 5 θάνατος ἐνθένδε εἰς ἄλλον τόπον, καὶ ἀληθῆ ἐστιν τὰ λεγόμενα,
 ὡς ἄρα ἐκεῖ εἰσι πάντες οἱ τεθνεῶτες, τί μείζον
 ἀγαθὸν τούτου εἶη ἂν, ὢ ἄνδρες δικασταί; εἰ γὰρ τις ἀφι-
 41 κόμενος εἰς Ἄϊδου, ἀπαλλαγεῖς τουτωνὶ τῶν φασκόντων
 δικαστῶν εἶναι, εὐρήσει τοὺς ὡς ἀληθῶς δικαστάς, οἵπερ
 καὶ λέγονται ἐκεῖ δικάζειν, Μίνως τε καὶ Ῥαδάμανθος καὶ
 Αἰακὸς καὶ Τριπτόλεμος καὶ ἄλλοι ὅσοι τῶν ἡμιθέων
 5 δίκαιοι ἐγένοντο ἐν τῷ ἑαυτῶν βίῳ, ἄρα φαύλη ἂν εἶη ἡ
 ἀποδημία; ἢ αὖ Ὀρφεῖ συγγενέσθαι καὶ Μουσαιῶ καὶ
 Ἡσιόδῳ καὶ Ὀμηρῷ ἐπὶ πόσῳ ἂν τις δέξαιτ' ἂν ὑμῶν; ἐγὼ
 μὲν γὰρ πολλάκις ἐθέλω τεθνάναι εἰ ταῦτ' ἐστὶν ἀληθῆ.

οποῖο αὐτός που κοιμάται δε βλέπει κανένα ὄνειρο, τότε
 θα ἦταν μεγάλο κέρδος. Γιατί ἐγὼ νομίζω ὅτι, ἀν κά-
 ποιος ἐπρεπε νὰ διαλέξει τὴ νύκτα στὴν ὁποία κοιμήθηκε
 ἐτσι ὥστε νὰ μὴ δεῖ κανένα ὄνειρο καὶ, ἀφοῦ τὴν ἀντιπα-
 ραθέσει στὶς ἄλλες νύχτες καὶ τὶς μέρες τῆς ζωῆς του,
 νὰ σκεφθεῖ καὶ νὰ πει πόσες μέρες καὶ νύχτες καλύτερες
 καὶ πιο ευχάριστες ἀπὸ αὐτὴ πέρασε στὴ ζωὴ του, νομί-
 ζω ὅτι ὄχι μόνο κάποιος ἀπλὸς ἄνθρωπος ἀλλὰ καὶ ὁ
 ἴδιος ὁ Μεγάλος Βασιλιάς θα τὶς ἐβρίσκει πολὺ λίγες
 σὲ σχέση με τὶς ἄλλες μέρες καὶ νύχτες. Ἀν λοιπὸν
 τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ὁ θάνατος, ἐγὼ λέω ὅτι εἶναι κέρ-
 δος, γιατί ἐτσι ολόκληρος ὁ χρόνος δε φαίνεται μεγαλύ-
 τερος ἀπὸ μία νύκτα. Ἀν πάλι ὁ θάνατος εἶναι κάτι σαν
 ἀποδημία ἀπὸ ἐδῶ σὲ ἄλλο τόπο, καὶ ἀν εἶναι ἀληθινὰ
 αὐτὰ που λέγονται ὅτι ἐκεῖ βρίσκονται ὅλοι οἱ πεθαμέ-
 νοι, ποιο μεγαλύτερο ἀγαθὸ θα μπορούσε νὰ υπάρξει ἀπὸ
 αὐτό, δικαστές; Ἀν κανεῖς ἐρχόμενος στὸν Ἄδη, ἔχοντας
 ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτοὺς ἐδῶ που λένε ὅτι εἶναι δικαστές,
 βρεῖ τοὺς ἀληθινούς δικαστές, αὐτοὺς που λέγεται ὅτι
 δικάζουν ἐκεῖ, τὸ Μίνω καὶ τὸ Ῥαδάμανθου καὶ τὸν Αἰα-
 κό καὶ τὸν Τριπτόλεμο καὶ τοὺς ἄλλους ἡμίθεους που
 ἐζήσαν τὴ ζωὴ τοὺς ὡς δίκαιοι ἄνθρωποι, θα ἦταν κακὴ
 αὐτὴ ἡ ἀποδημία; Ἢ πάλι τι δε θα ἔδινε κανεῖς γιὰ νὰ
 συναναστραφεῖ τὸν Ὀρφέα καὶ τὸ Μουσαῖο καὶ τὸν Ἡ-
 σίοδο καὶ τὸν Ὀμηρο; Ἐγὼ τουλάχιστον θέλω πολλές
 φορές νὰ πεθάνω, ἀν αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ. Γιατί γιὰ μένα

- b ἐπεὶ ἔμοιγε καὶ αὐτῷ θαυμαστὴ ἂν εἶη ἡ διατριβὴ αὐτόθι, ὁπότε ἐντύχοιμι Παλαμῆδει καὶ Αἴαντι τῷ Τελαμῶνος καὶ εἴ τις ἄλλος τῶν παλαιῶν διὰ κρίσιν ἄδικον τέθνηκεν, ἀντι-
 5 παραβάλλοντι τὰ ἑαυτοῦ πάθη πρὸς τὰ ἐκείνω –νῶς ἐγὼ οἶμαι, οὐκ ἂν ἀηδὲς εἶη– καὶ δὴ τὸ μέγιστον, τοὺς ἐκεῖ ἐξετάζοντα καὶ ἐρευνῶντα ὥσπερ τοὺς ἐνταῦθα διάγειν, τίς αὐτῶν σοφός ἐστιν καὶ τίς οἶται μὲν, ἔστιν δ' οὐ. ἐπὶ πόσῳ δ' ἂν τις, ὧ ἄνδρες δικασταί, δέξαιτο ἐξετάσαι τὸν ἐπὶ
- c Τροίαν ἀγαγόντα τὴν πολλὴν στρατιάν ἢ Ὀδυσσέα ἢ Σίσυφον ἢ ἄλλους μυρίους ἂν τις εἴποι καὶ ἄνδρας καὶ
 γυναῖκας, οἷς ἐκεῖ διαλέγεσθαι καὶ συνεῖναι καὶ ἐξετάζειν ἀμύχανον ἂν εἶη εὐδαιμονίας; πάντως οὐ δήπου τούτου γε
 5 ἔνεκα οἱ ἐκεῖ ἀποκτείνουσι· τά τε γὰρ ἄλλα εὐδαιμονέ-
 στεροὶ εἰσιν οἱ ἐκεῖ τῶν ἐνθάδε, καὶ ἤδη τὸν λοιπὸν χρόνον ἀθάνατοὶ εἰσιν, εἴπερ γε τὰ λεγόμενα ἀληθῆ ἐστίν.
 Ἄλλὰ καὶ ὑμᾶς χρή, ὧ ἄνδρες δικασταί, εὐέλπιδας εἶναι πρὸς τὸν θάνατον, καὶ ἔν τι τοῦτο διανοεῖσθαι ἀληθές, ὅτι
- d οὐκ ἔστιν ἀνδρὶ ἀγαθῷ κακὸν οὐδὲν οὔτε ζῶντι οὔτε
 τελευτήσαντι, οὐδὲ ἀμελεῖται ὑπὸ θεῶν τὰ τούτου πρά-
 γματα· οὐδὲ τὰ ἐμὰ νῦν ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γέγονεν, ἀλλὰ

βέβαια θα ἦταν θαυμάσια ἡ διαμονὴ ἐκεῖ· κάθε φορά που θα συναντούσα τον Παλαμῆδη καὶ τον Αἴαντα, το γιο του Τελαμῶνα, καὶ ὅποιον ἄλλο ἀπὸ τοὺς παλιούς ἥρωες πέθανε ἐξαιτίας ἀδίκης καταδίκης, θα αντιπαρέβαλα ὅσα ἐπάθα ἐγὼ με ὅσα ἐπάθαν αυτοί—ὅπως μου φαίνεται, καθόλου δυσάρεστο δε θα ἦταν αὐτό· καὶ, το κυριότερο, θα περνούσα το χρόνο μου ρωτώντας καὶ ἐξετάζοντας τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖ, ὅπως ἔκανα καὶ με τοὺς ἀνθρώπους ἐδῶ, ποιος ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι σοφός καὶ ποιος νομίζει ὅτι εἶναι, ἀλλὰ δεν εἶναι. Καὶ τι δε θα ἔδινε κανεὶς, δικαστές, γιὰ νὰ κάνει ἐρωτήσεις σε αὐτὸν που οδήγησε τὴ μεγάλη στρατιὰ στὴν Τροία, τὸν Αγαμέμνονα, ἢ στὸν Ὀδυσσέα ἢ στὸ Σίσυφο ἢ σε χιλιάδες ἄλλους ἄνδρες καὶ γυναῖκες; Νὰ συναναστραφεί καὶ νὰ συζητήσει μαζί τους καὶ νὰ τοὺς ρωτήσει θα ἦταν ἡ υπέρτατη εὐτυχία. Τουλάχιστον αὐτοὶ που μένουν ἐκεῖ δε σκοτώνουν ἀνθρώπους γιὰ αὐτὸν τὸ λόγο. Γιατί καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα εἶναι πολὺ εὐτυχέστεροι αὐτοὶ που βρίσκονται ἐδῶ καὶ ἔχουν ἤδη κατακτήσει τὴν ἀθανασία γιὰ τὸ μέλλον, ἀν βέβαια ἀληθεύουν αὐτὰ που λέγονται.

Ἀλλὰ καὶ εσεῖς πρέπει, δικαστές, νὰ εἴστε πολὺ αισιόδοξοι σε ὅ,τι ἀφορὰ τὸ θάνατο καὶ νὰ σκέφεστε ὅτι ἓνα πράγμα εἶναι ἀλήθεια, ὅτι δηλαδὴ κανένα κακό δεν μπορεῖ νὰ βρεῖ τὸν καλὸ ἄνθρωπο, οὔτε ὅσο ζεῖ οὔτε ὅταν πεθάνει, καὶ ὅτι οἱ θεοὶ νοιάζονται γιὰ αὐτὸν. Οὔτε

5 μοι δῆλόν ἐστι τοῦτο, ὅτι ἤδη τεθνάναι καὶ ἀπηλλάχθαι
 5 πραγμάτων βέλτιον ἦν μοι. διὰ τοῦτο καὶ ἐμὲ οὐδαμῶς
 ἀπέτρεψεν τὸ σημεῖον, καὶ ἔγωγε τοῖς καταψηφισαμένοις
 μου καὶ τοῖς κατηγοροῖς οὐ πάνυ χαλεπαίνω. καίτοι οὐ
 ταύτη τῇ διανοίᾳ κατεψηφίζοντό μου καὶ κατηγοροῦν, ἀλλ'
 e οἴόμενοι βλάπτειν τοῦτο αὐτοῖς ἄξιον μέμφεσθαι. τοσόνδε
 μέντοι αὐτῶν δέομαι· τοὺς ὑεῖς μου, ἐπειδὴν ἠβήσωσι,
 τιμωρήσασθε, ὡς ἄνδρες, ταῦτά ταῦτα λυποῦντες ἅπερ ἐγὼ
 ὑμᾶς ἐλύπουν, ἐὰν ὑμῖν δοκῶσιν ἢ χρημάτων ἢ ἄλλου του
 5 πρότερον ἐπιμελεῖσθαι ἢ ἀρετῆς, καὶ ἐὰν δοκῶσί τι εἶναι
 μηδὲν ὄντες, ὀνειδίζετε αὐτοῖς ὥσπερ ἐγὼ ὑμῖν, ὅτι οὐκ
 ἐπιμελοῦνται ὧν δεῖ, καὶ οἴονται τι εἶναι ὄντες οὐδενὸς
 42 ἄξιοι. καὶ ἐὰν ταῦτα ποιῆτε, δίκαια πεπονθὼς ἐγὼ ἔσομαι
 ὑφ' ὑμῶν αὐτός τε καὶ οἱ ὑεῖς. ἀλλὰ γὰρ ἤδη ὥρα ἀπιέναι,
 ἐμοὶ μὲν ἀποθανομένῳ, ὑμῖν δὲ βιωσομένοις· ὁπότεροι δὲ
 ἡμῶν ἔρχονται ἐπὶ ἄμεινον πρᾶγμα, ἄδηλον παντὶ πλὴν ἢ
 5 τῷ θεῷ.

όλα αυτά που μου συνέβησαν έγιναν από μόνα τους,
 αλλά σε μένα είναι φανερό αυτό, ότι δηλαδή τώρα πια
 είναι καλύτερο για μένα να πεθάνω και να απαλλαγώ
 από τις έγνοιες. Για αυτό και το θεικό σημάδι δε με
 απέτρεφε καθόλου και για αυτό δεν αγανακτώ με αυ-
 τούς που ψήφισαν εναντίον μου και με τους κατηγορούς,
 παρόλο που δεν ήταν με αυτή την πρόθεση που ψήφισαν
 εναντίον μου και με κατηγορήσαν, αλλά νομίζοντας ότι
 με βλάπτουν. Για αυτό αξίζουν να τους κατηγορήσει
 κανείς. Όμως αυτό μόνο θα τους παρακαλέσω. Τους
 γιους μου, Αθηναίοι, όταν φτάσουν στην εφηβεία, τιμω-
 ρήστε τους στενοχωρώντας τους όπως ακριβώς σας στε-
 νοχωρούσα εγώ, αν σας φανεί πως φροντίζουν για χρή-
 ματα ή για οτιδήποτε άλλο παρά για την αρετή και αν
 νομίζουν ότι είναι κάτι σπουδαίο ενώ δεν είναι τίποτε·
 σε αυτή την περίπτωση να τους επιπλήττετε όπως σας
 επέπληττα εγώ, γιατί δε φροντίζουν για όσα πρέπει και
 νομίζουν ότι αξίζουν κάτι ενώ δεν αξίζουν τίποτε. Αν τα
 κάνετε αυτά, δίκαια θα έχετε φερθεί και σε μένα τον ίδιο
 και στους γιους μου. Αλλά έφτασε πια η ώρα να πηγαί-
 νουμε, εγώ για να πεθάνω και εσείς για να ζήσετε.
 Ποιος από τους δύο μας πηγαίνει σε καλύτερη μοίρα
 δεν το ξέρει κανείς άλλος παρά μόνο ο θεός.

a ΣΩ. Τί τῆνικάδε ἀφίξαι, ὦ Κρίτων; ἢ οὐ πρῶ ἔτι ἐστίν;

ΚΡ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Πηνίκα μάλιστα;

ΚΡ. Ὅρθρος βαθύς.

5 ΣΩ. Θαυμάζω ὅπως ἠθέλησέ σοι ὁ τοῦ δεσμοτηρίου φύλαξ ὑπακοῦσαι.

ΚΡ. Συνήθης ἤδη μοί ἐστιν, ὦ Σώκρατες, διὰ τὸ πολλάκις δεῦρο φοιτᾶν, καί τι καὶ εὐεργέτηται ὑπ' ἐμοῦ.

ΣΩ. Ἄρτι δὲ ἤχεις ἢ πάλαι;

10 ΚΡ. Ἐπιεικῶς πάλαι.

b ΣΩ. Εἶτα πῶς οὐκ εὐθύς ἐπήγειράς με, ἀλλὰ σιγῇ παρακάθῃσαι;

ΚΡ. Οὐ μὰ τὸν Δία, ὦ Σώκρατες, οὐδ' ἂν αὐτὸς ἤθελον ἐν τῷ τῷ αὐτῷ τε ἀγρυπνία καὶ λύπη εἶναι, ἀλλὰ καὶ σοῦ

5 πάλαι θαυμάζω αἰσθανόμενος ὡς ἠδέως καθεύδεις· καὶ ἐπίτηδές σε οὐκ ἤγειρον ἵνα ὡς ἠδιστα διάγῃς, καὶ πολλάκις μὲν δὴ σε καὶ πρότερον ἐν παντὶ τῷ βίῳ ἠδαιμόνισα τοῦ τρόπου, πολὺ δὲ μάλιστα ἐν τῇ νῦν παρεστῶσιν συμφορᾷ, ὡς ῥαδίως αὐτὴν καὶ πράως φέρεις.

10 ΣΩ. Καὶ γὰρ ἂν, ὦ Κρίτων, πλημμελὲς εἶη ἀγανακτεῖν τῆλικούτων ὄντων εἰ δεῖ ἤδη τελευτᾶν.

ΣΩ. Γιατί ἦρθες τέτοια ὥρα, Κρίτων; Ἢ δὲν εἶναι πρῶτα;

ΚΡ. Καὶ πολὺ πρῶτα μάλιστα.

ΣΩ. Τι ὥρα περίπου;

ΚΡ. Λίγο πρὶν τὴν αὐγήν.

ΣΩ. Απορώ πῶς δέχθηκε ὁ δεσμοφύλακας νὰ σου ἀνοίξει.

ΚΡ. Εἶμαι γνωστός του, Σωκράτη, γιατί ἔχω ἐρθεῖ ἐδῶ πολλές φορές καὶ του ἔχω δώσει καὶ φιλοδώρημα.

ΣΩ. Μόλις ἦρθες ἢ ἔχεις ὥρα;

ΚΡ. Ἀρκετὴ ὥρα.

ΣΩ. Καὶ τότε πῶς δε με ξύπνησες ἀμέσως, ἀλλὰ κάθῃσαι δίπλα μου σιωπηλός;

ΚΡ. Δε σε ξύπνησα, μα τὸ Δία, Σωκράτη, γιατί οὔτε καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἠθέλα νὰ εἶμαι τόσο ἀγρυπνός καὶ νὰ με διακατέχει τόση λύπη· ἐδῶ καὶ πολλή ὥρα ὅμως σε θαυμάζω βλέποντας πόσο ἡρεμὰ κοιμάσαι· καὶ ἐπίτηδες δε σε ξύπνησα, γιὰ νὰ περνᾷ ὁ χρόνος σου ὅσο τὸ δυνατόν πιο ευχάριστα. Πολλές φορές καὶ παλιότερα σε ολόκληρη τὴ ζωὴ σου σε μακάρισα γιὰ τὸ χαρακτήρα σου καὶ πολὺ περισσότερο σε μακαρίζω τώρα που σε βρήκε αὐτὴ ἡ συμφορὰ, γιατί εὐκόλα καὶ ἀγόγγυστα τὴν υπομένεις.